

Shevion

מחברות קדמה למגדר:
מערכי שיעור עם אג'נדה

קדמה - לשוויון בחינוך ובחברה בישראל

תוכן עניינים

2 ..... [הקדמה: מחברות קדמה למגדר – מערכי שיעור עם אג'נדה](#)

3 ..... ["לקלף" את סיפור סינדרלה \(חט"ב ותיכון\)](#)

12 ..... [התכוונתי לגיבורות על! \(יסודי\)](#)

16 ..... [בנות בוורוד, בנים בכחול \(יסודי וחט"ב\)](#)

28 ..... [המדענית מארי קירי \(יסודי\)](#)

33 ..... [מגדר בדיאגרמות \(יסודי\)](#)

37 ..... [עברית שפה גברית \(יסודי\)](#)

41 ..... [קללות וכללים \(יסודי\)](#)

43 ..... [מגדר על הדרך \(יסודי\)](#)

50 ..... [עמדות על בנים ועל בנות \(יסודי\)](#)

52 ..... [שוויון מגדרי בכיתה, הלכה למעשה \(יסודי\)](#)

54 ..... [מגדר ללא הפסקה \(יסודי\)](#)

59 ..... [הבנות בכדורגל! \(יסודי\)](#)

63 ..... [על פרסומות, נשים ותפיסות חברתיות \(יסודי וחט"ב\)](#)

72 ..... [נשים בפרסומות \(חט"ב ותיכון\)](#)

80 ..... [זו רק אופנה? \(יסודי וחט"ב\)](#)

89 ..... [והגדת לבתך – מערך לקראת פסח \(חט"ב ותיכון\)](#)

96 ..... [ורות דבקה בה – מגילת רות בהיבט המגדרי \(חט"ב ותיכון\)](#)

105 ..... [אשת חיל – שירת דבורה \(חט"ב ותיכון\)](#)

111 ..... [אני המזרחית שאתם לא מכירים - עדי קיסר \(חט"ב ותיכון\)](#)

אודות קדמה:

את קדמה הקימה קבוצה של אקדמאיות/ים, א/נשי חינוך ופעילות/ים חברתיים שביקשה להקים, לראשונה בישראל, בתי ספר עיוניים ברמה הגבוהה ביותר, עבור בני/ות נוער שגרים/ות בשכונות ובעיירות הפיתוח. בתי ספר שיפעלו בתוך הקהילה, עם זיקה לתרבות ולמסורת של התלמידים/ות, ועם תפיסת עולם חברתית-שוויונית.

אנחנו מאמינות שבתי הספר הם לא רק מקומות לרכישת ידע עיוני, אלא הם מרחבים של צמיחה ושייכות, שיח ודיון, ופיתוח תודעה ומעורבות.

העמותה מלווה כיום שני בתי ספר: בירושלים ובראשון לציון, מפתחת חומרי למידה עם אג'נדה של צדק חברתי ומכשירה מורות/ים המאמינות/ים בשינוי חברתי בדרך של חינוך.

הקדמה: מחברות קדמה למגדר – מערכי שיעור עם אגינדה

ב- 13 בדצמבר 2016, לפני שנה בדיוק, הלכה לעולמה אהובה עוזרי מוסיקאית חשובה וחלוצה נשית במוסיקה המזרחית, בחרנו להקדיש לה את 'מחברות קדמה למגדר' בשל היותה אישה מזרחית שפרצה דרך במחוזות גבריים.

בשנת 2008 הוענק לעוזרי

פרס על תרומתה הייחודית לזמר העברי מטעם אקו"ם, מנימוקי השופטים: "אהובה עוזרי היא תופעה ייחודית ומקורית בזמר העברי, היא יוצרת, זמרת ומוזיקאית שהשפיעה רבות על המוזיקה בארץ, בעיקר בזכות אישיותה וסגנון כתיבתה המיוחד. אהובה היא לא רק מלחינה אלא גם פזמונאית מוכשרת, שכתבה בין היתר את המילים לשירים: "היכן החייל שלי", "עמק הפרחים" "קול קורא לי במדבר" ו"צליל פעמונים". "אהובה עוזרי היא מעמודי התווך של הזמר הים תיכוני הישראלי..."

בחודש דצמבר חל יום זכויות האדם הבינלאומי: האם 'האדם' כולל גם אישה? האם כשאנו אומרות/ים או חושבות/ים על 'אדם' עולה במחשבתנו דמות אישה? האם באמת זה רק עניין סמנטי? ומדוע אם כן, מציינים גם את יום האישה הבינלאומי כיום נפרד?

אנחנו בעמותת קדמה רוצות לעסוק בשוויון מגדרי ובנשים לא רק ביום האישה הבינלאומי, ולא רק בשיעורי חינוך. אנחנו מאמינות שאפשר לחנך לשוויון מגדרי בכל יום, וללמד מגדר בכל שיעור: בחשבון ובלשון, בתנ"ך ובספרות, במדעים ובספורט. ולא רק ללמד, אלא לעשות שוויון מגדרי - על קירות בית הספר, בהפסקות, בשיח הכיתתי, בטלילים, בטקסים, בימי ספורט ובכל פעילות של בית הספר.

ב'מחברות קדמה למגדר' כללנו 19 מערכי שיעור לביה"ס היסודי והעל יסודי, אלו הם מערכי שיעור עם אגינדה מגדרית, שמיועדים לתלמידות ולתלמידים. חשוב לנו להדגיש שהעיסוק במגדר הוא לא רק לבנות!

התכנים מגוונים, אך המטרות זהות: לשאול שאלות ולבקר את אי השוויון בין נשים וגברים, להעלות למודעות את הפער המגדרי ואת השלכותיו בתחומים השונים, לחשוב על דרכי פעולה לתיקון המצב, ולהכיר דמויות של נשים שמשפיעות ומעצבות את תרבותנו, נשים שפועלות ונאבקות במציאות לא שוויונית.

הנשים שבחרנו להציג במערכי השיעור הן דמויות דמיוניות כמו סינדרלה או וונדר-וומן, דמויות תנכ"יות כמו רות ודבורה הנביאה, דמויות היסטוריות כמו מארי קירי, ונשים בנות ימינו כמו עדי קיסר.

מערכי השיעור מתבססים על עבודתן של המורות/ים המופלאות/ים מביה"ס היסודי 'נווה חוף' בראשל"צ ומתיכון 'קדמה' בירושלים, מורות/ים שבעשייתן/ם היומימית ובשיח שהן מנהלות/ים בכיתותיהן/ים מקדמות/ים פדגוגיה ביקורתית ושוויון מגדרי.

נודה למורות/ים שחלמו ותכננו, שביצעו והובילו: נתלי גינדס, הדס פלש, אתי בידרמן, עמית בוטבול, יעל פרייברג, סילבי קולקין, שלומית דרעי ואילנית דנינו.

נודה גם לאדוה זלצר שכתבה עבורנו שני מערכי שיעור נהדרים!

בחלק מן המערכים, השתמשנו בלשון נקבה כשמדובר במורים ומורות. הבחירה היא תוצר של מגבלות השפה העברית, המסורבלת בהיבט זה.

במערך ישנן תמונות מהרשת. בכדי להגיע למקור התמונה יש ללחוץ עליה.

מקוות שתיהנו ותשתמשו!

צוות עמותת קדמה:

עיצבו, הפיקו והניעו: ליאת גרנות-דדון, מורן בריר וסלי

פיתחה וערכה: אלן לב-שלם

ארקדש

"לקלי" את סיפור סינדרלה

כולנו גדלנו על סיפור סינדרלה, אם כסיפור שקראנו או שסופר לנו, או כסרט של דיסני שראינו בקולנוע (סיפור סינדרלה אמנם אינו מופיע בתכנית הלימודים, אך יש לו מקום חשוב בתהליכי החיברות שלנו כילדים וכילדות. ברוב האגדות וגם בסינדרלה, הגברים מופיעים כאמצים, כאיבורים, ממעמד חברתי לרוב גבוה, שמצילים את האישה היפה, הפאסיבית וחסרת הישע, שלעיתים היא גם יתומה, ענייה ומנוצלת. [רקע על סיפור סינדרלה](#)).

Anne Anderson, 1935, Old, Old Fairy Tales: "Cinderella", from: Wikimedia commons.

בסיפור סינדרלה, כמו בסיפורים אחרים שמשופעים בסטריאוטיפים, הדילמה היא האם לזרוק את הסיפורים/ הנושאים? האם לשנות ולשכתב אותם? או שאולי אפשר להשתמש בהם, כמות שהם, כהזדמנות לעצור ולהעלות שאלה, לעורר דיון וחשיבה ביקורתית על הנושא. חשוב שיכירו את הסיפור, אך בו זמנית חשוב שידעו לערער עליו ולנקוט עמדה ביחס אליו. אפשר גם ללמוד על התפישות ועולם התוכן בתקופה שבה נכתבו הסיפורים – חשוב שהתלמידים והתלמידות ידעו שכך היה, כדי שיוכלו לייצר ביקורת על המציאות הזאת ולבחור לא לשעתק אותה. והרי גם היום יש כוחנות, דיכוי, מעמדות, וקבוצות מוחלשות ושקופות. כך נוכל "לנצל" את הסיפורים, להתבוננות ביקורתית על המציאות שלנו כיום. [\(ביקורת על תפקידי הגברים והנשים במעשיות\)](#).

במערך זה נתנסה בניחוח ביקורתי של סיפור סינדרלה [בעזרת קלפי מקלפת](#). נשאל שאלות ביקורתיות על הסיפור, נחפש בו סדקים וסימני שאלה, נחשוף סטריאוטיפים, ונתרגל התבוננות מעמיקה במסרים הגלויים והסמויים שלו. באותו אופן נוכל להמשיך ולנתח סיפורים וטקסטים אחרים במקצועות הלימוד שלנו: בספרות, בהיסטוריה, בתנ"ך ועוד.

מהלך השיעור (שיעור כפול)

חלק ראשון

בפתיחת השיעור נשאל:

כשאת/ם חושבות/ים על סיפור סינדרלה, מה הדבר הראשון שעולה בדעתכן/ם?

נבקש מהתלמידות/ים לכתוב או לצייר את התשובות. לאחר מכן התלמידים/ות ישתפו במה שעלה, ונכתוב את התשובות בצד הלוח.

בשלב הבא נבקש מהתלמידות/ים לספר ביחד את סיפור סינדרלה מזיכרונם: כל תלמיד/ה יתרמו חלק מהסיפור, עד שיתקבל הסיפור השלם בגרסתו המוכרת. [\(תקציר הסיפור\)](#)

נציג לתלמידות/ים שניים או שלושה קלפים שבחרנו מראש מהקטגוריה 'מה מספרים לי' (ירוק) של קלפי 'מקלפת'. זאת במטרה להתחיל בקילון

השכבות הגלויות יותר של הסיפור, לפני שנעבור למסרים הסמויים יותר. נערוך דיון עם התלמידות/ים סביב שאלות אלו.

שאלות לדוגמה מקטגוריה 'מה מספרים לי?':

Arden Holt, 1889. "Francy dresses described". from: Wikimedia commons

- ★ מהי תמונת המציאות שמבנה הסיפור? איך נראה העולם לפי הסיפור?
- ★ האם הטקסט משמר/ מחזק סטריאוטיפים ודעות קדומות או מנסה לשנות אותם?

דוגמאות לתשובות אפשריות על שתי שאלות אלו:

1. מהי תמונת המציאות שהסיפור מבנה? איך נראה העולם לפי סיפור סינדרלה?
אירופה - עולם של מעמדות של אצילים שחיים בפאר ומותרות ולהם משרתים עניים, והפער בין עשירים לעניים הוא עצום. עולם שבו מי שנחשב למצליח הוא העשיר והיפה, עולם שבו קורים ניסים. עולם שבו הדרך היחידה שנשים יכולות להיחלץ מגורלן הוא דרך נישואין לגבר מצליח. עולם שבו הבגדים והחיצוניות עושים את האדם.
2. האם הטקסט מבקש לחזק ולבסס סטריאוטיפים או לשנות אותם?
הסיפור מחזק סטריאוטיפים: פאסיביות של נשים ותלותן בגברים, כוחן היחיד של נשים הוא יופין. נשים כאובייקט מיני- מתקשטות ומנסות לפתות את הנסיך, נשים יכולות להיחלץ מגורל רע רק באמצעות נסיך. יופי והצלחה הולכים ביחד כמו שכיזור ואי הצלחה הולכים ביחד. נשים רעות הן גם מכוערות, בין נשים שוררות מערכות יחסים של קינאה, ניצול, תככנות, רשעות.

חלק שני

התלמידות/ים יעבדו בזוגות: כל זוג תלמידות/ים יקבל קלף אחד מן הקטגוריות השונות של 'מקלפת', ויענה על השאלה שבקלף. להלן שאלות אפשריות לבחירה:

מה מספרים לי?

- ★ מה מסופר על הדמויות ה"מרכזיות": מה הן עושות? מרגישות? חושבות? מה תפיסת עולמן?
- ★ מה מסופר על הדמויות "שבשוליים": מה הן עושות? מרגישות? חושבות? מה תפיסת עולמן? מה אני לומד/ת עליהן?
- ★ מהם היחסים המתוארים בין הדמויות? מהם יחסי הכוח ביניהן?
- ★ איך הסיפור/אירוע משפיע באופן שונה על דמויות שונות?
- ★ למי בסיפור יש פריבילגיה?
- ★ למה, עפ"י הטקסט, מספרים לי את הסיפור? מה המטרה של הלימוד או הקריאה? מדוע "חשוב" לקרוא אותו?

מה לא מספרים לי?

- ★ מה הסיפור שלא מספרים לי? מהם המסרים הסמויים?
- ★ מה היה הגיוני שיהיה בסיפור אבל נראה כאילו הושמט ממנו?
- ★ האם לנרטיב המרכזי של הסיפור יש נרטיבים אחרים אפשריים? מהם?
- ★ מה לא מסופר על הדמויות המרכזיות?
- ★ מה לא מסופר על הדמויות שבשוליים?
- ★ אילו דמויות נעדרות מהסיפור?
- ★ אם דמות משנית בסיפור הייתה מספרת אותו, מה הייתה מספרת?
- ★ מהם האינטרסים של מי שמספר/ת את הסיפור? (פוליטיים- כלכליים- לאומיים).

איך מספרים לי?

- ★ האם וכיצד עושה הסיפור שימוש ברגשות ליצירת הזדהות של הקוראים והקוראות?
- ★ אם היינו משנים/ות את נקודות ההתחלה ו/או הסיום איך היה משתנה הסיפור?
- ★ אם הסיפור היה ממשיך אחרי שהסתיים, מה היה קורה בו?
- ★ האם הסיפור מוצג כאמת מוחלטת ואובייקטיבית?
- ★ האם הסיפור מוצג כערכי ומוסרי?
- ★ מהו ההקשר הרחב (חברתי-פוליטי) שבו מוצג הסיפור?
- ★ כיצד מוצגת "ההצלחה" בסיפור? האם כחריגה? האם נדרש נס, מזל או כישרון מיוחד כדי להצליח? או האם היא נגישה לכולן/ם?

איפה אנחנו בסיפור?

- ★ איזו אג'נדה יש לי ביחס לסיפור?
- ★ האם הסיפור מתכתב עם סיפורים אחרים שאנחנו מכירות/ים? (באותו כיוון? בכיוונים מנוגדים?)
- ★ מה אני לומד/ת מהסיפור על עצמי? על הקהילה שלי? על החברה שאני חיה בה?
- ★ אילו שאלות נוספות אני יכול/ה לשאול על הסיפור?
- ★ האם הסיפור משקף יחסי כוח הקיימים בכיתה שלי? בבית הספר? בקהילה?
- ★ האם באלמנטים החזותיים יש מרכיבים פוגעניים כלפי תלמידות ותלמידים?
- ★ איך אני עם הזהות או הזהויות שלי קורא/ת את הסיפור? (גבר/ אישה/ ערבי/ ענייה/ אישה מזרחית/ אדם דתי/ ילדה/ לסבית)

(דוגמאות לתשובות). הזוגות יציגו בתורם את השאלות שקיבלו, ואת תשובותיהן/ם, וכל יתר התלמידות/ים יוסיפו משלהן/ם, וירחיבו ביחד את התשובה.

אחרי שכולם ישתפו, נערוך דיון כיתתי סביב השאלות:

- ★ אילו דברים חדשים למדת/ם על סינדרלה?
- ★ מה את/ם מרגישות/ים עכשיו כלפי הסיפור? האם משהו בהרגשת/ם אליו השתנה?
- ★ האם תספרו את הסיפור לילדי/ם בעתיד? ואם כן, איך תספרו אותו?

לסיום נבקש מהתלמידות/ים לכתוב בזוגות 'סיפור סינדרלה אחר': כפי שהיו רוצות/ים שיוספר.

"Cinderella, or, The little glass slipper", 1908. Wikimedia commons

הצעה נוספת לסיום: לפני/ם שני שירים שדמותה של סינדרלה מתוארת בהם:

- ★ כיצד מצטיירת דמותה של סינדרלה בכל אחד מהשירים?
- ★ במה שונה דמותה של סינדרלה בשירים אלו מן הדמות שבאגדה הקלאסית?

סינדרלה במטבח – דליה רביקוביץ

השעות הטובות של סינדרלה עברו שם למטה
במטבח
היתה לה חרות הדעה
אם נאמר את זה כך
היא הדקה את גדיה אל רקותיה
שערוותיה היו מכסות שמן.
היא הפליגה בדעתה למרחקים
בלתי משערים
בלתי מסבירים
תחושות שידעה בלי לנקב בשמן.
והיא השפילה את עיניה לסנור
המרבב והמכתם
וידעה איזה מרחק גדול יש בין הקא להתם
אם בכלל נתן לשער
וימה שמתחיל כאן ועכשו
אין לו סיום בזמן

ולא נקדחת זמן.
והיא עשתה סביבה עגול
וסמנה לעצמה סימן
דמיוני פמובן.
וראתה את השתים ההן יוצאות במיטב בגדיהן
הדורות, מפארות נוספות בשמים
נטויות גרון.
והיא לא ממש רצתה להיות במקומן
אוצרות אין-סופיים היו לה בדמיון
ממש אין סופיים
וללא צורה.
היתה לה פקעת קטנה של חם בגרון
והלמות לב עזה, חולנית.
והיא היתה מחוץ לכלם
בוכיה, קודחת
מוכנה בכל עת לחזל להתקיים.

וְהִיא קִמְצָה אֶת אֲגוּרֹפֶיהָ וְאָמְרָה:
אֲנִי יוֹצֵאת לְמִלְחָמָה.
וְאַחַר כֵּן נִרְדְּמָה.

הִיָּתָה לָהּ נִקְדַּת תְּצַפִּית
נְדִיבָה בְּרַחוּקָה
כָּאֵלוּ יִשְׁבָּה עַל כּוֹכָב מְאֻדִּים
כּוֹכַב הַמִּלְחָמָה.

אושר ועושר (להאזנה ביוטיוב)

מילים ולחן: אתי אנקרי

באושר ועושר
עד היום הזה
סוגרים את הספר
והילד מרוצה
באושר ועושר
עד היום הזה
סוגרים את הספר
ושוכחים מזה

כמה שנים עד לנעל הזאת
שנפלה לך
ועד שלא נוגעים
לא יודעים
מה מחכה בפנים

כמה דיברו
על הקסם שקרה לך
אמרו שאת זכית
בנעל של זכוכית
ולא אמרו
שהנעל לחצה לך

כמה בדים עד לבגד הזה
שתפרו לך
ומתחת לבד היקר
האם עורך נשמר

ובלילות מחית
בשמה של לכלוכית

באושר ועושר
עד היום הזה
סוגרים את הספר
והילד מרוצה
באושר ועושר
עד היום הזה
סוגרים את הספר
והילד חולם על זה

באושר ועושר
עד היום הזה
סוגרים את הספר
והילד מרוצה
באושר ועושר
עד היום הזה
סוגרים את הספר
ואת נשארת עם זה

העכברים חזרו לחורים
הם אבדו לך
אולי בגלל האור
אולי בגלל הקור
בתוך המון של תעתועים
צעקו לך
מה הם רצו למסור
את מתקשה לזכור

ביקורת על תפקידי הגברים והנשים במעשיות-העם המוקרות

במעשיות- עם רבות, כמו בסיפור סינדרלה, הגיבורה הצעירה הינה חסרת אונים, כנועה ופאסיבית המחכה לגאולה בדמותו של גבר גיבור וחזק, הנושא אותה לאישה בזכות יופייה והופך את חייה למאושרים. במעשיות אלו מופיע היופי כערך העליון והחשוב ביותר עבור הנערה, כשהוא מתקשר לתכונות חיוביות אחרות באישיותה, כגון רכות, עדינות, נדיבות ומתיקות. סינדרלה אינה יוזמת דבר לשינוי מצבה הקשה. היא ממושמעת ופאסיבית. היא אינה מוחה, אלא מקבלת בצייטנות את ההתעללות של אימה ואחיותיה החורגות, אינה מנסה לפעול בעצמה כדי להגיע לנשף המלכותי, ורק יושבת ומחכה לנס, לכוח חיזוני ופלאי שיבוא ויגאל אותה. סינדרלה מקבלת בהכנעה את מר גורלה בתחושה שאין מה לעשות, ורק הפייה על שלל קסמיה מצליחה לחלץ אותה ממצאות חייה העלובה. האיידאל הנכסף בסיפור זה ובמעשיות רבות אחרות הוא נישואין ותלות בגבר. משנות השישים של המאה העשרים ואילך טענו ארגוני נשים בארה"ב, כי מעשיות שכאלה מפנימות אצל השומעים באופן תת מודע סטריאוטיפים נשיים וגבריים ומטרתן להחדיר ללב הילדים והילדות כבר מגיל צעיר ערכים ותפיסות עולם מעוותות, וכך לשמר את מעמדה הנחות של האישה בחברה, את מעמדו החזק של הגבר ואת אי השוויון בין המינים. לטענתן, בסיפורים אלו הגיבורה היא קורבן, אדם סביל וחסר אונים שאינו מסוגל לעזור לעצמו, אינו מעז לשנות בעצמו את חייו, ותלוי תמיד בגבר המושיע והמציל. עוד הצביעו על כך, כי במעשיות הללו האישה תמיד חייבת להיות יפה וכך מופנמת אצל ילדות ההנחה, כי יופי הוא ערך ראשון במעלה לגבי נשים, ועלולה להיווצר אצלן חרדה, שמא אם לא יהיו יפות- לא יצליחו בחיים. יתר על כן, בסיפורים אלו אין לנערה כל רצון למימוש עצמי והנישואין מוצגים כפתרון המוחלט לכל סיבלה ובעיותיה של הגיבורה.

לתיקון המעוות נדרש לטענתן ליצור מעשיות חדשות, הדוגלות בשינוי חברתי ומעבירות מסר של שוויון בין גברים לנשים. במעשיות אלו תהיה הגיבורה אקטיבית ופעילה בעצמה לשינוי חייה. היא לא חייבת להיות יפה ותלותית, והגיבור לא יהיה בהכרח חזק אמיץ וחכם.

ע"פ: ציפי שמעיה, "ביקורת פמיניסטית על תפקידי המינים במעשיות מסורתיות", בתוך מירי ברוך (עורכת), אל תנשקי את הצפרדע, תל-אביב, 1998, עמ' 86-96

עוד קישורים רלוונטיים

אלינור עמית, המצב הפוליגמי כמנגנון "הפרד (בין אחיות) ומשול" מתוך [אתר הגדה השמאלית](#) 'שווה דיבור': שיח עכשווי בסוגיות של מגדר ושוויון בין המינים לבית ספר היסודי, (שיעור 5 – מגדר באגדות ילדים, עמ' 22), מתוך אתר [משרד החינוך](#)

אריאלה קרסני, סינדרלה – בין סיפור של קורבן אלימות לסיפור של הצלחה מסחררת מתוך [אתר מכללת גורדון](#) תמר אלכסנדר, חנינת-אללה: נוסח יהודי-תימני של סיפור סינדרלה ומקבילותיו, מתוך [אתר מס"ע – מרכז סיפורי עם ופולקלור](#)

רקע על סיפור סינדרלה

סינדרלה, שתורגמה לעברית גם כ"לכלוכית", היא אחת המעשיות הפופולאריות והמוכרות ביותר בעולם. טוענים שמקור הסיפור בסין בנוסח שנכתב ב-850 לספירה. ב-1634 יצאה לאור הגרסה האירופאית הראשונה של סיפור סינדרלה שנכתבה כחלק מניסיון לשימור שפתן של נשים זקנות נפוליטניות. בשנת 1697, יצאה לאור בצרפת הגרסה של פרו ובה הופיעו לראשונה הפיה הטובה וסנדל הזכוכית שהוא, כנראה, שיבוש לשוני של סנדל עור. ב-1852 התפרסמה בגרמניה הגרסה שעובדה ע"י האחים גרים ובה סינדרלה מקבלת את שמלותיה החגיגיות מעץ אגוז פלאי השתול על קבר אמה והאחיות החורגות מקצצות בגרזן את כפות רגליהן כדי להתאימן לנעל ונענשות בסוף המעשייה בניקור עיניהן ע"י הציפורים הנאמנות לסינדרלה הטובה.

בשנים האחרונות נחקרו באוניברסיטת קיימברידג' 6,000 גרסאות שונות (!) לסיפור סינדרלה, וברבות מהן הגיבורה פעילה, אסרטיבית ועצמאית, וזאת בניגוד לנוסח הפסיבי שהושרש בתרבות המערבית המודרנית, בעיקר בעקבות סרטו המצויר של וולט דיסני. בדומה למעשיות אחרות, זכה סיפור סינדרלה לאינספור פרשנויות – פסיכולוגיות, היסטוריות, ספרותיות, פמיניסטיות, פולקלוריסטיות, כלכליות, ביקורתיות ואחרות. הוא תופס מקום מרכזי כל כך בתרבות המערבית עד שהמונח "סיפור סינדרלה" הפך לביטוי שגור לתיאור מעבר מהיר מחיים אפרוריים וקשים במעמד חברתי נמוך לחיים בראש הפסגה החברתית ולהצלחה מסחררת מיידית (למשל – תיאורי זכייתה של נינט טייב בתחרות "כוכב נולד").

בהקשר הרב-תרבותי מעניין לציין, כי סיפור סינדרלה מופיע בכל התרבויות וחוצה יבשות, דתות, עמים ותרבויות, כשכל תרבות מעניקה לגרעין הסיפורי את הגוון הייחודי לה. כך, למשל, בגרסה התימנית לא מופיעה נעל משום סוג, מפני שסינדרלה התימנית הולכת יחפה, ובתפקיד "הפיה הטובה" בגרסה זו מופיעה עז. (עובד לפי ד"ר מירי ברוך בקורס "חקר מעשיות קלאסיות" בבית אריאלה, ת"א, 2004).

תקציר סיפור סינדרלה

נערה יפהפייה וטובת לב מתייתמת בילדותה מאימה, ואביה מתחתן בשנית עם אישה מרשעת, שהיו לה שתי בנות. האם ובנותיה הופכות את הנערה למשרתת שלהן: היא נאלצת לנקות את הבית, לסדר ולבשל, בעוד אימה ואחיותיה החורגות מעליבות, משפילות אותה ומתעללות בה על לא עוול בכפה. בתום עבודתה היא מתיישבת בתוך האפר, לכן דבק בה הכינוי "סינדרלה" (שפירושו "לכלוכית").

יום אחד עורכים המלך והמלכה נשף ריקודים, במטרה למצוא כלה לבנם הנסיך. לנשף מוזמנות כל נערות הממלכה. כל היום עמלה סינדרלה, טורחת ומייפה את אחיותיה המתכוננות לנשף, אולם הן לא מזמינות אותה להצטרף אליהן, והיא נשארת בבית לבדה בוכייה.

פתאום מופיעה פיה טובה, המסייעת לסינדרלה להגיע גם היא לנשף בזכות קסם: היא הופכת דלעת לכרכרה מפוארת, עכברים לסוסים אבירים, לטאות למשרתים, ואת סינדרלה היא מלבישה בבגדי זהב וכסף. הפיה מזהירה את סינדרלה שבדיוק בשעת חצות, לאחר שהשעון ישמיע שנים עשר צלצולים, יפוג הקסם והכל יחזור להיות כפי שהיה.

סינדרלה מגיעה לארמון. הנסיך מבחין בה מייד, שכן היא הנערה היפה והמקסימה מכולן. הוא רוקד איתה כל הערב, כשאחיותיה אינן מזהות אותה. לפני חצות היא עוזבת את האולם. הנסיך עורך נשף נוסף, ושוב מפעילה הפייה את קסמיה ושוב מגיעה סינדרלה לנשף. הנסיך מתפעל מיופייה ורוקד רק איתה. סינדרלה שוכחת לעזוב בזמן. השעון מקיש חצות, וסינדרלה נמלטת מהארמון לפני שיפוג הקסם. מרוב חיפזון נשמטת מרגליה אחת מנעלי הזכוכית שלה ונותרת על מדרגות הארמון. הנסיך מחליט שהוא רוצה רק בסינדרלה ומצווה על משרתיו לחפש בכל הממלכה את הנערה שכף רגלה מתאימה לנעל.

בחיפושיהם מגיעים שליחי הנסיך גם לביתה של סינדרלה. האחיות הרעות מנסות להכניס את הרגל בכוח לנעל הקטנה, אך נכשלות. סינדרלה מודדת את הנעל, והיא מתאימה לה בדיוק. סינדרלה נלקחת לארמון, הנסיך מזהה את הנערה המקסימה ונושא אותה לאישה. מאז הם חיים באושר ועושר עד היום הזה.

דוגמאות לתשובות אפשריות מתוך אינסוף של תשובות

מה לא מספרים לי?

1. **מה היה הגיוני שיהיה בטקסט אבל נראה שהושמט ממנו?** איפה האבא בסיפור? מה לגבי האחריות שלו? מדוע נשא לאישה את האם החורגת הרעה? האם לא הצליח להבחין ברשעותה? מדוע לא דאג לסינדרלה? מדוע תמיד הנשים אשמות בזמן שהפסיביות של האבא מטילה עליו אשמה רבה.
2. **האם לנראטיב המרכזי יש נראטיבים אפשריים אחרים?** אפשר לספר שסינדרלה בכלל לא רצתה ללכת לנשף, או לעשות רושם על הנסיך, אבל הבינה שרק כך תוכל להיחלץ ממעגל העוני, או אולי שהאחיות החורגות והאמא בעצם היו נחמדות ואהבו את סינדרלה, ראו את תכונותיה הטובות ורצו לעזור לה. אפשר גם לספר שסינדרלה כלל לא היתה פסיבית, אלא יזמה בעצמה נשף אלטרנטיבי בזמן שאמה החורגת ואחיותיה הלכו לנשף, ושם אולי הכירה נער משרת שאהב אותה גם ללא הבגדים המפוארים.

איך מספרים לי?

1. **מהי הצלחה לפי הסיפור? האם הסיפור מציג את ההצלחה כחריגה? באיזה מידה הצלחה זו נגישה לכולם?** בהחלט כן, ההצלחה של סינדרלה מוצגת כחריגה, לא משהו שכל נערה ענייה תוכל לזכות לו, אולי רק לפנטז עליו. רק אם את יפה, ורק אם יקרה נס, תזכי להצלחה, סיפור סינדרלה הפך כבר לביטוי שגור המיוחס למקרה חריג של הצלחה בניגוד לכל הסיכויים. הצלחה של מקרה פרטי שלא משנה את הפערים בחברה כהוא זה.

איפה אנחנו בסיפור?

1. (בקטגוריה זו ניתן לשנות ולהתאים חלק מהשאלות כך שיפנו ישירות לתלמידות/ים, למשל בשאלה: 1. האם הטקסט רלוונטי לחיים של התלמידות/ים שלי? לשאול במקום זאת: "האם הסיפור רלוונטי לחיים שלנו?" כן, בסיפור עולים נושאים רבים שמעסיקים בני נוער: הנושאים של קנאת אחים ואחיות, יחסי הורים ילדים, פופולריות בחברה, אהבה והתאהבות, תשוקה מינית, יופי חיצוני, הצלחה בחיים ועוד. השאלה היא אילו מסרים עוברים מן הסיפור לגבי כל אחד מהנושאים, ומה הביקורת שלנו כלפי מסרים אלו.
2. האם התלמידות והתלמידים שלי מיוצגות/ים בטקסט? האם יש להן/ם דמויות להזדהות? במקום זאת ניתן לשאול: "האם יש בסיפור דמויות שאנחנו יכולות/ים להזדהות עמן?" סינדרלה יכולה לייצג עבור הנערות דמות של נערה ענייה או סובלת שהצליחה להיחלץ ממצבה בזכות יופיה, כך שעל פי האגדה, אם את יפה יש לך סיכוי, אבל אם את לא יפה, אין לך סיכוי ותמיד תהיי אומללה, הנסיך יכול לייצג עבור הבנים מודל לגבר עשיר=מצליח, אם אהיה עשיר/נסיך אוכל לזכות בנערה היפה ביותר, אם אינני נסיך לא אצליח...

התכוונתי לגיבורות שלי!

צאתו של הסרט וונדרוומן לאחרונה למסכי הקולנוע משמח מאוד, אך בד בבד מעלה גם את השאלה: כמה זמן היינו צריכות וצריכים לחכות לאישה שהיא גיבורת על בתפקיד הראשי?!

ילדים וילדות בכל דור, בעולם כולו מתרגשות/ים מגיבורי על. אלו מאתנו שגדלו על סופרמן בסוף שנות השבעים ותחילת השמונים, זוכרות/ים בוודאי את ההתרגשות העצומה מהסרט, ואת תחושות ההזדהות העמוקה עם סודו של הפקיד הביישן שברגעים גורליים עובר מטה-מורפוזת ומתגלה כבעל כוחות על.

מאז עברו שנים רבות ונחשפנו לגיבורי על רבים אחרים, אם בעצמנו או דרך ילדינו. הגיבורים השתנו אך העניין בהם לא פחת. אחד הנושאים שמעסיקים אותנו בהקשר זה הוא האם בנות מזדהות עם דמויות של גברים או עם דמויות של נשים? האם כילדה אני אמורה להזדהות עם דמותה של האישה בסרט סופרמן – הלוא היא לואיס ליין שנקלעת לאסונות וברגע האחרון סופרמן מציל

אותה? או שאני מזדהה עם סופרמן? אין ספק שהאפשרות השנייה אטרקטיבית יותר גם עבור בנות, ובעצם, למה יש כל כך מעט גיבורות על שבנות ובנים יוכלו להזדהות גם איתן? גיבורי העל הם כמעט תמיד גברים, ואם כבר יש דמות אישה עם כוחות על, לרוב היא דמות משנה בחבורה של גיבורי על גברים.

חיפוש אחר הערך 'גיבורות על' בוויקיפדיה העלה את התשובה הבאה:
"האם התכוונת ל: גיבורי על?"

ובכן לא! התכוונתי לגיבורות שלי!

יעל פרייברג מחנכת כיתה א' מבית ספר נווה חוף בראש"צ מספרת: הילדים והילדות בכיתה שלי עסוקים ועסוקות מאוד בגיבורי על: בובות, קלפים, סרטים ומשחקים, אני באופן אישי גם מתעניינת בנושא. גיבורי על צמחו בהתחלה כקומיקס בתקופת השפל הגדול בארה"ב כשלאנשים היה קשה, והיו צריכים להאמין בכוח שייתן להם תקווה, ילדים וילדות זקוקים גם הם לתחושה של כוח ושליטה במציאות, וזו לדעתי הסיבה שגיבורי על כל כך מעניינים אותם/ן.

יום אחד הגעתי לכיתה עם חולצה של גיבורי על, זה הוביל לשיחה עם הילדים/ות, דיברנו על הדמויות השונות ועשינו רשימה בכיתה של גיבורי על. ראינו שחסרות גיבורות על. חלק מהתלמידות/ים טענו שגם פיות הן גיבורות על. מכאן הגענו להגדרה של מה זה בכלל גיבורי על, מה תכונות האופי שלהם. ראינו שגיבורי העל הם בעלי אגינדה של מלחמה ברשע והגנה על החלשים. גילינו גם שיש גיבורים שלא משמידים, אלא מנסים ללמד את הרשע. המשגנו יחד את התכונה 'חמלה'; שנחשבת דוקא כתכונה "נשית". שמנו לב שהבגדים של גיבורי העל משקפים לרוב את הכוחות המיוחדים שלהם. הילדות/ים ציירו גיבורות על בשיער פזור ובחצאית, שאלתי אותם/ן למה ציירתן/ם כך? האם זה נוח?

כך נולד השיעור על גיבורות על שמלבד חשיבותו המגדרית, הוא גם עונה על כמה מההישגים הנדרשים בשיעורי שפה, וכולל מיומנויות של אפיון ותיאור דמות, מיון והשוואה, דיון והקשבה.

חלק ראשון: גיבורי על וגיבורות על

נבקש מהתלמידות/ים לצייר גיבור על או גיבורת על שאוהבות/ים.
לאחר מכן נשאל: את מי ציירתם/ן?

נכתוב על הלוח רשימה של גיבורי העל שהתלמידות/ים ציירו. התלמידות/ים יוסיפו לרשימה עוד גיבורים וגיבורות שהם/ן מכירות/ים. נבקש מהתלמידות/ים להתבונן ברשימה ונשאל:

האם יש גיבורות ברשימה? כמה? מי מהילדות/ים ציירה גיבור על ומי גיבורת על? למה בחרתן/ם לצייר גיבור ולמה גיבורה? מי שציירו גיבורת על: את מי ציירתן/ם? ואיך ציירתם/ן אותה?

נערוך דיון סביב השאלות:

★ האם אנחנו מכירות ומכירים גיבורות על? אילו?

★ למה אנחנו פחות מכירות/ים גיבורות על? למה יש פחות גיבורות על?

התלמידות/ים עשויות/ים לענות שבנות פחות חזקות, ואז אפשר להתייחס לכך שגיבורי על חזקים בזכות כוחות העל שלהם, אז למה לבנות לא יכולים להיות כוחות על? כאן או בכל שלב אחר בשיעור, נוכל להוסיף דוגמאות רבות של גיבורות על (שפחות מוכרות לקהל הישראלי) מתוך הרשימה גיבורות על, ערך בויקיפדיה (אנגלית). נמשיך ונשאל:

מה הופך גיבורי/ות על לכאלו? מה התכונות שלהם/ן? (באופן כללי, ללא הבחנה בין גברים ונשים).

התלמידים יכתבו במחברת מה התכונות של גיבור/ת העל שציירו, התלמידות/ים ישבו בקבוצות קטנות ויערכו רשימה משותפת של כל התכונות של גיבורי וגיבורות העל שלהם/ן. במקביל לעבודה בקבוצות, נעבור בין התלמידות/ים, ונצלם את כל הציורים. נציגים/ות מכל קבוצה יציגו את התכונות שעלו בקבוצה, נרשום אותן על הלוח, נקרין את הציורים שצילמנו,

ונשאל: (ניתן גם להקרין תמונות מוכרות של גיבורי/ות על)

מה מאפיין את כל הציורים שציירתן/ם? במה דומות/ים גיבורי/ות העל ובמה הם שונות/ים? (גם כאן - באופן כללי, ללא הבחנה בין גברים ונשים).

בשלב הבא נמין יחד עם התלמידות/ים את כל התכונות של גיבורי העל שמנו ושיצירו, ונציג את המיון בטבלה:

אופי	סוג של כח	במי או במה נלחמים?	מראה חיצוני	כלי נשק ואביזרים

נשקף לתלמידות/ים שגיבוריות/ות העל נלחמות/ים כולם/ן ברשע ולמען הצדק, למעשה יש להן/ם אג'נדה חברתית. כמו כן התכונות שלהם/ן כוללות חמלה, טוב לב ואומץ, שאינן תכונות בלעדיות לגברים. נשאל:

איך כוח העל משתקף בלבוש של הגיבור/ה? האם הלבוש משרת את הכוח של הגיבור/ה? האם הלבוש של גיבורות העל משרת אותן? במה הוא שונה מלבוש של גיבורי על? למה לדעתכן/ם? אפשר להראות תמונות של גיבורי על ושל גיבורות על, ולדון בהבדלים ביניהן/ם: הלבוש הסקסי, האם הוא נוח? האם שיער פזור נוח? לגיבורות על לרוב אין כלי נשק או אביזרים מיוחדים, וכוחות העל שלהן לרוב אינם קשורים בכוח פיזי אלא בכוח חשיבה.

חלק שני: ניצור את גיבורת העל שלנו

כל תלמידה ותלמיד ייצרו דמות בדיונית של גיבורת על עם כל המאפיינים והתכונות שלה. תחילה יתארו אותה בכתב: מיהי, איך קוראים לה, מהם כוחות העל שלה, מהן תכונות האופי שלה, במי היא נלחמת, ולמען איזו מטרה, איך היא נראית: הלבוש שלה והאביזרים. אחרי התיאור במילים, התלמידות/ים יציירו את הדמות שיצרו. נציג בתערוכה את הציורים של כולן/ם. התלמידות/ים יציבו ליד כל ציור פסקה קצרה שמתארת את הציור שלהם. התלמידות/ים יציגו בפני הכיתה את גיבורות העל שלהן/ם, ויוכלו גם להסתובב בתערוכה ולהתרשם מכל הדמויות.

לסיום: הכוחות שלנו

כל תלמיד ותלמידה יחשבו ויכתבו לעצמם/ם במחברת: מה הכוחות המיוחדים שלי? אלו יכולים להיות כוחות של חשיבה מקורית, של המצאה, של דמיון, של הקשבה מיוחדת, של עזרה לחברות/ים, של כישרון בספורט או באמנות, של הומור, ועוד ועוד. התלמידות/ים גם יוסיפו ויכתבו: איזה כוח על הייתי רוצה לעצמי. נוכל גם להקרין תמונות של הילדים והילדות עצמם/ן, ולבקש מהם/ן לעזור לכל ילד וילדה בתורן/ם למצוא ולהגדיר את הכוחות שלהם/ן. בהתאם לעניין שהתלמידות/ים יגלו, נוכל להמשיך את הנושא בשיעורים הבאים, ולהתמקד בכתיבת עלילון (קומיקס), שבמרכזו הדמות של גיבורת העל שכל אחת ואחד ייצרו. הצעה למערך שיעור נוסף בהמשך לנושא זה: להקרין את [הסרטון הבא](#), המציג 3 גיבורות על אתיופיות מתוך סדרה חדשה לילדות (אמהרית, כתוביות באנגלית)

בעקבות הסרטון נשאל: מה דעתכן/ם על הגיבורות? האם הייתן/ם רוצות/ים לראות את הסדרה? מה דומה ומה שונה מסדרות שאתם/ן מכירות/ים? (הגיבורות הן שחורות עור, הסביבה היא כפרית ולא עירונית, השפה כמובן שונה), האם ציירתן/ם גיבור או גיבורת על שחורי עור? האם הכרתם/ן כאלו? ניתן להרחיב למושגים של שוויון וצדק חברתי.

קישורים על גיבורות על

כריסטופר בל, ['הביאו את גיבורות העל!'](#), הרצאה ב TED (אנגלית, כתוביות בעברית)
 'לא רק סופרמן ובאטמן: 9 גיבורות על ששינו את ההיסטוריה של הקומיקס', מאתר 'ראש אחד'.
 'גיבורות-על אתיופיות', מתוך אתר 'אלכסון'.
 'רשימה גיבורות על', ערך ויקיפדיה (אנגלית).
 'ההיסטוריה הפמיניסטית של וונדר וומן', מתוך הבלוג 'שולפת ציפורניים'.

בנות בורור, בנים בכחול

- ★ מה ההבדל בין מין ומגדר? ואיך זה קשור להבניה חברתית?
- ★ למה מחליט גרגמל לברוא את דרדסית?
- ★ איזו דמות נשית עולה מתוך הסדרה "הדרדסים"? אילו מסרים מעבירה הסדרה בנוגע לנשים וגברים?

ההפעלה הזו מוקדשת ליום האישה הבינלאומי, אך יכולה להתקיים בכל יום ויום. היא מתמקדת בשאלות שאלות לגבי מה שנראה טבעי וניטראלי, ובניסיון לבחון – מה זה עושה לנו? והאם ניתן אחרת? זוהי הזדמנות לקיים שיעור מרתק ומאתגר גם לתלמידים וגם לתלמידות!

ההפעלה מחולקת לשני חלקים. ניתן להקדיש לכל אחד מהם שיעור אחד. החלק הראשון מתבסס על מצגת (שמצורפת בהמשך) ומטרתו לפתוח את הדיון על המושגים מגדר והבניה חברתית, דרך עיסוק באופנה ובסדרות טלוויזיה לילדים/ות. נושאים שהם חלק מעולמם של התלמידים/ות. (מוצע כאן מהלך שיכול ללוות את הצגת שקופיות המצגת). החלק השני מוקדש לניתוח מונחה של פרק אחד מתוך סדרת הילדים המוכרת "הדרדסים". הניתוח יאפשר לתלמידים/ות לקבל כלים להתבונן בתכנים שהם צורכים בצורה ביקורתית, ולזהות מסרים של חוסר שוויון בין גברים ונשים.

חלק ראשון – מה הוא מגדר וכיצד ממגדרים אותנו? (45-60 דקות) (מצגת מצורפת כאן)

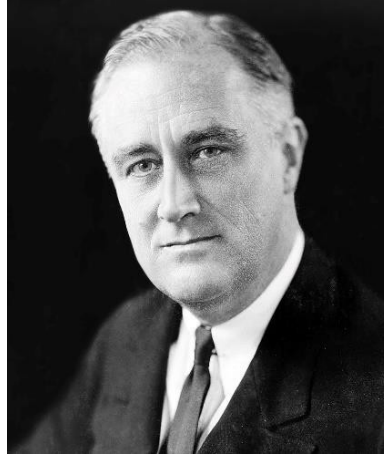
(שקופית) – מה אנחנו רואים/ות בתמונות?

התשובה שבדרך כלל עונות/ים: ילדה על סוס/חמור/פרד

הילדה הזו גדלה והייתה ל:

[קליק] – פרנקלין ד. רוזוולט, נשיאה ה – 32 של ארה"ב, בהיותו כבן שנתיים.

מה פתאום חשבנו שזו ילדה?

הוא לבוש בבגדים שהיום היינו קונים לבנות ובשום פנים ואופן לא לבנים. מסתבר שבמשך מאות שנים לבשו תינוקות וטף עד גיל 6 – 7 שמלות/כותנות לבנות, ללא כל הבחנה בין בנים ובנות. גם את השיער לא קיצרו עד לגיל זה, כך שגם בנים וגם בנות הסתובבו עם שיער גולש ובשמלה לבנה.

אם ניכנס היום לחנות בגדים של ילדים, איזה צבע ישלוט בבגדי הילדות ואיזה בבגדי הילדים?

(שקופית) – בנות בוורוד בנים בכחול

אז איך זה קרה? מתי התחילו להלביש בנים בכחול ובנות בוורוד?

באמצע המאה ה-19 החלו צבעי הפסטל להיות דומיננטיים בבגדי ילדות/ים, אך לא הייתה חלוקה לוורוד ולכחול. הצבעים הותאמו לפי צבע העיניים והשיער, או גוון העור. לצבע עיניים חום המליצו על וורוד ולצבע עיניים כחול המליצו על כחול, כמובן.

ב-1927 פרסם המגזין טיים המלצות של צבעים על פי מין. כמה מחנויות הכולבו המפורסמות של אותם ימים המליצו על וורוד ל... בנים דווקא.

רק בשנות ה-40 וה-50 של המאה ה-20 החל הכחול בהדרגה להפוך לצבע המזוהה עם בנים והוורוד לצבע המזוהה עם בנות, אך לא באופן אקסקלוסיבי. ובאמצע שנות ה-60 כבר החלה נסיגה בהבחנה של צבעים לבנות ולבנים למשך כשני עשורים.

מה קרה בעולם שהביא לנסיגה בחלוקה לוורוד ולכחול?

(שקופית) – התנועה לשחרור האישה

התנועה לשחרור האישה שהחלה לפעול ביתר שאת בשנות ה-60 וה-70 בארה"ב ובמדינות מערביות אחרות.

בעקבות עליית הפמיניזם החלו להופיע בגדים המתאימים גם לבנים וגם לבנות, גם לגברים וגם לנשים. בגדים שחצו הגדרות והגבלות – מה שמכונה בגדי Unisex.

(שקופית) – דוגמאות של בגדי יוניסקס

מה הקשר בין התנועה לשחרור האישה ובין ביגוד ואופנה?

התנועה הפמיניסטית זיהתה היטב את "ההבניה החברתית" בכל הקשור לגבריות ולנשיות – הבניה שבאה לידי ביטוי בחינוך השונה שאנחנו מקבלים בהתאם למין שבו נולדנו, בציפיות השונות מאתנו, בתפקידים השונים שמייעדים לנו, באופן שבו מלבישים אותנו, במשחקים שנותנים לנו לשחק בהם כשאנחנו קטנים. התנועה הפמיניסטית טענה שאנחנו לא נולדות/ים עם התנהגות נשית או גברית אלא החברה מגדלת אותנו להתנהגות כזו, ולבגדים שמלבישים אותנו מילדות יש תפקיד מרכזי בחינוך הזה. ולכן, התנועה לשחרור האישה באה לידי ביטוי גם בלבוש, באופנה.

איך אנחנו קוראים להבחנה החברתית/תרבותית של נשיות וגבריות?

(שקופית) - מגדר

מה ההבדל בין מין למגדר?

[קליק] מין מתייחס למאפיינים הביולוגיים השונים עמם אנו נולדים – זכר ונקבה.

[קליק] מגדר הנו ההגדרות התרבותיות למין, ההגדרות התרבותיות לאותם הבדלים ביולוגיים, פסיים. אלו הם מאפיינים שהתרבות מגדירה אותם כנשיים או כגבריים.

כלומר, האם אנו נולדים עם זהות מגדרית? האם אנו נולדות/ים גברים ונשים?

[קליק] שלא כמו מין ביולוגי, אנו לא נולדות/ים עם זהות מגדרית. אין שום דבר "טבעי" בלהיות אישה או גבר, אלא רק "תרבותי".

תינוק, שנולד זכר במקרה, אינו יודע שהוא צריך להתעניין במשאיות ובטרקטורים, לאהוב ספורט ולהתרוצץ בחוץ ולשכוח להתרחץ לפעמים. כך גם תינוקת, שנולדה נקבה במקרה, לא יודעת שהיא אמורה להיות עדינה, לאהוב לטפל בבובות או בתינוקות, ללכת לשיעור בלט ולשים לק על הציפורניים.

אז איך אנחנו בכל זאת מתנהגים ככה או לפחות חושבים שכך מצפים מאתנו להתנהג?

[קליק] את כל זה אנחנו לומדות/ים. את כל זה התרבות מקנה לנו. מה שמכונה – תהליך חברות (סוציאליזציה). באמצעות כללי התנהגות שמקנים לנו בבית, בבית-הספר, קודים מוסכמים שמועברים לנו באמצעות תקשורת ההמונים, אנחנו מפנימות/ים את הכללים הללו ולומדות/ים להתנהג בהתאם למגדר שלנו, בהתאם לנשיות שלנו או לגבריות שלנו.

(שקופית) – חזרה לבנות בוורוד-בנים בכחול

בשנות ה-80 החלה האחדה בלבוש של שנות ה-60 וה-70 להתמוסס וההבחנה הלכה ונעשתה מאד ברורה. בנות צריכות ללבוש בגדים של בנות, בצבעים של בנות – וורוד. ובנים צריכים ללבוש בגדי בנים, בצבעים של בנים – כחול.

אז מה בעצם נשתנה?

[קליק] - ראשית, הפסיכולוגיה של הילד הלכה והתפתחה ואפשרה להבין את הגורמים המשפיעים על ההתפתחות של הגדרת הגבריות והנשיות אצל ילדות/ים. הסתבר שהמשחקים שאנחנו משחקים בהם כילדות/ים, הבגדים שמלבישים אותנו, הספרים שהקריאו לנו וקראנו, תכניות הטלוויזיה שצפינו בהן, משפיעים מאד על האופן שבו אנחנו מבינות/ים מה היא גבריות ומה היא נשיות.

הבגדים החלו להיתפס ככלי מחנך היכול לתמוך ולתקן התנהגות לא ראויה. בנים לבשו בגדים עם מוטיבים של צבא, ספורט ומכונות, ואלו עזרו להם להבין את נורמות ההתנהגות המצופות מהם. הלבשת בנים בבגדים אחרים, עם פרפרים ופרחים למשל, נחשבה כבלתי ראויה ואף מזיקה.

[קליק] גורם נוסף וחשוב נבע דווקא מהטכנולוגיה שהתפתחה ואפשרה לזהות את מין העובר בעודו בבטן האם.

איך הטכנולוגיה הזו השפיעה על צבעי הבגדים?

הטכנולוגיה הזאת בשילוב עם הקפיטליזם הצרכני הובילה לשינוי הזה. בתרבות של קפיטליזם צרכני הזהות של בן-אדם נקבעת על פי מה שהוא צורך/קונה, והשיווק והייצור פועלים בדיוק על המשוואה הזו. הקפיטליזם הצרכני מפלח את השוק לקבוצות, שלכל אחת מהן הוא מתאים שיווק אחר.

אם כן, הקפיטליזם הצרכני הבין את היתרונות השיווקיים של היכולת לזהות את מין העובר ובכלל את היתרונות השיווקיים של המגדר. מעתה הייצור והשיווק הוא לא לשוק התינוקות בכלל, אלא לשוק התינוקות הבנים לחוד ולשוק התינוקות הבנות לחוד.

פיצול שוק הילדים לשני מגדרים מגדיל את השוק ואת ההכנסות ממנו. יש קהל ייחודי לצבעים שונים, למשחקים שונים, לבגדים שונים.

[קליק] $2 \times$ וכך מעצבים לנו חדרים לבנים וחדרים לבנות

בנוסף, אם בנות לובשות בגדים אחרים מבנים, אז יותר קשה להעביר בגדים מילד אחד לשני אם המגדר שלהם אינו זהה. וכך למעשה התעשייה מעודדת רכישת בגדים כל הזמן, שכן היא מרוויחה מכך כסף.

במילים אחרות - ורוד וכחול, אם כן, זהו עסק כלכלי.

(שקופית) - אז איך בעצם ממגדרים אותנו? איך מפנימים בנו את ההגדרות התרבותיות והחברתיות של מה זה להיות אישה ומה זה להיות גבר? מה היא נשיות ומה היא גבריות?

אנחנו נתמקד בשיעור היום בתרבות הפופולרית, בסרטי ילדים ובסדרות טלוויזיה לילדים.

(שקופית) - תמונות של סרטים וסדרות ילדים

מה משותף לכל התמונות הללו?

בכל התוכניות והסרטים הללו יש רק דמות נשית מרכזית אחת, כל השאר גברים. בנוקמים – יש את "האלמנה השחורה", שלה בכלל אין כוחות על; בחבובות יש את מיס פיגי הגנדרנית והקפריזית; בפו הדב יש את קנגה, שהיא בסך הכל אמא היא לא ממש אחת מהחברה; ובטרילוגיה של מלחמת הכוכבים יש את הנסיכה ליה, שהיא האישה היחידה בכל האימפריה הגלקטית.

הדוגמה הבולטת ביותר של תופעה זו קיימת בסדרת הילדים הפופולרית משנות ה-80, שזוכה עכשיו לעדנה בקולנוע – הדרדסים!!!

(שקופית) – דרדסים

בכל כפר הדרדסים המפורסם ישנה רק דמות נשית אחת – הלא היא דרדסית! כלומר, הסטנדרט/המקובל הוא בנים/דרדסים, הסטייה/השונה הוא הבת/דרדסית.

אבל היא גם היחידה שאין לנו שום תכונה שמאפיינת אותה מלבד הנשיות שלה!!!

[קליק] הדרדסים דווקא מקבלים תכונות מובהקות שמאפיינות אותם ומייחדות אותם: בר-כוח, בר-מוח, רגזני, זללני, קונדסון, גנדרני, חרוצון, ישנוני, פחדני וביש גדא.

והיא, מה היא בסך הכל?

אישה, יפה, בלונדינית – היא דרדסית.

כלומר, לא כל הגברים דומים אבל כל הנשים הן אותו הדבר. ולכן מספיקה אחת בלבד כדי לייצג אותן.

(שקופית) – עיקרון הדרדסית

ב – 1991 טבעה הוגת דעות פמיניסטית אמריקאית בשם, קטה פוליט, את עקרון הדרדסית. האומר:

1. קיימת נטייה ביצירות בדיון לכלול דמות נשית אחת בלבד בתוך קבוצה של גברים, זאת למרות העובדה שנשים מהוות כמחצית מאוכלוסיית העולם, אם לא קצת יותר.
2. הדמויות הראשיות לרוב יהיו גברים והאישה תשמש כמעט תמיד כמושא רומנטי.
3. בתוכניות רבות דמויות הגברים תהיינה מורכבות ומאפיינים שונים שלהם יבואו לידי ביטוי, בעוד האישה תהיה פעמים רבות "סקסית", "יפה" ותו לא. אין צורך לפרט את תכונותיה, הרי כולנו יודעים מה היא אישה? אמנם בשנים האחרונות עקרון זה הולך ומשתנה, אך הוא עדיין רווח. אפילו בתוכניות אנימציה, בהן הכל אפשרי ולא צריך לדבוק בחלוקה בינארית של נשים וגברים, בוודאי לא כשמדובר ביצורים בדיוניים לחלוטין, הדמויות הראשיות מקבלות מאפיינים גבריים: קול גברי, צבעים גבריים, מבנה גברי יותר (להלן הרובוטריקים). לעתים מנסים לאזן את התמונה באופן מדוע, על ידי יצירת דמות נשית אינטליגנטית במיוחד, מוכשרת וחזקה. אך אין זה משנה את העובדה הפשוטה, שיש רק דמות נשית אחת.

מה הוא המסר שלדעתכם עובר לקהל הצופים?

(שקופית) – המסר:

- ★ בנים הם הנורמה, בנות הן האחר, הן יוצא הדופן;
  - ★ בנים הם במרכז, בנות הן בשוליים;
  - ★ בנים הם אינדיבידואלים וייחודיים, כל הבנות אותו הדבר;
  - ★ בנים מגדירים את הקבוצה, את הקוד הערכי שלה ואת הסיפור, בנות קיימות רק ביחס לבנים וצריכות להתאים את עצמן לקוד הערכי הגברי.
  - ★ בנים הם ברירת המחדל, הסטנדרט ובנות הן "עזר כנגדו", הן קישוט.
- מכיוון שאנחנו כל כך מתרגלות/ים לכך שאנו לא רואות/ים דמויות נשיות, גיבורות מובילות, אין זה מפליא שקל לנו לקבל את העובדה שאין הרבה נשים בעמדות מפתח בעולם:

(שקופית) – מנהיגי המדינות המתועשות

בארגון המדינות המתועשות, הכולל את 8 המדינות החזקות ביותר בכלכלה העולמית והמייצגות 65% מהכלכלה העולמית, יש רק אישה אחת אנגלה מרקל, קנצלרית גרמניה.

ג20 (שקופית) – נציגי המדינות בפורום G20

בפורום G20 בו חברים שרי האוצר ונגידי הבנקים המרכזיים של 20 כלכלות: 19 מהכלכלות הגדולות בעולם + האיחוד האירופי (יחד מהוות כלכלות אלו 90% מהתוצר הלאומי הגולמי העולמי, 80% מהסחר העולמי ושני שלישים מאוכלוסיית העולם), יש רק 4 נשים!!!
(שקופית) – ממשלת ישראל

כמעט שאין נשים בממשלות ישראל לאורך כל קיומה של מדינת ישראל. סך הנשים שכיחנו כשרות בממשלות ישראל הוא 17 בלבד כאשר מעולם לא כיהנו יותר מארבע נשים בו זמנית בממשלה. מעולם לא כיהנה אישה כשרה בכמה ממשרדי הממשלה הבכירים: ביטחון, ביטחון פנים, אוצר, תשתיות, תחבורה.

(שקופית) – שיעור הנשים מכלל השרים ב – 34 מדינות OECD (המדינות המפותחות)

אנחנו מדורגים במקום ה – 29 מתוך 34 מבחינת שיעור הנשים מכלל השרים במדינות המפותחות. מתחתינו רק אסטוניה, סלובניה, יוון וטורקיה.
גם בכנסת המצב לא מזהיר. מספר הנשים חברות הכנסת הוא 30 בלבד (25%). אנחנו במקום ה – 65 בעולם מבחינת ייצוג נשים בפרלמנט. אנחנו נמצאים מתחת למדינות כמו קובה, ניקרגואה, מוזמביק ונפאל. מבחינת השוואה רק למדינות המתפתחות ה – OECD, אנחנו מדורגים במקום ה – 21 מתוך 34.

חלק שני – ניתוח הפרק הראשון בסדרה דרדסים (60-45 דקות)

פעילות: צפייה בפרק הראשון של הסדרה דרדסים (22 דקות) – [קישור לפרק](#) מאתר נט גיימס: לתלמידים מחולק [דף שאלות](#) (בסוף המערך) שעליהם למלא אותו במהלך הצפייה.

דיון משותף בתום הצפייה בסרט

הצעה לשאלות להובלת הדיון:

איך מחליט גרגמל לשים קץ לאושר של הדרדסים?

הוא בורא את דרדסית – דרדסית היא יצירה של הרוע!!!
והדרדסית היא צרה צרורה שעומדת להרוס את "גן עדן", את כפר האושר של הדרדסים.

עם איזה סיפור מרכזי בתרבות המערבית זה מדבר?

עם חווה (דרדסית) שיחד עם הנחש (גרגמל) הביאו לגירוש מגן-עדן. חווה פיתתה את אדם לתת ביס לפרי עץ הדעת, ועם השכל, התודעה, המחשבה, בא גם הכאב.

זה גם מדבר עם סיפור ידוע מהמיתולוגיה היוונית שנקרא: תיבת פנדורה.

זאוס, מלך האלים, רצה להעניש את המין האנושי על כך שבעזרת פרומתיאוס הם גנבו מהאלים את האש. עד אז כלל המין האנושי רק גברים והוא חי בעולם מושלם וללא דאגות. העונש שבחר זאוס היה לברוא את האישה, ששמה פנדורה.

הרמס, אחד האלים, נתן לפנדורה קופסה ואמר לה לא לפתוח אותה בשום פנים ואופן – וכך למעשה העניק לה את הסקרנות. כמובן שהסקרנות הביאה לכך שפנדורה רק הציצה בקופסה וברחו מתוכה כל הדברים הרעים שיש בעולם – עצב, עוני, פשע, מחלות, שנאה, קנאה וכו'. היא סגרה אותה מהר והצליחה להשאיר בתוך הקופסה רק דבר אחד שלא ברח – התקווה. לאחר שראתה שהעולם נעשה אכזר, עצוב ונורא, היא העניקה למין האנושי את התקווה בכך ששחררה אותה מהקופסה.

אילו תכונות מוסיף גרגמל לעיסה שממנה תצא הדרדסית?

🌟 כמה טיפות של דמעות תנין - בכי צבוע, לא אמיתי, צער מלאכותי

🌟 חופן של שקרים

🌟 פטפוטי חנופה אחדים

🌟 גוש של אבן במקום לב

איך דרדסית מפלסת את דרכה לכפר?

היא יושבת ביער ומזילה דמעות תנין. היא משחקת חסרת אונים ומפחדת. "אני אומללה ומסכנה, אני בודדה". מזל שעבר שם דרדס אמיץ, האביר עם הברדס הלבן, שנשא אותה על פי דרישתה על ידיו אל הכפר. אחרי הכל, כפי שהיא מציינת "אני חלשה ועייפה" ומעפעפת בריסים.

ככה נשים משיגות את מה שהן רוצות בחיים, לא? ואכן, הדרדסים התמימים וטובי הלב מקבלים בזרועות פתוחות את העלמה במצוקה.

מה העיסוק המרכזי של דרדסית?

היא עסוקה ביופי שלה. בעוד אחד הדרדסים מכין לה את הבית וצובע אותן, היא מסתכלת על עצמה במראה. היא עסוקה בשמלות, האישה היא מלכודת של "שקר החן והבל היופי". משלי, ל"א, ל: "שקר החן והבל היופי אשה יראת-ה' היא תתהלל".

ספר משלי שנכתב על פי המסורת על ידי החכם באדם, שלמה, מטרתו ללמד חכמה. לאחר שעשה שלמה כברת דרך ארוכה ופגש נשים רבות ויפות (המסורת גורסת 1000), הוא מזהיר מפני ההשפעה הגדולה והנוראית של היופי.

האישה משקיעה את כל מרצה וזמנה בטיפוח הגוף והיופי. זוהי מלכודת. יופייה-הבל וחינה-שקר. היא הורסת את התודעה ומשבשת את השכל הישר והטוב. ואכן הוראות ההפעלה של גרגמל הן: כבשי את הלבבות שלהם.

ואכן דרדסית יוצאת לשוטט בכפר, לכבוש לבבות, ומה קורה?

היא מסיבה את תשומת הלב מהעניינים האחרים וגורמת לפגיעות פיזיות ממש. פטישים נופלים על ראשם של הדרדסים. היא גורמת לנזקים. היא יוזמת פיקניק, על מנת לקדם את המשימה שלה.

למה אף אחד לא בא לפיקניק?

כי הם עובדים. גברים עובדים, ממלאים משימות. יש להם אחריות. האישה, לעומת זאת, יכולה לבזבז את זמנה על הנאות החיים.

לאחר שנכשלה במשימה ולא השיגה את שלה מגיעה הדרדסית למסקנה המדהימה הבאה: "אני לא משגעת אותם אולי אנסה להטביע אותם" – כלומר, אם אני לא משיגה את מה שאני רוצה אני פשוט אחסל אותם.

למזלנו היא נכשלת והדרדסים אף מסכנים את חייהם ומצילים אותה בטוב לבם. ואז נערך המשפט ובוא היא פורצת בדמעות ומצביעה על האשם האמיתי – גרגמל.

למה הם מוכנים לסלוח לה על כל מה שהיא עשתה?

היא מלאת חרטה ומתנצלת, ולבם של הדרדסים הטובים נכמר לנוכח הדמעות הרבות שהיא שופכת. אבל חוץ מזה הם אומרים לה:

"די, די דרדסית, את לא אשמה שגרגמל דרדס אותך לדרדס אותנו" – כלומר, זה הטבע שלך, את לא אשמה. ככה בראו אותך, זה מעבר לשליטה שלך.

היא כמובן שואפת ומאחלת לעצמה להיות דרדס אמיתי – כלומר, גבר!!! אבל בר-מוח החכם אומר לה:

"דרדסים לא נעשים, דרדסים נולדים כאלה". – זו למעשה המסקנה ההפוכה של אחת מההוגות הפמיניסטיות החשובות ביותר במאה ה-20, סימון דה-בובואר. היא כתבה את אחד הטקסטים החשובים ביותר בנושא בשנת 1949, "המין השני". בספר הזה היא כותבת: "את לא נולדת אישה, את נעשית אישה".

מה בעצם אומר המשפט הזה?

שנשיות או לחילופין גבריות אינה מהותית, אינה טבעית, אלא נרכשת. הנשיות נוצרת בהקשר תרבותי, כלכלי והיסטורי. "אין זה הטבע שמגדיר את האישה, אלא היא זו שמגדירה את עצמה".

יוצר הדרדסים חושב אחרת. הוא חושב שאישה נולדת אישה, והטבע הוא שקובע – "דרדסים לא נעשים, דרדסים נולדים כאלה".

דרדס-אבא בסופו של דבר מצליח לעשות את הבלתי-אפשרי, בעזרתם של כוחות על-טבעיים כמובן הוא משנה את הטבע.

ומה קרה לדרדסית בתהליך הפיכתה לדרדסית אמיתית?

היא נעשתה בלונדינית, ואז גם כולם מתחילים ליפול בקסמה ומתחרים על תשומת לבה. אידיאל היופי הנשי הוא אישה בלונדינית, מטופחת ומאופרת.

הדרדסים מתחילים לריב ביניהם. הכפר הקטן שבו חיו באחוזה ובשלום כל הדרדסים, הופך להיות תחרותי ואלים, והכל בגלל הופעתה של הדרדסית הבלונדינית.

מה דרדס-אבא מציע לנוכח הבלגן שנוצר?

את מה שדרשו תמיד מהנשים לעשות: "אולי כדאי שתיכנסי הביתה". ודרדסית הקטנה מקשיבה לעצתו, כמובן ונכנסת הביתה.

מה היא עושה בבית?

מטפחת את היופי שלה. ונראה שלפי השיחה עם גרגמל המעבר לבלונד הפך אותה גם לטיפשה.

איך בסוף היא מצילה את כל הדרדסים?

היא מתחפשת לדרדס-בן, ואז היא הופכת לדרדסית אמיתית.

ואיך נוקמים בגרגמל?

בוראים לו גרגמלית – אישה. הנקמה הגדולה בכל גבר, היא אישה. אישה עושה רע לגברים.

סיכום: אז איזו דמות של אישה עולה מתוך הפרק הראשון של הדרדסים? ומה המסר שפרק זה מעביר בנוגע לנשים ולגברים בעולם?

דף שאלות לתלמידות/ים

1. למה מחליט גרגמל לברוא את דרדסית? ואילו תכונות הוא מעניק לה?

---

2. כיצד באות תכונות האופי שהושתלו בדרדסית במפגשים שלה עם דרדסים אחרים?

---

3. במה עסוקים הדרדסים במהלך היום? ובמה עסוקה דרדסית?

---

4. מה חושבים הדרדסים על רצונה של דרדסית להיות "דרדס אמתי"?

---

5. לאחר הכישוף של דרדס-אבא, מה השינוי הבולט ביותר בדרדסית? ומה המסר ששינוי זה מעביר?

---

6. מה אפיין את חיי הדרדסים לפני הגעתה של דרדסית?

---

7. כיצד משתנים חיי הדרדסים והיחסים ביניהם לאחר שדרדסית הופכת להיות אחת משלהם?

---

8. מה דורש דרדס-אבא מדרדסית לעשות כשהוא רואה שהיחסים בין הדרדסים השתנו? מה המסר שהוא מעביר?

---

9. כיצד נוקם דרדס-אבא בגרגמל בסוף הפרק? מה המסר של עונש זה?

---

10. איזו דמות של אישה עולה מתוך הפרק הראשון?

המדענית מארי קירי

למורה:

מארי קירי (1867-1934) הייתה מדענית פולניה-צרפתייה, חלוצה בחקר תופעת הקרינה הרדיואקטיבית, ונחשבה לפורצת דרך בתחומי הפיזיקה והכימיה. דרכה של מארי קירי במדע הייתה רצופה במאבקים בשל היותה אישה. כנשים מדעניות אחרות בעבר, נאלצה מארי קירי להיאבק על זכותה להשכלה מדעית ועל זכותה לעסוק במדע.

מטרת השיעור היא לספר את סיפורה של מארי קירי, ולספר על הקשיים שעמדו בדרכה, החל מלימודיה ועד לגילויה המדעיים ולזכייתה בשני פרסי נובל. באמצעות סיפורה של מארי קירי יתודעו התלמידות/ים לדמות מופת של אישה מדענית. היכרות זו תתרום להעלאת המודעות של התלמידות/ים לאי השוויון בין נשים וגברים, ועשויה לתרום גם להנגשת תחום המדע לילדות ולעידודן לעסוק במדע.

ניתן לקיים את השיעור במסגרת שיעורי שפה או מדעים. סיפורה של מארי קירי יוכל להבהיר יותר מהו מחקר ומהו תהליך החקר: הן מתוך ההיכרות עם

מארי קירי, והן מתוך ההתנסות בתהליך של חקירה אוזותיה. התלמידות/ים יתנסו בשיעור זה בקריאה ובכתיבה של טקסטים מידעיים, בתרגול מיומנויות של איתור פרטים וחילוף מידע מטקסט מידעי, בבניית טבלה ובמיזוג של טקסטים קצרים. [את השיעור מלווה מצגת](#). **פיתחה את השיעור:** יעל פרייברג, מורה בבית ספר היסודי 'נווה חוף' בראשון-לציון.

נשים במדע

לאורך ההיסטוריה היו נשים שעסקו במדע, אך רובן לא קיבלו את ההכרה על הישגיהן. במאות ה-18 וה-19, בתקופה שבה המדע התקיים בבתי אנשים ולא במעבדות, היו רעיות ואחיות רבות שעסקו במדע, לצד בני משפחתן הגברים. בימינו, יותר נשים עוסקות במדע, אך הן עדיין מיעוט לעומת המדענים הגברים. הסטריאוטיפית השלטת גם כיום היא שמדעים הוא תחום "גברי", והנשים המדעניות נאלצות להיאבק בתפיסות אלו. (מתוך הערך ['נשים במדע'](#) בוויקיפדיה הסוקר את פועלן של נשים בהיסטוריה שהיו מדעניות החל מהעת העתיקה ועד לימינו).

מדוע יש פחות נשים מדעניות?

ההשפעה המגדרית על בחירת תחום לימודים ותחום עיסוק מתחילה כבר בשלב מוקדם בילדות, ונמשכת בתיכון ובאקדמיה. בנות ובנים מוכוונים לבחור בתחומים התואמים את התפיסה הסטריאוטיפית של חלוקת המקצועות ל"גבריים" ו"נשיים". מיעוט של ילדות בוחר ללמוד את מקצועות המדעים, ומעט מאוד נשים פונות ללימודים גבוהים במדעים כמו פיזיקה. מחקרים מראים שלמורות ולמורים יש ציפיות נמוכות יותר מבנות במתמטיקה ובמדעים, ושהם מגלות/ים יחס שונה ומועדף כלפי בנים בכיתה: המשוברים הניתנים לבנים מעודדים ומדרבנים יותר, וכוללים הוראות לשיפור והכוונה לפתרון הנכון. כמו כן, בנים מצליחים נוטים לייחס את הצלחתם ליכולת ולכישרון, בעוד שבנות מצליחות ייחסו את הצלחתן להשקעה, ולנסיבות של 'מורה טוב', 'מבחן קל' או 'מזל'. חוקרים גם מצאו שבנות מתפקדות טוב יותר במתמטיקה ובמדעים כאשר שיטות הלמידה מותאמות להן: בכיתות עם מודל נשי וייצוג רב של בנות, ובלימוד בקבוצות קטנות ולא בהרצאות, ואילו דפוסי הוראה המעודדים

תחרותיות ולמידה אלגוריתמית פוגעים ביכולתן של בנות לנצל את מלוא הפוטנציאל שלהן. התוצאה היא שבנות בוחרות פחות במקצועות אלו בשל חוסר האמונה ביכולתן להגיע להישגים ובשל שיטות הוראה שאינן מתאימות לסגנון הלמידה המועדף עליהן. (מתוך הדו"ח [נשים במדע](#) שהוגש לוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת).

מהלך השיעור

חלק ראשון: רקע

מטרת החלק הראשון היא לתת רקע כללי על מארי קירי, לפני היציאה לעבודה בתחנות. ניתן להקרין חלק מהסרטון על מארי קירי מתוך [הסדרה שרגא ביש גדא](#), (החל מהדקה 4:12) אחרי הקרנת הסרטון, המורה תציג את המצגת המצורפת למערך זה לתלמידות/ים, ותשוחח עמן/ם על מארי קירי המדענית: מי היא הייתה, ומה היא גלתה. בנוסף למצגת, ניתן להיעזר בערך ['מארי קירי'](#) באתר אאוריקה, וכן בספר 'מארי קירי' מתוך סדרת ממצאים ומגלים.

חלק שני: עבודה בתחנות

סידור הכיתה: הכיתה תסודר במבנה של תחנות, בכל תחנה יונח מראש שלט עם שמה, למשל: 'מארי קירי ומשפחתה'. בכל תחנה יונחו מראש גם כרטיסיית הנחיות לפעילות בתחנה, והחומרים שימשו בתחנה. המורה תחלק את התלמידים והתלמידות לקבוצות, ותפנה כל קבוצה לתחנה אחרת. כל תלמיד ותלמידה בקבוצה יקבלו תפקיד, בהתאם להנחיות שבכרטיסייה.

פתיחה: המורה תסביר לתלמידים מה עומד לקרות בשיעור. היא תציג את התחנות ותסביר שהלמידה תתרחש בקבוצות, כל קבוצה תלמד על מארי קירי בתחנה אחרת, ואחר כך כל קבוצה תשתף את הכיתה כולה במה שלמדה.

המורה תחלק את הכיתה לקבוצות, ותפנה כל קבוצה לתחנה אחרת. בכל קבוצה תמנה המורה בעליות/ות תפקידים: יו"ר שאחראית/ת על כך שהפעילות תתבצע, אחראית/ת על הזמן, אחראית/ת על קריאת קטעי המידע, אחראית/ת על ביצוע התוצר, ואחראית/ת על הצגת התוצר במליאה בסיום.

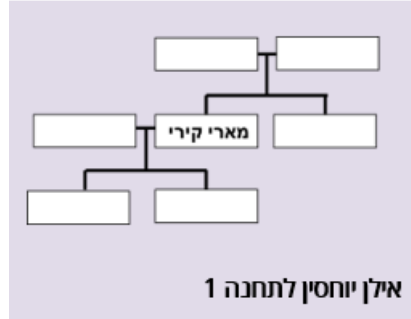
[מארי קירי עם בתה אירין ג'ולי קירי](#)
מאתר ויקיפדיה.

התחנות

תחנה 1 – מארי קירי ומשפחתה (שקף 13 באמצע)

התחנה כוללת:

- ★ קטעי מידע בנושא: שקופיות 1,3,5,12 במצגת.
- ★ כרטיס הנחיות.
- ★ ציור של אילן יוחסין עם תיבות ריקות.

תחנה 1 - כרטיס הנחיות
בתחנה זו תלמדו על מארי קירי ומשפחתה, עליכם לקרוא את קטעי המידע, ולהשלים את אילן היוחסין של מארי קירי, עם בני משפחתה והפרטים הידועים עליהם.

תחנה 2 - כרטיס הנחיות
בתחנה זו תלמדו על מאבקייה של מארי קירי להיות מדענית. הכינו טבלה: בטור אחד רשמו את הכותרת: 'מכשולים בדרכה של מארי קירי', ובטור השני רשמו את הכותרת: 'כיצד פתרה אותם'. השלימו את הטבלה לפי קטעי המידע שקיבלתם.

תחנה 2 - מאבקייה של מארי קירי

התחנה כוללת:

- ★ קטעי מידע בנושא: שקופיות 1,2,3,4,6 מהמצגת.
- ★ כרטיס הנחיות.

תחנה 3 - מפולין לצרפת (שקף 14 באצגא)

התחנה כוללת:

- ★ קטעי מידע בנושא: שקופיות 2,3,6 מהמצגת.
- ★ כרטיס הנחיות.
- ★ מפת אירופה.

תחנה 3 - כרטיס הנחיות
בתחנה זו תלמדו על המעבר שעשתה מארי קירי מפולין לצרפת. קראו את קטעי המידע בנושא, סמנו במפה את הדרך של מארי קירי, וכתבו מדוע עברה מארי קירי לחיות בפריז, ציינו שתי סיבות.

תחנה 4 – הגילויים של מארי קירי

התחנה כוללת:

תחנה 4 - כרטיס הנחיות
בתחנה זו תלמדו על הגילויים של מארי קירי. הכינו מדבקה ליקרינה רדיואקטיבית: קראו את קטעי המידע וכתבו על המדבקה תמצית של הדברים: מהי, מהם שימושיה ומהן סכנותיה. הדביקו את המדבקה על הבקבוק.

☆ מידע בנושא: שקופיות 7,10,11 מהמצגת.

☆ קטע המידע על 'רדיום' מתוך 'אאוריקה' (מצורף כנספח).

☆ כרטיס הנחיות.

☆ בקבוק ריק (פלסטיק או זכוכית) ללא מדבקה.

תחנה 5 – מארי קירי זוכה בפרס נובל

התחנה כוללת:

☆ קטעי מידע בנושא: שקופית 8 מהמצגת.

☆ שני קטעי מידע עם נתונים על פרס נובל.

☆ כרטיס הנחיות.

☆ גיליון קלף לכתיבה.

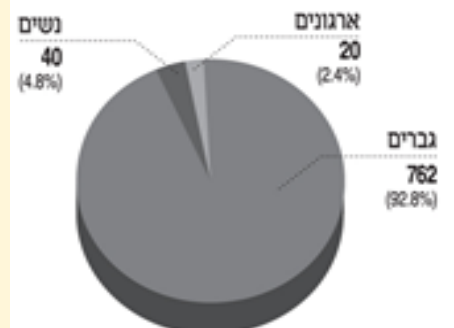
תחנה 5 - כרטיס הנחיות

בתחנה זו תלמדו על תרומתה של מארי קירי לחברה. קראו את קטעי המידע, והכינו תעודת הוקרה למארי קירי על תרומתה לחברה כמדענית וכאישה.

תחנה 5: קטע מידע

פרס נובל נחשב לפרס היוקרתי ביותר עבור העשייה האנושית ועבור העשייה המדעית בפרט. הפרס מחולק החל משנת 1901. עד 2011 זכו בפרס 44 נשים מתוך 840 זוכים (5%). מרבית הזוכות (27) זכו בפרס נובל לשלום ולספרות. נכון לשנת 2014 זכו בפרס נובל לפיזיקה 168 איש, מתוכם שתי נשים בלבד. בפרס נובל לכימיה זכו 194 אנשים, מתוכם ארבע נשים בלבד. ([מתוך הוויקיפדיה: זוכות פרס נובל עד 2015](#)).

זוכי פרס נובל בין השנים 1901-2009

חלק שלישי: הצגת התוצרים ודיון

לסיכום השיעור יעברו התלמידות/ים בין התחנות, בכל תחנה יציגו 2 נציגות/ים מהקבוצה את התוצר הקבוצתי ויסבירו מה ניתן ללמוד ממנו על מארי קירי.

המורה תערוך דיון בכיתה סביב השאלות:

★ מה אתן/ם חושבות/ים על מארי קירי?

★ מהן התכונות שלה?

★ מדוע היא נחשבת לדמות מופת?

★ מדוע לדעתכם/ן נאסר על בעבר על נשים ללמוד?

★ מדוע לדעתכן/ם גם היום יש פחות מדעניות ממדענים?

★ מה אפשר לעשות כדי לשנות את זה?

★ איך הסיפור של מארי קירי יכול להשפיע על בנות ועל בנים?

ניתן להכין גם תוצר כיתתי משותף בדרכים שונות:

1. לכתוב ולצייר את סיפורה של מארי קירי לפי הידע שנאסף בתחנות השונות. להכין ביחד כריכה, ובתוכה להציג את התוצרים של כל הקבוצות.
2. להפוך את הכיתה לתערוכה במוזיאון, ולהזמין תלמידות/ים מכיתות אחרות לבקר בה ולשמע הסברים על המוצגים השונים.
3. ליצור משחק טריוויה על מארי קירי, או משחק מסלול הכולל תחנות בחייה.
4. לבנות יחד ראיון עיתונאי: שאלות שהיו רוצות/ים לשאול את מארי קירי.
5. כל תלמיד/ה תכתוב 2 דברים שלמדה שלא ידעה קודם, על גבי דף עם ציור מבחנה.
6. לצפות [בסרטון על עדה יונת](#).

נספח:

קטע מידע לתחנה 4 מהו רדיום? (מתוך אתר אאוריקה)

רדיום, Radium (בעברית: אורית) הוא יסוד כימי רדיואקטיבי, פי מיליון יותר רדיואקטיבי מהאורניום. הרדיום התגלה בפאריס על ידי הפיזיקאית הפולנית מארי קירי ובעלה הצרפתי פייר קירי ב-1898 בעפרת אורניום. השניים הפיקו מהעפרה את כל האורניום וגילו שעדיין נשארה רדיואקטיבי. כך הסיקו על קיום יסוד רדיואקטיבי שטרם התגלה - זה היה הרדיום (ביחד עם יסוד נוסף שגילו שם - הפולוניום). הם זכו על כך בפרס נובל (ובהמשך חייה, לאחר מותו של פייר, זכתה מארי קירי בפרס נובל נוסף והיתה האישה הראשונה שזכתה בשני פרסי נובל).

בהמשך המחקר גילו חוקרים שהרדיום גורם למחלות קשות ולכן פסק השימוש בו לשימושים מסחריים, כגון ייצור של צבעים שזוהרים בחושך. קיים גם חשש שמותה של מארי קירי, מגלת הרדיום, נגרם מטיפול לא זהיר ברדיום. את יומני המחקר שלה עד היום מתקשים לקרוא, בגלל הרדיואקטיביות המסוכנת שבהם. בתחילת המאה העשרים השתמשו ברדיום נוכלים רבים כדי למכור לציבור "תרופות פלא" למניעת מחלות ולשיפור כח הגברא. כתוצאה מבורות בתחום הרפואה באותה תקופה מתו אנשים רבים. גילוי הרדיום והרדיואקטיביות השפיעו על פיתוחים מדעיים רבים, כולל הפצצה הגרעינית והמצאות רבות בתחום הרפואה.

מגדר כדיאגרמות

למורה:

מקובל לחשוב שמתמטיקה היא מקצוע ניטראלי, ושאין בהוראת מתמטיקה מקום לחינוך ערכי. אולם כפי שטוענת ד"ר גליה זלמנסון לוי, שיעור מתמטיקה הוא גם שיקוף של הסדר החברתי הקיים, שבתוכו קיימת ההזדמנות לקריאה ביקורתית של המציאות, להתנגדות וליצירת אלטרנטיבות ושינוי חברתי. (זלמנסון, 2015).

שיעור זה במתמטיקה עוסק בנושא של 'חקר נתונים' מתוך תכנית הלימודים במתמטיקה לכיתות ו'. בחרנו לשלב בפעילות תכנים בנושא מגדר: פעילות זו עושה שימוש בנתונים הלקוחים מסביבתם הקרובה של התלמידים והתלמידות: היא עוסקת בשאלות על חלוקת התפקידים המגדרית בין אימהות ואבות. מעבר למטרותיה הימתמטיות היא מעלה למודעות/ם של התלמידות/ים את אי השוויון המגדרי הקיים בבית ובחברה. **פיתחה את השיעור:** הדס פלש, מורה בבית ספר היסודי 'נווה חוף' בראשון-לציון. [את השיעור מלווה מצגת](#)

מטרת השיעור:

1. ללמוד על התפקידים המגדריים בבית באמצעות דיאגרמות: לאסוף נתונים, להציג את הנתונים בדיאגרמות. לנתח את הדיאגרמות ולהסיק מהן מסקנות.
2. לפתח מודעות לפערים המגדריים בתפקידים בבית, ולהציע הצעות לשינוי.

מהלך השיעור (שיעור כפול)

כהכנה לפעילות המורה תזכיר בקצרה לתלמידות/ים את מה שלמדו בשיעורים קודמים בנושא: איך בונים מערכת צירים - מהי המשמעות של כל ציר, מהי נקודת ראשית הצירים, מהי דיאגרמה וכיצד יוצרים אותה.

ידע מקדים שנדרש לשיעור:

- ★ מהו ציר X ומהו ציר Y.
- ★ מהי נקודת ראשית הצירים.
- ★ כיצד משרטטים מערכת צירים על דף משובץ.
- ★ מהי דיאגרמה ואיך יוצרים אותה.

חומרים:

- ★ מצגת מלווה
- ★ 3 סוגי כרטיסיות כמספר הזוגות:
  - ✓ כרטיסיות 'השאלה שלנו',
  - ✓ כרטיסיות 'ההנחיות לפעילות'
  - ✓ וכרטיסיות ל'סיכום הממצאים'.

חלק ראשון: לקראת הסקר הכיתתי

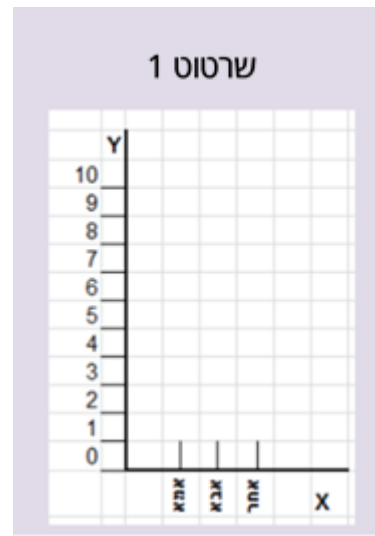
המורה תחלק את התלמידות/ים לזוגות, ותסביר שמטרת השיעור היא לערוך סקר כיתתי על התפקידים של ההורים בבית.

הזוגות יקבלו את 'כרטיסיית השאלה שלנו' ואת 'כרטיסיית ההנחיות לפעילות', ויעבדו לפי ההנחיות. ב'כרטיסיית השאלה שלנו' כתובה שאלה אחת, למשל: **מי בעיקר נוהג/ת בבית? וכתובות בה גם התשובות האפשריות: אמא, אבא, אחר ('אחר' יכול/ה להיות: סבא, סבתא, אח/אחות).** (בנספח למערך זה ישנו מאגר של שאלות אפשריות).

כרטיסיית ההנחיות לפעילות:

- ✓ שרטטו מערכת צירים במחברת
- ✓ קבעו מה מייצג כל ציר
- ✓ ענו על השאלה שבכרטיס, וסמנו תשובותיכם במערכת הצירים
- ✓ ערכו סקר בין כל התלמידות/ים, וסמנו את תשובותיהם במערכת הצירים.
- ✓ ערכו את התשובות בצורת דיאגרמה.
- ✓ תנו שם מתאים לדיאגרמה. שלכן/ם.
- ✓ סכמו את הממצאים שלכן/ם בכרטיסיית סיכום הממצאים.
- ✓ מהי מסקנתכן/ם מהממצאים?
- ✓ הציעו הסבר לממצאים אלו.

כרטיסיית השאלה שלנו: מי בעיקר נוהג/ת בבית? (אמא, אבא, אחר)

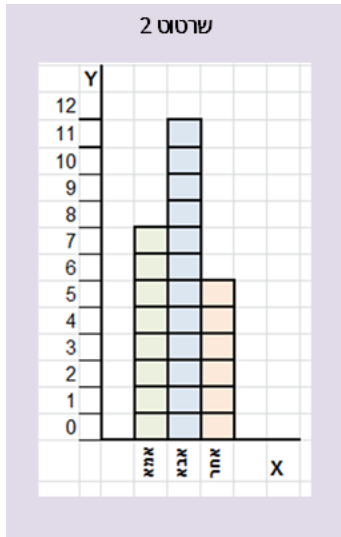
כל זוג ישרטט את מערכת הצירים במחברת, ויכתוב על גבי מערכת הצירים, מה מייצג כל ציר: **(שרטוט 1)** X) - אופקי: מייצג את 3 האפשרויות: אמא, אבא, אחר, Y) - אנכי: מייצג את מספרי התשובות שאקבל).

שני בני/בנות הזוג יתחילו לענות על השאלה לגבי חלוקת התפקידים בביתם שלהן/ם עצמן/ם, ויסמנו במערכת הצירים את תשובותיהם/ן לשאלה שבכרטיס.

נניח שהתשובה הראשונה שתתקבל היא 'אמא': יש לצבוע את המשבצת בין 0 ל-1 בטור 'אמא'. אם התשובה השנייה שתתקבל גם היא 'אמא': יש לצבוע את המשבצת שבין 1 ל-2 בטור אמא. אבל אם התשובה השנייה שתתקבל היא 'אבא' או 'אחר', יש לצבוע את המשבצת שבין 0 ל-1 בטור 'אבא' או 'אחר'.

חלק שני: הסקר הכיתתי

כל זוג יאסוף נתונים מכל תלמידי/ות הכיתה בהתאם לשאלה שקיבל. כל תשובה שתתקבל, תסומן ישירות על גבי מערכת הצירים של הזוג. בסיום איסוף הנתונים, הזוגות יסיימו לערוך את הדיאגרמה שלהם (שרטוט 2).
 כעת ייתן כל זוג שם מתאים לדיאגרמה שיצר, ויכתוב את השם על גבי השרטוט, למשל: 'ימי נוהג בבית'
 במקביל לעריכת הסקר יענה כל זוג גם על השאלות של התלמידות/ים האחרים/ות בכיתה.

חלק שלישי: סיכום הממצאים והסקת מסקנות

המורה תסביר לתלמידות/ים ותדגים להן/ם איך לסכם את הממצאים ולהסיק מסקנות. המורה תאמר: "התבוננו בדיאגרמה שיצרתם/ן, והשלימו בכרטיסיית סיכום הממצאים: לדוגמה בשאלה 'ימי בעיקר נוהג/ת בבית?': לפי הממצאים שלכם/ן תכתבו למשל: ב - 8 מתוך 24 מקרים (כאשר ישנם 24 תלמידים בכיתה): אמא בעיקר נוהגת, ב - 12 מתוך 24 מקרים - אבא בעיקר נוהג, ב- 6 מתוך 24 מקרים - אחר בעיקר נוהג/ת."
 המורה תמשיך ותאמר: "אחרי שתסכמו את הממצאים, כתבו מה המסקנה שלכם/ן מהממצאים, למשל: ברוב המקרים אבא הוא הנהג העיקרי בבית. כתבו גם מהי לדעתכם/ן הסיבה לממצאים אלו."
 בתום ההסבר וההדגמה, יפעלו התלמידות/ים לפי ההנחיות.

סיכום הממצאים:
 ב- _____ מתוך 24 מקרים - אמא בעיקר נוהגת.
 ב- _____ מתוך 24 מקרים - אבא בעיקר נוהג.
 ב- _____ מתוך 24 מקרים - אחר בעיקר נוהג/ת.
מסקנה:
 ברוב המקרים _____ הנהג/ת בבית.

חלק רביעי: הצגת התוצרים ודיון

ניתן לתלות את התוצרים על קירות הכיתה או להניח את המחברות פתוחות כבתערוכה. טבלה מהמצגת הזוגות יציגו את ממצאיהם ומסקנותיהם בפני הכיתה.
 המורה תסכם יחד עם התלמידות/ים את המסקנות מכל הסקרים שנערכו בטבלה על הלוח: תפקידים שנעשים לרוב על ידי אימהות, תפקידים שנעשים לרוב על ידי אבות.

אימהות לרוב	אבות לרוב	אימהות ואבות

לסיום תערוך המורה דיון במליאה סביב השאלות :

- ★ מה אפשר לומר על חלוקת התפקידים של אמהות ואבות בבית ?
- ★ מה מאפיין את התפקידים של אמהות ?
- ★ מה מאפיין את התפקידים של אבות ?
- ★ למה זה ככה ?
- ★ למה זה יכול לגרום ?
- ★ איך הייתם/ן רוצים שזה יהיה ?

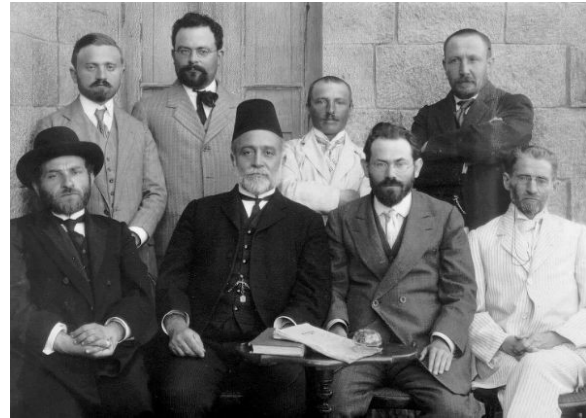
נספח: מאגר שאלות

1. מי בעיקר נוהג/ת בנסיעות קצרות בתוך העיר?
2. מי בעיקר נוהג/ת בנסיעות ארוכות מחוץ לעיר?
3. מי מבשל/ת בבית?
4. מי עושה קניות בסופר?
5. מי עושה על האש?
6. מי עוזר/ת לי בשיעורים?
7. מי מנקה בבית?
8. מי עושה כביסה?
9. מי מתקן/ת דברים בבית?
10. מי קונה לי בגדים?
11. מי נמצא/ת יותר שעות בבית?
12. מי נמצא/ת יותר שעות מחוץ לבית?
13. מי מרוויח/ה יותר כסף בעבודה?
14. למי יש תפקיד יותר בכיר בעבודה?
15. מי הולכ/ת עם הילדים לרופא/ה?
16. מי מגיע/ה לאסיפות הורים?
17. מי יודע/ת מה המערכת שלי בבית ספר?
18. מי יודע/ת מה עובר עלי במשך היום?
19. מי לוקח/ת אותי לחוגים או לחברים/ות?

עברית שפה גברית

האקדמיה ללשון, [טקס הנחת אבן פינה](#), 1956, מאתר ויקיפדיה

[הועדה הראשונה של השפה העברית](#), 1912, מאתר ויקיפדיה

התבוננו בשתי התמונות – אילו שאלות עולות מהתמונות?

השפה אינה רק כלי לתקשורת בינינו – את הקוראת ואני הכותבת. השפה איננה ניטרלית ואובייקטיבית. דרך המילים שמרכיבות את השפה, ניתן לגלות את מבני הכוח בחברה, התפיסות והאידיאולוגיות שמנחות אותה. אך השפה לא רק משקפת את כל אלו, היא בעצמה גם בעלת השפעה מרחיקת לכת על עיצוב התודעה שלנו: בלשנים ופילוסופים רבים עסקו בשאלת הקשר בין שפה וחשיבה, והניחו את הבסיס להבנה שלא רק שהחשיבה שלנו משפיעה על השפה שנדבר, אלא שהשפה גם משפיעה על החשיבה שלנו. המילים שנשמעות סביבנו והמילים שנשתמש בהן מעצבות את החשיבה שלנו על העולם, קל וחומר כשמדובר בילדים שנמצאים בתהליך של רכישת השפה.

יום הלשון העברית הוא הזדמנות מצוינת עבורנו להתבונן בשפה העברית מבחינה מגדרית, לבדוק את התפיסות המגדריות שמשקפות דרכה, וגם לשאול שאלות על האופן שבו השפה משפיעה על התפיסות המגדריות שלנו.

אז איך השפה משפיעה על התפיסות המגדריות שלנו?

בעברית כל שם עצם וכל שם פעולה מסווגים כבעלי 'מין דקדוקי' בתור "זכר" או "נקבה" למשל 'ספר' הוא זכר ו'מחברת' היא נקבה. באנגלית למשל, לא קיים סיווג כזה, אלא רק כשמדובר באנשים או בבעלי חיים. מיון לשוני בינארי כזה לשתי קטגוריות כוללות של זכר ונקבה, תורם להנחה בלתי מודעת כי העולם כולו מאורגן בחלוקת מגדר ברורה. על בסיס חלוקה זו בשפה, קל לבסס הבחנה גורפת בין זכר ונקבה, בנים ובנות, גברים ונשים כ'טבעית' ולא כתוצר של החברה והתרבות. זהו מנגנון סמוי אך רב עוצמה.

כללי העברית מציבים את המגדר הנשי במקום הפחות נראה או אפילו בלתי נראה כלל. בלשון רבים למשל, ישנה העדפה שיטתית של הצורה הגברית (למשל: מה אנחנו לומדים מזה?) גם כאשר מדובר ברוב נשי. גם בצורת הגוף השני הכללי (הסתמי) השימוש המועדף הוא בצורת הזכר (למשל, אתה הולך ברחוב...או – הקף בעיגול את המספר...). המגדר הלשוני הנשי לכאורה כלול בתוך צורת הזכר – ביחיד וברבים. מבנה לשוני זה מוחק את נוכחות המגדר הנשי, ומעביר מסר סמוי שהישות החשובה, הראויה לציון, היא הגברית. כאשר ישנה התייחסות מפורשת למגדר הנשי, ברור לכל כי הוא אינו כולל את הגברי, למשל כשנאמר 'מה אתן חושבות?', יבינו הכל כי מדובר בקהל של נשים בלבד. בנות ונשים לומדות לחיות עם פעולה של מחיקת נוכחותן, אולם בנים וגברים לא נדרשים לקבל על עצמם מחיקה דומה. (עפ"י התכנית לשוויון בין המינים לגיל הרך של המרכז לפדגוגיה ביקורתית).

מהלך השיעור

המורה תציג את השאלה שתוביל את השיעור ותרשום אותה על הלוח: **‘האם השפה העברית היא שוויונית מבחינה מגדרית?’** התלמידות/ים יוכלו להעלות השערות ודוגמאות, והמורה תכתוב אותן בצד הלוח, ללא שיפוט והערכה.

המורה תזכיר לתלמידות/ים את המשחק ‘ארץ עיר’: היא תבקש מהתלמידות/ים להתמקד בקטגוריה ‘דומם’, ולרשום במחברת במשך 3-5 דקות, כמה שיותר עצמים דוממים בכל אותיות הא"ב. כל תלמידה ותלמיד יציעו מילה אחת והמורה תרשום אותה על הלוח.

המורה תשאל: **“איך נדע אם עצם מסוים הוא זכר או נקבה?”** התשובה המצופה היא כמובן שצריך להוסיף שם תואר למשל, שיר יפה, כרית רכה וכו'. התלמידות/ים ימיינו את המילים שכתבו במחברת- לזכר ונקבה על ידי הוספת תואר לכל עצם. המורה תפתח דיון קצר סביב השאלות:

מה המשמעות של זכר ונקבה בעצמים? האם יש מין לעצמים? האם מכונית היא נקבה ואוטו הוא זכר? התשובה היא כמובן שהמין של העצמים היא תכונה שרירותית ולא מהותית, לעצמים אין באמת מין. המין של עצמים נקרא מין דקדוקי והוא שונה ממין ביולוגי.

אחרי שהתלמידות/ים הבינו מהו מין דקדוקי, תסביר המורה שהחלוקה לזכר ולנקבה היא מהותית או “אמיתית” רק כשמדובר ביצורים חיים: בעלי חיים או בני אדם. **שהמין הביולוגי שלהם הוא זכר או נקבה: למשל, תרנגולת היא נקבה ותרנגול הוא זכר, תלמידה היא נקבה ותלמיד הוא זכר.**

כל התלמידים/ות יקבלו כל אחד ואחת כרטיס עם מילה בזכר או בנקבה, ויצטרכו קודם כל לחשוב ולהשלים את בן או בת הזוג של המילה. המילים יהיו משלוש קבוצות: בעלי חיים (כלב, חתולה), מקצועות ותפקידים (שוטר, רופאה), גברים-נשים (אישה-גבר, איש-אישה). לא לכל מילה יש

Toutes maisons que celle où le Coq se tient et où la Poule chante.

בן/בת זוג, וישנן מילים שיש להן יותר מאפשרות אחת. בשלב הבא יחפשו התלמידות/ים מי עוד שייך לקבוצה שלהן/ם, ויתארגנו לפי שלוש קבוצות במקומות שונים בכיתה. בכיתה גדולה כדאי לחלק כל קבוצה לשניים, כך שיהיו 2 קבוצות מכל סוג.

מה הכוונה במונח “מין דקדוקי?” הגדרה מקובלת היא שמין דקדוקי הוא חלוקה של שמות העצם לקבוצות הנבדלות זו מזו בהתנהגותן התחבירית, ובפרט, בכך ששמות מקבוצות שונות דורשים התאם שונה על פעלים, שמות תואר וכד'. למשל, בעברית, שמות העצם “רעיון” ו“הצעה” מסווגים כשייכים למינים דקדוקיים שונים מכיוון שהם דורשים שמות תואר ופעלים בעלי נטיות שונות:

1. הרעיון החדש נדחה
  2. ההצעה החדשה נדחתה
- שפות רבות, כמו למשל אנגלית, אינן מבחינות בין זכר ונקבה. גם בהולנדית ובדנית למשל, אין הבחנה דקדוקית בין זכר ונקבה. (בלשנות און-ליין).

מילים אפשריות מ- 3 הקבוצות:

זכר-נקבה	בעלי מקצועות ותפקידים	בעלי חיים
גבר- אישה	חייט – (תופרת, שינוי במשמעות, תופרת נחשבת כפחות מקצועית מחייט)	פרה – שור (פרה גם כינוי לאישה שמנה)
אדון – גברת	מזכיר – מזכיר (שינוי במשמעות, מזכירה לרוב בתפקיד זוטר יותר)	דוב – דובה (כנ"ל)
זכר- נקבה	אחות – (צורת הנקבה שלטת במקצוע)	כלב – כלבה (כלבה היא גם קללה)
איש – אישה	גננת (צורת נקבה שלטת במקצוע)	חמור – אתון (חמור הוא גם כינוי לטיפש)
בעל-אישה	ספר – ספרית	שפנפנה, חתלתולה (הקשרים מיניים – בהתאמה לגיל כמובן)
רעיה	סגן אלוף (אין צורה בנקבה)	תרנגול – תרנגולת (הדימויים משתנים, תרנגול – גאה, גבר, תרנגולת – פטפטנית).
דוד – דודה (בנקבה יכול לשמש גם ככינוי גנאי)	אלוף-משנה (כנ"ל)	גמל – נאקה
אח-אחות	נגר – נגרית	אריה – לביאה
ילד – ילדה	דוקטור (לא מקובל להשתמש בצורת הנקבה גם כשמדובר בנשים).	עז – תיש
בן – בת	עוזרת – עוזר (צורת הנקבה לרוב במשמעות של מנקה, בניגוד לזכר).	יעל (בזכר בלבד)
בן אדם (הצורה בת אדם לא מקובלת)	ראש ממשלה – הצורה החדשה – ראשת.	ציפור (בזכר בלבד)
מר – מרת	מכשפה – (קיים בזכר, אך צורת הנקבה שלטת ובמשמעות שלילית).	קוף – קופה
חם – חמות	זונה – לא קיים בצורת הזכר	סוס – סוסה
רעייה (אין צורת זכר, למשל: רעיית הנשיא מתקיים רק כנקבה).	רב – היום משתמשים ב-רבה, ביהדות המתקדמת.	
	בעלים – אין מקבילה בנקבה, למשל: הבעלים של הכלב היא רותי.	

כל קבוצה תקבל כרטיס משימה, שבעזרתו תחקור את המילים של הקבוצה.

כרטיס משימה

1. הקבוצה שלי: _____
2. מיינו את כל המילים שבקבוצה שלכן/ם לזכר ולנקבה, והציגו בטבלה.
3. האם אתן/ם מבינים את המשמעות של כל המילים בקבוצה?
4. **סמנו מילים לא מובנות או מוזרות.**
5. האם המשמעות של המילה בזכר ונקבה? או האם העברית היא שוויונית במילים של הקבוצה שלי? נמקו והביאו הוכחות.

כל קבוצה תענה על השאלות שבכרטיס החקר, ותכתוב את מסקנתה בשאלה: **האם העברית היא שוויונית? נציגים/ות מכל קבוצה יציגו את מסקנות הקבוצה שלהן/ם במליאה.** המורה תרשום את עיקרי הדברים על

הלוח, במקום בו רשמה בתחילת השיעור את דעותיהם של התלמידות/ים בנושא. המורה תסביר את המילים שנתרו לא מובנות ואת המילים שמשנות את משמעותן במעבר מזכר לנקבה.
*ניתן גם ללמוד בהזדמנות זאת על משקלי שם העצם בנקבה, אך נמליץ לעשות זאת בשיעור נפרד.

המורה תאמר: "אני מבקשת מתנדב". לפי ההצבעה תאמר – שני בנים התנדבו ושלוש בנות התנדבו. המורה תמשיך ותאמר: "אני מבקשת מתנדבת" – המורה תשקף שרק בנות הצביעו הפעם. ותשאל מדוע זה כך. כשמדברים על מישהו באופן כללי, מדברים תמיד בזכר (מי מתנדב) גם אם פונים לשני המינים. בנות צריכות להבין שצורת הזכר כוללת גם אותן.

המורה תזמין מספר בנים ובנות, ותשאל (את הכיתה?): "איך נפנה אליהם? ילדים? תלמידים?" המורה תבקש מכל הבנים מלבד אחד לעזוב, ותשאל ואיך נפנה אליהם עכשיו? גם עכשיו התשובה תהיה אותה תשובה, והתלמידות/ים יאמרו שגם אם יש בן אחד בקבוצה, ימשיכו וידברו אל הקבוצה בלשון זכר.

המורה תערוך דיון סביב השאלות: מדוע זה כך בשפה? איך בנות מרגישות כשמדברים עליהן בלשון זכר? איך בנים מרגישים כשמדברים אליהם בלשון נקבה? למה זה שונה? מדוע צורת הזכר היא הבסיסית? ובעיקר – איך השפה הלא שוויונית יכולה להשפיע גם על החשיבה שלנו? איך השפה יכולה להשפיע על מה שנחשוב על גברים ועל נשים? מה ניתן לעשות?

לסיים, התלמידות/ים יציעו רעיונות שונים כיצד לשנות את המצב כמו: לדבר לעיתים בלשון זכר ולעיתים בלשון נקבה, ולפנות לקבוצה עם רוב נשי בצורת הנקבה.

למורה:

ילדים וילדות מקללות/ים, כשם שמבוגרים מקללות/ים, כדרך לבטא כעס, עלבון או כאב, הקללה מופנית לפעמים למישהו אחר או כלפי סיטואציה לא נעימה. מקובל לחשוב שמקומן של הקללות ב'רחוב', ולא בבית הספר או בכיתה. אך קללות הן חלק מהשפה שלנו וחלק מחיי היומיום, והן נשמעות, אם נרצה או לא, גם בכיתה. אז איך נתייחס אליהן?

שימוש בקללה בכיתה זו לא תמיד הפרעה לשיעור – זו גם הזדמנות ללמידה!

לא אחת קורה שהמילים "לך תזדיין" או "כוס אמכ" נשמעות בכיתה. ילדים וילדות לרוב לא מבינים את משמעות הקללה שהשתמשו בה, זו הזדמנות לעצור ולברר את המשמעות, לקשור את הלימוד למטרות של שיעורי שפה, וגם להרוויח שיעור במגדר.

ישנה נטייה להפריד בין קללות לשפה, והלימוד על קללות בשיעור שפה עלול להביך את התלמידים והתלמידות, כי הם והן אינם/ן מצפות/ים ללמוד על קללות בבית הספר. קללות גם נקשרות פעמים רבות למין, שגם הוא נושא שלא מדברים עליו, אבל קללות, כמו מין, הן חלק בלתי נפרד מהשפה ומהחיים, וחשוב ללמוד עליהן, כל שכן אם הן נשמעות בכיתה. אם ילדות/ים יבחרו לקלל, מוטב שיבינו את המשמעות של המילים שהם/ן משתמשים בהן, וייקחו עליהן אחריות.

פיתחה את השיעור: נתלי גינדס, מורה בבית ספר היסודי 'נווה חוף' בראשון-לציון.

מטרות השיעור:

1. לבחון קללות באופן ביקורתי: אילו מסרים מגדריים-חברתיים הן מעבירות.
2. להבין את מקורותיהן הלשוניים של הקללות, ולנתח אותן לפי כללי השפה.
3. למצוא אלטרנטיבות בשפה לקללות פוגעניות.

מהלך השיעור: (שיעור כפול)

המורה תקרין קטע קצר מתוך 'זגורי אימפריה' ([מה מתחרז עם...](#))

המורה תבקש מהתלמידות/ים לכתוב את הקללות ששמעו תוך כדי הצפייה בסרטון.

התלמידות/ים יצפו בסרטון ויכתבו את הקללות ששמעו.

כִּסְוִיתִי זו מחמאה או קללה?
כִּסְוִית היא מילת סלנג המשמשת להתייחסות לאישה מושכת מינית. המילה נגזרת ממילת הסלנג "כוס" (שמקורה בערבית) המשמשת לתיאור איבר המין הנשי. על אף הקונוטציה החיובית לכאורה של המילה, יש המסתייגות/ים ממנה ומתנגדות/ים לשימוש בה, בשל המיניות הבוטה שהיא מייצגת, וכן משום שהיא מתייחסת לאישה כאל חפץ מיני בלבד. התופעה של התייחסות לאישה כאל חפץ מיני נקראת **החפצה** (עפ"י הוויקיפדיה).

ילדים לעיתים מקללות/ים כי אין להן/ם מספיק מילים לבטא כעס או תסכול, לכן אפשר לחשוב יחד איתן/ם על אלטרנטיבות מילוליות להביע את רגשותיהן/ם, למשל לומר "אני נורא כועסת", במקום לקלל.

קללות ב"עברית": כוס אמך, כוס אוחתך, זונה, בת זונה, שרמוטה, שרלילה, פרחה, בלונדינית מטומטמת, כוסית, פוסטמה, פקצה, קלפטה, יאכנה, בייצית, פרה, דבה, בטטה, קובבה, כלבה...
ובשפות אחרות: בקרואטית אומרים "הכוס של אמא שלך" וגם "כלב זיין את אמא שלך". בפיליפינים אומרים על אדם שיש לו "אמא-זונה", וברומנית אומרים "שיזדיינו האלים של אמא שלך" (או "קרוביה המתים"). בספרדית אומרים "אני מחרבן בחלב של אמא שלך", וגם "אני מחרבן על הדודה שלך", וגם מדברים על "אמא-זונה" של מישהו. בתורכית אומרים "אני מזיין את אמא שלך", בקוריאנית מפרטים: "אמא שלך שחתה לעבר ספינות הקרב היפניות". והביטוי האנגלי "Son of a bitch" מוכר בצורות דומות בשפות רבות, בהן צרפתית, גרמנית, איטלקית ותורכית. וכך גם "Motherfucker"

התלמידות/ים יקריאו במליאה את הקללות שכתבו, ויעתיקו אותן גם על הלוח. ייתכן שיעלו סימני שאלה כבר בשלב הזה, מה נחשב לקללה ומה לא - אין צורך לתת תשובות, אלא להעלות שאלות.

קללות הן חלק מהשפה: התלמידות/ים יאמרו או יכתבו על פתקים קללות נוספות שהם מכירים, ויוסיפו את הקללות לרשימה שהחלה להיווצר על הלוח. המורה תשאל את התלמידות/ים אילו קללות מהרשימה הן בעברית, ומהו לדעתן/ם המקור של הקללות האחרות. המורה תבקש מהתלמידות/ים לזהות אילו מהקללות הן פעלים, לנתח אותן לפי שורש, גוף וזמן, ולהטות אותן בזמנים שונים ובגופים שונים. באופן זה ייווכחו התלמידות/ים כי הקללות מתנהגות כמו פעלים אחרים בעברית.

קללות ומגדר: התלמידות/ים יציעו דרכים שונות למיין את הקללות לסוגים. בסופו של דבר יתבקשו לבנות טבלה (אפשרי גם בזוגות) ולכתוב בה בטור אחד קללות שקשורות לנשים ובטור השני קללות שקשורות לגברים. ניתן להוסיף קללות שקשורות לנשים לפי הצורך, ולבדוק אם יש להן מקבילה "גברית".

דיון: המורה תערוך דיון במליאה סביב השאלות הבאות:

- ★ מה המשמעות של הקללות שקשורות לנשים?
- ★ אילו מסרים הן מעבירות על נשים?
- ★ מדוע לדעתכם רוב הקללות שראינו קשורות לנשים?
- ★ כיצד זה פוגע בנשים? כוסית זו מחמאה או קללה?
- ★ מהי החפצה וכיצד היא פוגעת בנשים?
- ★ ומה לגבי קללות כמו הומו, קוקסינל, נקבה, (ובאנגלית: פוסי)?
- ★ מתי משתמשות/ים בהן?
- ★ האם ואיך גם הן פוגעות בנשים?

כתיבה:

התלמידות/ים יכתבו טיעון: קללות פוגעות בנשים. איך אפשר אחרת?

המורה תשאל במליאה:

- ★ האם יש ערך חיובי לקללות?
- ★ חשבו על מצבים שאתם רוצות/ים לקלל, אילו מילים יכולות להחליף את הקללות במצבים אלו?

לסיום, המורה תקרין שוב את הסרטון הקצר מתוך 'זגורי אימפריה', התלמידות/ים יתבקשו לחשוב על חרוז אחר ("קלאסי") למילה 'מנגינה'.

לקללות יש גם ערך חיובי:

קללות מאפשרות פורקן מילולי למתחים ולרגשות קשים של הדובר/ת, הבעיה היא שהן מופנות למישהו אחר או למישהי אחרת. חוקרות/ים ([דיווח מאתר WebMD](#)) גם מצאו שקללות יכולות להגביר את הסבילות לכאב, סטודנטיות/ים שחזרו על מילת קללה, יכלו להשאיר את היד שלהם במים קפואים לזמן ממושך יותר מאשר סטודנטיות/ים שחזרו על מילה ניטרלית.

מגדר על הדרך – יחידת לימוד לשיעור זה"ב

נוכחותם של התמרורים במרחב הציבורי היא משמעותית ביותר. תמרורים הם האמצעי לשליטה על התנועה ועל הדרכים בעולם. התמרורים הם חלק משפה חזותית, כלומר מערכת של תקשורת בין בני אדם המשתמשת במרכיבים ויזואליים, חלק ניכר של המסר בתמרורים מוצג באופן גראפי ולא בכתב. **הייצוג המגדרי בתמרורים בישראל אינו שוויוני** - לשון הפנייה בתמרורים כוללת כיתוב בלשון זכר: האט, סע. ביותר מ-20 תמרורים מופיעות דמויות: בכמה מהתמרורים מופיעות דמויות גבריות בעליל: החובשות כובע. בתמרור אחד מופיעה דמות נשית מובהקת הלבושה חצאית, ובשאר התמרורים מופיעות דמויות שהן ספק ניטרליות ספק גבריות, אך הפרשנות של הדמויות הניטרליות היא סובייקטיבית והן יכולות בהחלט להתפרש כגבריות (עפ"י דו"ח שנכתב על ידי מרכז המידע והמחקר של הכנסת בשנת 2004).

דוגמא לדמות ניטרלית

דוגמא לדמות נשית

דוגמא לדמות גברית

ניתן לראות את תופעת אי השוויון בתמרורים כחלק מאי השוויון המגדרי המתקיים בשפה בכלל, בדומה למשל לשימוש בלשון זכר בהפעלת המחשב: התחל, הפעל, סגור. ניתן גם לראות תופעה זו כחלק מאי השוויון המגדרי המאפיין את תרבות הנהיגה ואת ההתנהגות בכביש, תחום המיוחס לגברים באופן מסורתי. אי השוויון המגדרי בתמרורים מציג מסר אי שוויוני לילדות ולילדים שבדרך. הוראת זה"ב היא הזדמנות ללמד את הילדות והילדים להתבונן בסביבתם, לפתח התבוננות ביקורתית ומודעות למשמעות של אי השוויון המגדרי במרחב הציבורי. לייצר אחריות אזרחית ומחויבות לשינוי המצב הקיים, תוך כדי היכרות עם התמרורים ועם חשיבותם.

הדס פלש, מחנכת כיתה ה' בבית ספר "נווה חוף" בראשון לציון, קיבלה לידיה בפעם הראשונה את המשימה ללמד זה"ב בכיתתה. "לא הרגשתי שיש לי ידע או עניין מיוחד בנושא" היא מספרת "התחלתי להסתכל על תמרורים, ושמתי לב שכולם פונים לגברים, ומדירים אותי כאישה מהכביש, והרי גם אני נוהגת, כאן נפתחה לי האפשרות לעסוק בנושא של זה"ב מזווית מגדרית, וככל שהעמקתי בו, גיליתי עולם שלם של אי שוויון מגדרי,

של אפליה ושל סטריאוטיפים. פתחתי את הנושא בפני התלמידות/ים והם/ן גילו עניין רב, ומה שתוכנן לשיעור אחד או שניים הפך למעשה לסדרה שלמה של שיעורים בנושא".

יחידת לימוד של 3-4 שיעורים המוצגת לתלמידות ולתלמידי כיתות ה'-ח'

שיעור 1 - ייצוג מגדרי בתמרורים

שיעור 2 - נהיגה ונשים: סטריאוטיפים ועמדות

שיעור 3 - למה זה ככה? ומה אפשר לעשות?

מטרות היחידה הן לעורר את המודעות לחוסר השוויון המגדרי שקיים בעולם התנועה והנהיגה ולמקורותיו. וכן להציע דרכי פעולה לשינוי המצב הקיים. ליחידה מצורפת מצגת

שיעור 1 - ייצוג מגדרי בתמרורים

נשאל:

מה משותף לכל התמרורים הבאים? (שקופית 1 עד שקופית 15)
(או בקבוצות: כל קבוצה תקבל תמונות של מספר תמרורים ומנסה לגלות את המשותף ביניהם)

התלמידות/ים יעלו רעיונות שונים כמו צבע, צורה וכו', עד שיגיעו למסקנה כי התמרורים מציגים רק דמויות של גברים וכתובים בלשון זכר בלבד. האם נתקלתם/ן בתמרור שמציג דמות אישה או פונה במילים לאישה בלבד?

נציג שקף (16) שמראה תמרור ובו דמות ילדה, אך הכיתוב מתייחס לילדים בלבד.

נציג שקף 'לאם ולתינוק' (17, 18): מדוע לא לאב ולתינוק?

נערוך דיון סביב השאלות:

למה לדעתכם/ן אין ייצוג של נשים בתמרורים?

תשובות התלמידות/ים עשויות להיות: כי ככה זה בעברית, כי נשים פחות נוהגות מגברים.

האם לדעתכם/ן המצב הוא כזה כי גברים נוהגים יותר מנשים?

איפה אפשר לראות תופעות דומות? (במחשב: התחל, צא, פתח, סגור, בשלטים: דחוף, משוך)

למה זה משנה? איך זה פוגע בנשים?

איך זה קשור לתחומים אחרים שבהם אין שוויון בין נשים לגברים?

נשאל:

ואיך זה יכול להיות? ואיך זה במקומות אחרים בעולם? (שקפים 19-25)

בשלב הבא התלמידות/ים יעבדו בקבוצות וינתחו נתונים:

כל קבוצה תקבל כרטיסייה עם דיאגרמה או גרף, וכן כרטיסייה עם מספר שאלות המתייחסות לדיאגרמה. כל קבוצה תענה על השאלות, תכתוב את מסקנותיה, ותציג את ממצאיה במליאה. ניתן להקרין בכל פעם את הגרף

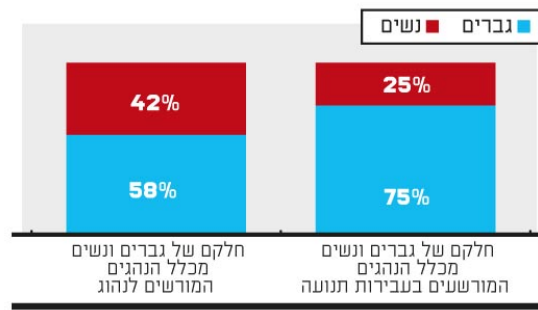
הרלוונטי במצגת. (שקפים 27-30)

נשים וגברים על הכביש

1. כמה נהגות (באחוזים) היו בשנת 2011 מתוך סך כל הנהגים/ות? כל הנהגים/ות שהורשעו בעבירות
2. מתוך סך כל הנהגים/ות שהורשעו בעבירות תנועה ב 2011 כמה היו נהגות?
3. הציגו את הנתונים שבדיאגרמות בעוגות.
4. כתבו 2 מסקנות העולות מן הדיאגרמות.

נשים וגברים על הכביש [2011]

מורשים לנהוג, מורשעים והרשעות בעברות נהיגה, לפי מין הנהג, שנת עבירה 2012:

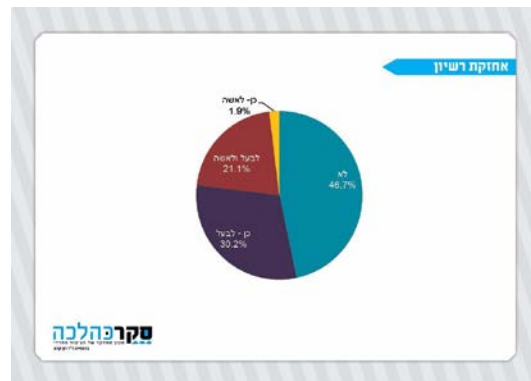
1. כמה נהגות (באחוזים) היו בשנת 2009 מתוך סך כל הנהגים/ות? כל הנהגים/ות?
2. מתוך סך כל הנהגים/ות שהורשעו בעבירות תנועה ב 2009 כמה היו נהגות?
3. הציגו את הנתונים שבדיאגרמות בעוגות.
4. כתבו 2 מסקנות העולות מן הדיאגרמות.

ישראלים מורשים לנהוג, מורשעים והרשעות בעברות נהיגה לפי מין הנהג, שנת עברה 2012

נתוני אחזקת הרישיון לפי מין במשפחה במגזר החרדי, לשנת 2016:

1. כמה נשים (באחוזים) מחזיקות ברישיון במגזר החרדי לעומת כמה גברים?
2. בכמה משפחות (באחוזים) האישה בלבד מחזיקה ברישיון לעומת המשפחות שבהן הבעל בלבד מחזיק ברישיון?
3. הציגו את הנתונים שבטבלה בצורת דיאגרמה.
4. מדוע לדעתכן/ם זה המצב במגזר החרדי?

מורשעים בגין דוחות לפי גברים ונשים בכל קבוצת גיל:

1. לגבי מורשעים בגין 2 דוחות ויותר, רשמו בסך הכל: כמה אחוז מהמורשעים הן נשים וכמה גברים.
2. אתרו את קבוצת הגיל שבה יש יותר מורשעים בגין 2 דוחות, הציגו את הנתונים לגבי גברים ונשים בקבוצת גיל זו באחוזים.
3. כעת הציגו את הנתונים של שאלה 2 בדיאגרמה או בעוגה לבחירתכם/ם.
4. מהי מסקנתכם/ם לגבי גברים ונשים מהנתונים שבטבלה?

קבוצת גיל	מורשעים בגין 3 דוחות ויותר על עבירת קנס מסוג "ברירת משפט" או "אזהרה"				מורשעים בגין 2 דוחות ויותר מסוג "הזמנה לזין"			
	סך הכל		נשים		סך הכל		נשים	
	מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז
סך הכל	34,782	100.0	31,555	3,227	2,194	100.0	2,047	147
עד 24	6,000	17.2	5,706	294	460	21.0	447	13
25-34	11,947	34.3	10,790	1,157	791	36.1	746	45
35-44	8,347	24.0	7,387	960	507	23.2	463	44
45-54	5,001	14.4	4,468	533	290	13.1	258	32
55-64	2,743	7.9	2,510	233	117	5.3	108	9
65-74	652	1.9	610	42	25	1.1	21	4
+75	92	0.3	84	8	4	0.2	4	-

נשאל:

מה ראינו? מה הבנו מהגרפים והדיאגרמות? נסכם עם התלמידות/ים את הממצאים שעלו, בעזרת השאלות הבאות:

- ★ מה יש יותר - נהגים או נהגות? יש אמנם יותר נהגים מנהגות אך לא באופן משמעותי, ואחוז הנהגות נמצא בעלייה.
- ★ מי מעורב יותר בעבירות תנועה? גברים מעורבים יותר בעבירות תנועה.
- ★ מהו לדעתכם/ם מספר הנהגות בתחבורה ציבורית?
- ★ יש מדינות בעולם שבהן יש מעט מאוד נהגות, איפה לדעתכם/ם? למה זה כך?

שיעור 2 – נהיגה ונשים: סטריאוטיפים ועמדות

נשאל:

מה לדעתכם/ם אנשים חושבות/ים: מי נוהג טוב יותר, גברים או נשים? למה? מה אנשים חושבות/ים על נשים נהגות? נרשום על הלוח את התשובות.

נקרין את שקפים 31-33 שמציגים בדיחות ואמירות על נהגות. נבקש מהתלמידות/ים להסביר כל בדיחה במילים שלהם/ן. כל זוג תלמידות/ים יבחרו בדיחה אחת ויכתבו במחברת:

- ★ מהו הסטריאוטיפ שהבדיחה מחזקת?
- ★ מה עמדתכם/ם כלפי הבדיחה?

שיעור 3 – אז מה אפשר לעשות?

בחלק זה של השיעור נערוך סיכום של הממצאים: התלמידות/ים יעבדו בקבוצות, חלקם/ן יסכמו את ממצאי התצפית בבית ויציגו אותם בטבלה, וחלקם/ן יסכמו את ממצאי הסקר. כל קבוצה תציג את ממצאיה בשקף או בפוסטר.

לאחר מכן נערוך דיון:

איך לדעתכם/ן אפשר להסביר את הממצאים שראינו: על נהיגת נשים ועל עמדות כלפי נהיגת נשים? (חלק מהסיבות הן: הגברים 'מחזיקים את ההגה בידיים': עולם התנועה, הכביש והמכוניות נחשב עולם גברי, בסוציאליזציה של בנות ובנים: בנים משחקים במכוניות, כמו בתחומים אחרים גם כאן מוגבלת יכולת התנועה של הנשים, ונשלטת על ידי גברים).

נמשיך ונשאל:

מה אפשר לעשות כדי לשנות את המצב?

התלמידים/ות יציעו דרכים שונות לפעולה, ישקלו את היתרונות והחסרונות של כל אחת מהדרכים, ויבחרו את דרך הפעולה שלהם. דוגמאות לפעולות שניתן לעשות: בבית ספר נווה חוף בראש"צ כתבו התלמידות/ים מכתב לשרה הממונה על שוויון בין המינים. (המכתב מצורף כנספח). ניתן להביא כדוגמה את השינוי החברתי שנעשה בוויז: בעקבות מחאה של נשים, נוספו הנחיות בלשון נקבה.

אפשר לכתוב מכתב לשלטונות ערב הסעודית, ולקרוא לשינוי עמדות כלפי נהיגת נשים. אופציה נוספת היא סרטונים אלטרנטיביים, שמציגים נהיגת נשים באופן חיובי: דוגמה לסרטון כזה הוא של חברת מאזדה – 'אישה חונה יותר טוב מגברים'.

סרטון של דה מרקר על [נהגת האוטובוס הערבייה הראשונה בישראל](#).

כתבות מצולמות על נהגות מוניות: ['עולם הבוקר' ערוץ 2](#) |

['חדר החדשות' ערוץ HOT](#)

נסיים בשקף המראה תמונות של נשים נוהגות בכלי רכב שונים.

למידע נוסף:

הערך ['נהיגה ומגדר'](#) בויקיפדיה

['נהגת, את לא קיימת: מדוע השוויון בין המינים נעדר מהתמרוקים?'](#)

כתבה מ-ynet

נספח – מכתב לגבי גילה גמליאל, השרה לצדק ושוויון חברתי

**עבור: שרת הצדק והשוויון החברתי – גילה גמליאל
הנידון: אי שוויון מגדרי בתמרורים בישראל**

גילה שלום!

אנו תלמידי/ות כיתה ה' בבית הספר "נווה חוף" בראשון לציון. במסגרת שיעורי הזה"ב בכיתתנו, שמנו לב כי בכל התמרורים בישראל אין שוויון מגדרי. כל התמרורים (מלבד תמרור אחד), מתייחסים גם מבחינת השפה וגם מבחינת האיור לבנים ואינם מופנים לבנות, לדוגמא התמרורים הבאים:

למדנו על כך שבמדינות אחרות, מרבית התמרורים מכוונים לשני המינים הן בציוור והן בשפה לדוגמא:

מכיוון שבשפה העברית ישנו הבדל בין המינים בציווי בגוף שלישי יחיד/ה, אנו מבקשים/ות כי תשקלי לבדוק האם ניתן לשנות את כלל התמרורים לציווי רבים/רבות ("האטו"/ "עצרו"/ "ילידים וילדות בדרך") ולהוסיף איור נקבי לכל אחד מהתמרורים, בכדי שיווצר שוויון מגדרי בתמרורים בישראל. בכיתה שלנו אנו משתדלים/ות להתייחס אחד אל השנייה בשוויון ובכבוד, ולשים לב לסביבתנו ולדברים אשר דורשים שינוי ותיקון. אנו רואים בנושא זה חשיבות גדולה, משום שחוסר השוויון בעולם התנועה פוגע בכל אחד ואחת מהתלמידות והתלמידים בכיתתנו וכן בכל האנשים והנשים שגרים/ות בישראל. נשמח לתשובתך המהירה ולהתייחסות רצינית בנושא.

בכבוד רב,
תלמידי ותלמידות כיתה ה' נווה חוף
ראשון לציון

עמדות על בנים ועל בנות

שיעור זה נלמד כאחד משיעורי הפתיחה במסגרת קורס בחירה במגדר לתלמידות/י כיתות ה'-ו' בבית הספר 'נווה חוף'.

הצעות לפלקטים:

מגדר זה...

מה אומרת לי המילה פמיניזם ?

מה אומרת לי המילה שוביניזם?

בנים הם... בנות הן...

בנים לא יכולים... בנות לא יכולות...

אמהות צריכות לטפל בילדים, אבות צריכים לפרנס את המשפחה.

(תמונת ילד – ילדה): מה היא אוהבת לעשות בשעות הפנאי? מה הוא אוהב לעשות בשעות הפנאי?

(תמונת ילד – ילדה): למה היא מתחפשת בפורים? למה הוא מתחפש בפורים?

(תמונת גבר – אישה): מה התכונות שלה? במה היא עוסקת? מה התכונות שלו? במה הוא עוסק?

(תמונת גבר-אישה): מה היא חושבת עליו? מה הוא חושב עליה?

מטרות השיעור: לפתח שיח מגדרי, לברר את הידע הקיים של התלמידות/ים בנושא מגדר, ולהעלות למודעות את התפיסות המגדריות הגלויות והסמויות על בנים ובנות.

חומרים: בריסטולים, פתקים, טושים, סלוטייפ, תמונות של גברים ונשים, תמונות של בנים ובנות.

הכנות: להכין מראש פלקטים עם אמירות ותמונות, ולתלות אותם לפני השיעור על הקירות ועל הלוח בכיתה ו/או במסדרון הסמוך.

פיתחה את השיעור: אתי בידנר, מורה בבית ספר היסודי 'נווה חוף' בראשון-לציון.

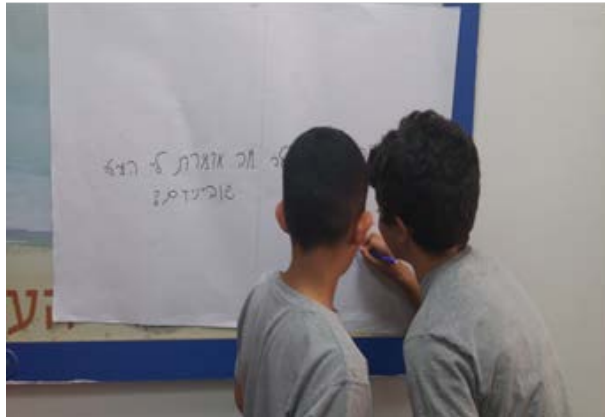
מהלך השיעור :

המורה תראה לתלמידות/ים את הפלקטים שתלויים על הקירות, ותאמר: "על כל לוח יש אמירה או תמונה שמעוררות מחשבה בנושא של בנים ובנות". המורה תנחה את התלמידות/ים לעבור בין הפלקטים, להתבונן ולחשוב, ולכתוב את תגובותיהן/ם בטוש על גבי הבריסטול. התלמידות/ים יעברו בין הפלקטים ויכתבו את תגובותיהן/ם.

בשלב הבא התלמידות/ים יקבלו פתקים. המורה תבקש מהם/ן לקרוא את התגובות שנכתבו על הפלקטים, ולבחור מהן 2 תגובות: אחת שאני מסכימה/ה איתה, ואחת שאני לא מסכימה/ה איתה. התלמידות/ים יכתבו את 2 התגובות שבחרו על גבי הפתקים שבידיהם. לאחר שיסיימו לכתוב, המורה תאסוף מהם את הפתקים.

לסיום, תבקש המורה מכל תלמיד ותלמידה לציין נושא אחד במגדר שמעניין אותן/ם ושירצו לדבר עליו בהמשך.

אז על מה התאידותיים רצו להמשיך לדבר?

- ל': מצעד הגאווה
- א': מה בנינים יכולים לעשות ומה בנות יכולות לעשות .
- ד': שוויון
- ר': על אנשים חשובים שעזרו לעולם.
- י': למה יש גזענות בעולם?
- ע': למה לבנות מתייחסים בעולם פחות טוב, ובגלל מה זה.
- ש': למה בנינים עובדים יותר קשה מבנות?
- מ': למה מתייחסים לבנות באופן כללי שהן לא יכולות, ובמיוחד בשוק העבודה.
- נ': מה זה גבריות ומה זה נשיות?

ומה כתבו כפתקים?

עם מה אני מסכימ/ה:

- בנינים יכולים להיות כל אחד, טובים ורעים, לא קשור למין ★
- מגדר זה שוויון ★
- שבנות הן מה שרצו, לא קשור בנינים-בנות ★
- שמגדר זה שוויון בין בנות לבנים ★
- שמגדר זה הגדרה בין בנינים לבנות לגבי עבודה, משכורות, שוויון בין דברים שבנינים ובנות עושים/ות ★

עם מה אני לא מסכימ/ה:

- בנות לא יכולות לשחק כדורגל ★
- שבת חייבת להתחפש לחיזרית או פיה ★
- מה שהבחורה חושבת על הגבר שהוא יפה ושהיא רוצה את הכסף שלו ★
- ששוביניזם זה כמו פמיניזם, זה אותו דבר ★
- שבנינים יותר צודקים מבנות. ★
- שצריך להתחפש לוונדר וומן ★

שויון מגדרי בכיתה, הלכה למעשה

העיסוק במגדר צריך להתרחש בכלל השיעורים בכיתה, ובין השיעורים, כחלק מתפיסה מגדרית רוחבית שנועדה לחולל שינוי. החשיפה לנושא המגדר אינה יכולה להתרחש רק במסגרת של לימודי העשרה. חשוב לעשות שוויון מגדרי, וליצור מציאות כיתתית ובית ספרית שימתנהגת את השוויון המגדרי באופן עקבי, ולא רק מדברת עליו או מלמדת אותו.

עקרונות שוויון מגדרי

העקרונות מבוססים על עשייתן היומיומית של המורות בבית הספר "נווה חוף" בראשון לציון.

השתתפות

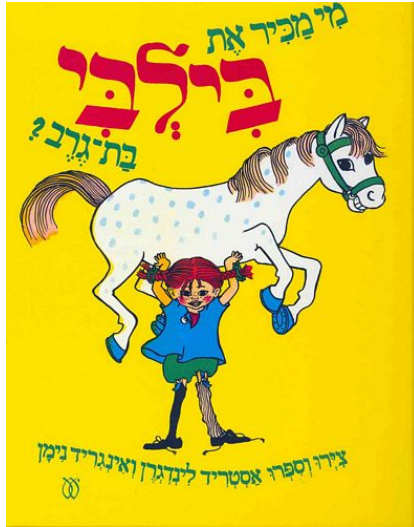
דפוסי השתתפות בכיתה לפי מגדר
במחקר מקיף שנערך באוניברסיטת בן-גוריון (2015) נמצא שמספר הפעמים שבנים מדברים בשיעור הוא כמעט פי שניים ממספר הפעמים שבנות מדברות בשיעור. תופעה זו נמצאה בכל הכיתות ובכל הגילאים.

- ☆ קבעו והקיפידו שהשתתפות בכיתה תמיד תהיה לפי בת-בן (או בן-בת) לסירוגין: אם תלמידה דיברה, אחריה תינתן רשות הדיבור לתלמיד, ולהיפך. עם הזמן התלמידות/ים יקפידו להתנהג כך גם במרחבים שמחוץ לכיתה ולשיעור כגון בהפסקות, בחוגים ובמשפחה.
- ☆ בשיעורי חשבון, תנו את זכות הדיבור הראשונה לתלמידות, זאת משום שבנות נוטות פחות לייחס לעצמן יכולות גבוהות במתמטיקה לעומת בנים.
- ☆ היו בעלות ציפיות גבוהות מכל התלמידות והתלמידים - בכל המקצועות, ובכללם מקצועות המתמטיקה והמדעים.

שפה

- ☆ דברו בלשון זכר ונקבה, ולא רק בלשון זכר, אמרו למשל: "כל התלמידות והתלמידים יקראו בחוברת...".
- ☆ כתבו על הלוח ב'זכר' ו'נקבה'. וודאו גם שההוראות בדפי העבודה מנוסחות בלשון זכר ונקבה.
- ☆ שימו לב לדוגמאות בהן אתן/ם משתמשות/ים כדי לתאר בנים ובנות (למשל, "אמיץ" לבן, אבל לא לבת) הקפידו שהדוגמאות והתארים הן בנקבה ובזכר לסירוגין.

תכנים

☆ עמתו את התלמידות/ים אל מול סטריאוטיפים שהן והם משתמשות/ים בהם. למשל, מהם צבעים "של בנות" ו"של בנים" או משחקים "של בנות" ו"של בנים".

☆ בחרו בספרי קריאה בעלי ייצוגים מגדריים אלטרנטיביים כמו הנסיכה חכמולוגיה, הנסיכה שלבשה שקית נייר ובילבי.

☆ למדו על דמויות מופת של נשים ועל מנהיגות בכל התחומים: מדעניות, דמויות היסטוריות, פוליטיקאיות, אמניות ועוד.

☆ הצביעו על ייצוגים נשיים וגבריים סטריאוטיפיים בפרסומות, בקולנוע, בסיפורים היסטוריים ובתנ"ך.

☆ חפשו אחר הזדמנויות להתייחס להיבט המגדרי בתכנים הנלמדים, למשל בסיפור פורים תוכלו לדון בדמותה של ושתי שסירבה למלא אחר פקודות המלך. בשיעורי מתמטיקה תוכלו להשתמש בנתונים

סטטיסטיים על פערי שכר, תפקידים בבית ועוד כדי לתרגל חקר נתונים. אם אתן/ם עורכות/ים הצבעה בכיתה, נצלו זאת כדי לספר על זכות הבחירה/ההצבעה לנשים.

☆ הביעו ביקורת על תכנים סטריאוטיפיים בספרי הלימוד, למשל בסיפורים חשבוניים שקושרים את הנשים לפעולות של אפייה ובישול ואת הגברים לפרנסה.

☆ צרו בעצמכם תכנים אלטרנטיביים למשל, כתבו סיפורים חשבוניים שבהם גברים אופים ונשים מרוויחות כסף.

הסיפור החשבוני ממחיש ומסייע לילד לחבר בין עולם המספרים לבין עולם המציאות שבו הוא חי... בעזרת הסיפורים החשבוניים נבנה הייצוג הפנימי הנכון של עולם המספרים הנוצרים במוח. הוראה ללא מודעות לתהליך יצירת הייצוג הפנימי וללא מתן משמעות לפעולות החשבון, יוצרת ייצוג פנימי מעוות העמיד בפני תיקון" (כותבת חני גביש מהעמותה לקידום החינוך המתמטי בישראל), ואנחנו שואלות: **ומה לגבי הסטריאוטיפים המגדריים המופיעים בסיפורים החשבוניים? האין הם עלולים לייצר ייצוגים פנימיים מעוותים העמידים בפני תיקון?**

מגדר לא הפסקה

“המורה, הבנים לא נתנו לנו לשחק במגרש, הם כל הזמן הפריעו לנו...” משפט מוכר? האם קרה לכן שכנסתן לשיעור אחרי ההפסקה ושמעתן את המשפט הזה? ההפסקה היא זמן שכולן/ם מחכות/ים לו, זמן לשחק ולפרוק מתחים. זמן לרגיעה, זמן לחברויות, עולם ומלואו שמתרחש בזמן מאוד קצר.

סילבי קולקין, שחינכה כיתה ד' בבית ספר “נווה חוף” בראשל"צ אומרת: “הקודים החברתיים ויחסי הכוחות משתקפים בהפסקה דרך מי מוסר למי את הכדור. הלחץ של 20 ד' של ההפסקה מעלה את כל ההתנהגויות האוטומטיות, הרוח הספורטיבית נעלמת, וכולם רוצים לנצח, זו תחושה של מלחמה. אצלנו הבנים הם הדומיננטיים. הם קובעים מה ישחקו, מי ישחק, מה יהיו הכוחות. הרבה פעמים חוזרים מההפסקה אל השיעור בריב גדול, וחלק גדול מהפעמים הריבים הם בין הבנים לבנות.”

“בהיות ההפסקות במהותן זמן חופשי ולא מתוכנן, הן יכולות לחשוף את הנורמות הבית ספריות ואת המוסכמות הלא מוצהרות ולהציף את המתרחש בבית הספר מתחת לפני השטח. ההפסקות משקפות את התרבות הבית ספרית ואת אורחות החיים בבית הספר באופן הכן והישיר ביותר.” (מתוך: “צא ולמד” אבני ראשה)

אז מה קורה בהפסקה? האם באמת “הבנים בכדורגל הבנות קופצות על חבל” האם יש הבדלים בין התנהגות בנות ובנים בהפסקה?

אנחנו מציעות מערך שיעור שעוסק בנושא: מגדר בהפסקה, ובו התלמידות/ים יחקרו את ההתנהגות של בנות ושל בנים בהפסקה.

נוכל לקיים את השיעור בהזדמנות שבה התלמידות/ים יחזרו נסערות/ים מאחת ההפסקות. אפשרות נוספת היא לקיים את השיעור במסגרת שיעורי מדעים, ולהתנסות בשלבי החקר בהלימה לימיומנויות החקר הנדרשות בתכנית הלימודים במדעים (שאלת חקר, עריכת תצפית, איסוף נתונים, עיבוד הממצאים והסקת מסקנות).

מהלך השיעור

נשאל את התלמידות/ים:

איפה אתן/ם מבלות/ים בהפסקה? מה אתן/ם עושות ועושים בהפסקות?

נרשום בשני מקומות על הלוח את התשובות שנקבל: רשימה אחת של ‘מקומות’: מרחבים שונים בבית הספר (מגרש, גינה, ספסלים, כיתה, מתקנים, מרחב למידה וכו') ורשימה שנייה של ‘פעילויות’ שונות (כדורגל, שיחה, משחק קלפים, חיי שרה ועוד).

כל תלמיד ותלמידה יקומו לפי התור ויסמנו קו סמוך למקום שבו הם אוהבות/ים להיות בהפסקה, וקו נוסף סמוך לפעילות שהם/ן אוהבות/ים להשתתף בה בהפסקה. נדאג לכך שהבנות יסמנו בטוש בצבע אחד והבנים יסמנו בטוש בצבע אחר.

נתבונן בלוח יחד עם התלמידות/ים, נספור את הקווים, ונשאל:

★ האם יש הבדלים בין בנים ובנות לגבי העדפות בילוי בהפסקה?

★ האם יש הבדלים בין בנים ובנות לגבי המרחבים שהם/ן אוהבות/ים לבלות בהם בהפסקה?

★ האם יש הבדלים בין בנים ובנות בהעדפה של הפעילויות?

אחרי שהתלמידות/ים יענו על השאלות, נאמר: "ראינו שיש הבדלים בהעדפות של בנים ושל בנות (או ראינו שאין הבדלים – בהתאם לממצאים) עכשיו נחקור האם יש הבדלים בהתנהגות של בנים ובנות בהפסקה בבית הספר כולו. נכתוב על הלוח את **שאלת החקר**: **האם יש הבדלים בהתנהגות של בנות ובנים בהפסקה?**

נשאל:

איך נוכל לענות על השאלה הזאת

נאמר לתלמידות/ים שהן/ם יהיו החוקרות/ים במחקר שנערוך, ולשם כך יערכו תצפית בהתנהגות של בנים ושל בנות בהפסקות.

בהזדמנות זאת נוכל להסביר לתלמידות/ים מהי שאלת חקר, ומהי תצפית.

מידע נוסף

'שאלת חקר', מאתר ברנקו וויס

'שאלת החקר, הוראת מדעים בגשת החקר', מאתר סנונית

'התצפית – הוראת מדעים בגישת החקר', מאתר סנונית

נשאל:

מה היית/ים רוצות/ים לשאול על התנהגות של בנים ובנות בהפסקה? מה יכולים להיות ההבדלים ביניהם/ן? (סוגי משחקים, מקומות משחק, אחד על אחד או בקבוצות, בשקט או בקול, בתנועה או בישיבה ועוד)

נחבר יחד עם התלמידות/ים שאלון לצפייה בהתנהגות בנות ובנים בהפסקות. צרפנו כאן **דוגמה לשאלון**, אך אנו ממליצות שהשאלות יבואו מהתלמידות/ים עצמן/ם.

בשלב הבא נכין את התלמידות/ים לתצפית, נחלק אותן/ם לקבוצות קטנות, כאשר כל קבוצה אחראית לאזור אחר (בחצר ובמרחבים שבהם ילדות/ים שוהים בהפסקה). ננחה אותן/ם: **א. לתאר במילים את הפעילויות השונות ואת ההתנהגויות השונות של בנים ושל בנות, ב. לספור את מספר הבנים והבנות במרחב שבו צפו ובכל פעילות. בכל קבוצה יהיו מי שיצפו ויספרו, ויהיו אלו שיכתבו (ואולי גם יצלמו).**

התלמידות/ים יצאו לתצפית בהפסקה הגדולה (רצוי לקיים יותר מתצפית אחת), ויתעדו את ההתנהגויות שצפו בהן.

בשלב הבא של השיעור נסכם עם התלמידות/ים את הממצאים שלהן/ם מהתצפית. כל קבוצת תצפיתנים תסכם בטבלה את הממצאים המספריים במרחב שבו צפתה:

שכבת גיל	מספר בנים	מספר בנות	הפעילות

כל קבוצה תנסח מסקנה העולה מן הטבלה, ביחס לשאלת החקר: **יהאם יש הבדלים בין התנהגות בנים ובנות בהפסקה?** בנוסף, תנסח אצכל קבוצה מסקנה העולה מן התיאורים המילוליים, גם היא ביחס לשאלת החקר: **יהאם יש הבדלים בין התנהגות בנים ובנות בהפסקה?** נציגים/ות מכל קבוצה יציגו את המסקנות שהגיעו אליהן בהתבסס על על הנתונים.

לאחר שכל הקבוצות יציגו את מסקנותיהן, נערוך דיון סביב השאלות:

הבניה חברתית - תהליך הלמידה וההפנמה של כל בני האדם מגיל ינקות את התרבות והתפיסות הרווחות. ההבניה החברתית נרכשת דרך אינטראקציות חברתיות בין בני האדם והתרבות שבה הוא/היא חיה. הבנייה חברתית מגדרית מתייחסת למערכת הציפיות החברתיות והתרבותיות מיגבר' ומ'אישה'. לדוגמא מאישה מצופה להיות עדינה ורגישה ומגבר חזק ומחוספס. ('שווה דיבור', מאתר משרד החינוך).

- ★ איך אתם/ן מרגישות/ים ביחס למה שראיתן/ם? האם הממצאים שיקפו את מה שחשבתן/ם? האם הממצאים הפתיעו אתכן/ם? האם ראיתן/ם משהו בתצפית שעניין אתכן/ם במיוחד?
- ★ ומה אתן/ם חושבות/ים על ההבדלים שמצאנו?
- ★ מה מאפיין את המקומות שהיו בהם יותר בנים? מה מאפיין את המקומות שהיו בהם יותר בנות?
- ★ מה מאפיין את ההתנהגויות של בנים בהפסקות? מה מאפיין את ההתנהגויות של בנות בהפסקות?
- ★ מדוע זה כך לדעתכן/ם? (בהנחה שאכן נמצאו הבדלים בין בנים ובנות).
- ★ האם זו בחירה "טבעית" וחופשית? שנובעת מהרצון האמיתי? שכל בת ובן בחרו בעצמן/ם איפה להיות ומה לעשות, ללא שום לחץ והשפעה חיצונית?
- ★ או האם זו 'הבנייה חברתית'? (הבנייה חברתית היא מצב שמצפים מבנות ומבנים להתנהג אחרת בהתאם למגדר שלהם/ן ובעצם מכוונים אותם להתנהג כך דרך מסרים חברתיים גלויים וסמויים).
- ★ אם יש בן שרוצה לבחור בהתנהגות שלרוב מאפיינת את הבנות איך זה יתקבל? אצל בנים? ואצל בנות?

- 🌟 ואם יש בת שרוצה לבחור בהתנהגות שלרוב מאפיינת את הבנים, איך זה יתקבל? אצל הבנים? ואצל הבנות?
- 🌟 האם אתן/ם מקבלות/ים את המצב הזה? או האם צריך לדעתכן/ם לשנות אותו? איך אפשר שזה יהיה אחרת? מה אנחנו יכולים ויכולות לעשות?

נסכם ונזכיר את **שלבי החקר**:

ניסוח שאלת חקר, תצפית (איסוף נתונים), סיכום ממצאים והסקת מסקנות.

לסיים נבקש מהתלמידות/ים לנסח שאלות חקר נוספות שמעניינות אותן/ם בתחום המגדר.

התנהגויות מחזקות מגדר בהפסקה

המשותף לילדים/ות בהפסקה הוא שהן/ם נהנים ונהנות מהזמן בחוץ (outdoor time), הן/ם פעילות/ים פיזית ורובן/ם בוחרות/ים פעילויות שמערבות יחסים עם אחרות/ים. נצפו דוגמאות רבות של ילדים משני המגדרים שמבטאים עצמאות, ויוצרים קבוצות מבלי שמגדר יהווה פקטור. עם זאת המגדר מחוזק בהפסקות בדרכים שונות: לרוב בנים ובנות יבחרו בהפסקה בפעילות עם בני אותו המין. בנים יותר פעילים פיזית. רוב הבנים מפגינים תחרותיות במשחקי ספורט, רוב הבנות הולכות ומדברות. יש גם בנות אתלטיות שבוחרות להצטרף למשחקי הספורט של הבנים. בהפסקה נפוצה גם Borderwork שהיא התנהגות שמחזקת את הגבול בין בנים ובנות, למשל תחרות בין הבנים לבנות. לעיתים גם מתרחש בהפסקה מרדף של מישהו אחרי מישהו מהמגדר השני, לעיתים בעזרת חבר/ה מאותו מגדר. במחקר נמצא שבנים נטו יותר לפלוש לתוך המרחב של הבנות, נצפו יותר הפרעות של בנים למשחק של הבנות, מאשר הפרעות של בנות למשחק של בנים. שכיחה גם התעלמות של הבנים מהבנות, למשל במשחק כדורגל שמעט בנות השתתפו בו, הן לא קיבלו כלל את הכדור.

המגדר מחוזק בהפסקות בדרכים נוספות: קודם כל בשפה – מבוגרים וילדים קוראים אלו לאלו: "בנות ובנים". בלבוש – בנות לבושות בכל צבעי הקשת ובחולצות צמודות, בנים לבושים בצבעים ניטראליים ובחולצות גדולות. חלק מהבנות נועלות נעלי ספורט ואחרות נועלות נעלי אופנה, המשמעות של הבחירה שלהן היא שהן צריכות לקבל החלטה כבר בבוקר מה הן יעשו בהפסקה: האם ישתתפו בפעילות ספורטיבית או לא. (עובד לפי ['Gender at Play'](#), מאתר Sage Journals)

שאלון תצפית בהפסקה

1. שמות:
2. המרחב שבו צפינו:
3. כמה תלמידות/ים היו במרחב בזמן ההפסקה?
4. כמה בנות?
5. כמה בנים?
6. אילו פעילויות ראיתן/ם במרחב?
7. פרטו לגבי כל פעילות:
8. כמה השתתפו בה? ★
9. כמה מתוכן/ם בנות וכמה בנים? ★
10. באיזה שכבת גיל? ★

שם הפעילות	כמה השתתפו בה	כמה מתוכן/ם בנות וכמה בנים?	באיזה שכבת גיל?

8. אם יש אנשי/נשות צוות במרחב, מי פונה אליהן/ם יותר? בנים או בנות? תארו מאפיינים נוספים של התנהגות בנים והתנהגות בנות שצפיתן/ם בהם:

הקנות כדורגל!

בבית ספר 'נווה חוף' בראשל"צ הוקמה קבוצת כדורגל בנות, הקבוצה הוקמה ביוזמתו של עמית בוטבול, מחנך כיתות ד'-ה' ומורה לשפה. עמית מקדם בשיעוריו את המודעות להקשרים של ספורט וחברה: הוא מלמד את תלמידותיו ותלמידיו באמצעות ספורט על קונפליקטים, יחסי כוחות, גזענות ופערים חברתיים בארץ ובעולם. עמית מספר על הקמת הקבוצה: " כחלק מהשיח הפמיניסטי שמתקיים בבית הספר, החלטנו להקים קבוצת כדורגל בנות. מבחינתי הקבוצה הזו היא פרויקט מאוד חשוב, אם לפני ארבע שנים היו שתי תלמידות בכל בית הספר שרצו לשחק כדורגל והתביישו או לא הייתה להם אפשרות לשחק, היום יש 15 - 20 בנות מכיתות א' - ו' שנפגשות פעם בשבוע, מתאמנות עם מאמנת מקצועית ומשחקות כדורגל. המראה הזה של קבוצת בנות שמסתובבת בבית הספר במדי הקבוצה, מרגש אותי בכל פעם מחדש".

קבוצת כדורגל בנות של ביה"ס היסודי 'נווה חוף'

השיעור על מגדר וכדורגל התקיים במסגרת שיעורי שפה. השיעור עונה על ההישגים הנדרשים בתכנית הלימודים בשפה: קריאת טקסטים מסוגים שונים ולמטרות שונות, וכן הפקת מידע ולמידה מטקסטים כתובים מסוגים שונים ובתחומי דעת שונים. את השיעור [מלווה מצגת](#).

מהלך השיעור

חלק א'

המורה תשאל: מי מכירה את מרטה ויירה דה סילבה? בהנחה שהתלמידות/ים לא מכירות/ים, המורה תקרין את [הסרטון הבא](#) (מיוטוב).

אחרי הסרטון התלמידות/ים יוזמנו להתייחס למה שראו (מה הרגישו? מה הן/ם חושבות/ים?) המורה תיתן רקע קצר על [מרטה](#).

[מרטה](#), כוכבת הכדורגל הברזילאית, מאתר ויקיפדיה

אז איך זה שאנחנו לא מכירות/ים את מרטה? המורה תכתוב בצד אחד של הלוח: 'שחקני כדורגל מפורסמים', התלמידות/ים יזכירו שמות של שחקנים מפורסמים שהם מכירים. המורה תכתוב את שמותיהם. בצד השני תכתוב המורה 'שחקניות כדורגל מפורסמות', ותכתוב את השמות שהתלמידות/ים יזכירו.

למה אנחנו לא מכירות/ים שחקניות כדורגל?

ייתכן שהתלמידות/ים יאמרו שנשים פחות טובות בכדורגל מגברים, או שאינן אוהבות כדורגל, או שבעיקר גברים מתעניינים בכדורגל והם אוהבים לראות גברים משחקים. כדאי להציב סימני שאלה על אמירות כאלו, ולאפשר השמעה של קולות שונים בכיתה.

חלק ב'

המורה תקרין ותקרא בקול את הנתון שפותח את מאמרה של אחיטוב:

“המספרים מלמדים על 1,100 ילדות, נערות ונשים שמשחקות כדורגל במסגרות רשמיות בנבחרות ובמועדונים בישראל. לצורך השוואה, במסגרות הרשמיות של כדורגל הגברים רשומים יותר מ-30 אלף שחקנים.”

מדוע זה כך? למה יש כל כך מעט נשים בכדורגל?

המורה תחלק לכל זוג תלמידות/ים את הטקסט: “אז מה מצב כדורגל הנשים בישראל? לא משהו, אבל משתפר”, נטע אחיטוב מאתר עיתון הארץ.

כל זוג יתבקש לסמן בטקסט את כל הגורמים שמונה המחברת, שמביאים למצבו של כדורגל נשים בארץ. מספר זוגות ישתפו: כל זוג ישתף בגורם אחד ויסביר אותו. חשוב שהדברים יתבססו על הטקסט שקראו. המורה תכתוב על הלוח את הגורמים שעלו, ותקשור אותם לדברים שכבר נאמרו קודם על ידי התלמידות/ים.

אפשרות נוספת היא לחלק ולגזור את המאמר לקטעים לפי הגורמים השונים (תדמית והבנייה חברתית, חוסר סיקור תקשורתי, התשלום הנמוך ועוד). כל זוג או שלישייה יקבלו גורם אחר, ידונו בו ויבינו אותו, ויציגו אותו לכיתה. אחרי שיוצגו כל הגורמים, יסכמו כל תלמידה/ה במחברתם בפסקה אחת את הגורמים למצבו של כדורגל הנשים בישראל.

לאחר מכן המורה תערוך דיון סביב השאלות:

- ★ מה דעתכן/ם על מה שקראתן/ם?
- ★ למה זה כך? מדוע מתקיימת אפליית נשים בכדורגל?
- ★ האם זה חלק מהפערים בין נשים וגברים בכלל? או שזה ספציפי רק לכדורגל?
- ★ מהו “כפל הסטיגמות” שמתואר במאמר?
- ★ מהם המסרים החברתיים שאנו מקבלות/ים כילדות/ים על משחק כדורגל (כבנות וכבנים)?
- ★ מה לדעתכן/ם מרגיש בן שלא אוהב לשחק בכדורגל או שסתם לא טוב בכדורגל?
- ★ מה מרגישה בת שרוצה לשחק כדורגל?

הכדורגלנית ריטל אמואל מאתר ויקיפדיה

בנים שלא מתעניינים בכדורגל אינם פופולאריים ועשויים להיחשב כנשיים, ובנות שמתעניינות בכדורגל, עשויות להיחשב כגבריות. ניתן לקשור ולהזכיר את המסרים 'המעליבים' שמקבלים בנים כמו: אתה זורק כמו בת או אתה רץ כמו ילדה.

חלק ג'

מה ניתן לעשות כדי לשנות את המצב?

הכדורגלנית הישראלית [לי פלקין](#), מאתר ויקיפדיה

התלמידות/ים יעלו הצעות, ואנו נעודד אותם/ן ליישם את רעיונותיהן/ם. התלמידות והתלמידים של עמית הציעו לערוך תהלוכה ברחוב להעלאת המודעות לספורט נשים, כמו כן הציעו לכתוב בעצמן/ם ולפרסם כתבות על ספורט נשים ולפרסם תוצאות של משחקי כדורגל נשים.

המצגת המלווה את השיעור כוללת מספר תמונות של כדורגלניות, במטרה לחשוף את התלמידות/ים אליהן. כל זוג תלמידות/ים ייקחו על עצמם/ם לחפש ברשת מידע ותמונה של שחקנית כדורגל נוספת בארץ או בעולם, ויכינו שקופית שתתווסף למצגת הקיימת, ותרחיב את המגוון.

התלמידות/ים יוכלו גם לחפש מידע, ולהציע בעצמם/ן כותרות לכתבות בעיתון – חדשות ספורט שמסקרות כדורגל נשים.

לסיים, נספר על מאבקים והישגים של כדורגל נשים בעולם:

- ★ **'בועטות ולוחמות'**, ליאור ברטל מאתר דבר ראשון.
- נבחרות אוסטרליה וסקוטלנד נאבקות לשוויון בשכר.
- ★ **'התקדים הנורווגי'**, ליאור ברטל מאתר דבר ראשון.
- שוויון בשכר לנשים כדורגלניות בנורבגיה.

מקורות נוספים על כדורגל נשים:

'כדורגל נשים' מאתר ויקיפדיה. ויקיפדיה – כדורגל נשים
'שוות אך נפרדות', אמיר בן פורת, מאתר אלכסון
'חייבים להשקיע יותר בכדורגל נשים', אוריאל דסקל, מאתר כלכליסט
 סקירה היסטורית ממלחמת העולם ה-1 ועד לימינו.
'סקר: ילדות שמשחקות כדורגל הן בעלות ביטחון עצמי גבוה יותר', מאתר כלכליסט
'הבת טום בוי. האם היא לסבית?', ניצה סקאל ואיריס שש-כוכבי, מאתר mako.
'הכדורגלנית מהטובות בהיסטוריה מרוויחה שכר שבועי של רונאלדו', שרון בורנשטיין, מאתר גלובס
'כמו שוק עבדים': העיכוב במשכורות והחשיפה הנמוכה - הקושי בלהיות כדורגלנית בישראל', יואב כהן, מאתר נענע-ערוץ 10.

מרטה ויירה דה סילבה היא כדורגלנית ברזילאית מהטובות בעולם. היא מוכרת רק בשמה הפרטי מרטה. הייתה כדורגלנית השנה בעולם בשנים 2006-2010.

בכתבה משנת 2008 ['גברים אחת אחת: פלה בחצאית' מחפשת נקמה](#), יעקב זיו, מאתר NRG נכתב עליה:

“אין ספק שבברזיל מרתה היא הרונאלדיניו, אותו היא כל כך מעריצה. במולדת היא מכונה “פלה בחצאית”. שמה המלא הוא מרטה ויירה דה סילבה והיא זכתה בתואר כדורגלנית השנה של פיפ”א בשנים 2006 ו-2007.

היא האישה היחידה שהשאירה חותם ענק באצטדיון המראקנה. ביולי 2007 שיחקה באצטדיון האגדי של ריו וסייעה לברזיל לזכות במשחקי הפאן אמריקן כשגברה על נבחרת ארה”ב עד גיל 20. פלה התקשר לברך אותה והיא אמרה שזה היה רגע מרגש בקריירה שלה, לקבל שיחה מגדול הכדורגלנים. עקבות נעליה הוטבעו במראקנה והיא האישה הראשונה והיחידה שקיבלה את הכבוד הזה, יחד עם הכדורגלנים הגדולים של ברזיל בכל הזמנים.

בגיל 8 מרתה החלה לשחק כדורגל ברחובות, עם בנים מהעיר שלה. כשהיתה בת 14 הלכה למבחנים בוואסקו דה גמה והחליטה לשחק כדורגל, למרות שכיכבה גם בכדוריד. לראשונה התפרסמה ב-2001, כשזכתה בתואר מלכת השערים של ליגת הנוער והצטרפה לנבחרת עד גיל 19 של ברזיל ששיחקה בגביע העולמי.

מרטה שוקלת בסך הכל 54 קילו, גובהה רק 1.62 מטר, אבל היא קילרית. כיום היא משחקת בקבוצת אי.ק. אומאה השבדית, בה כבשה 21 שערים בעונת האליפות של הקבוצה ב-2005. בחודשים האחרונים היו שמועות שהיא עשויה לחתום בקבוצת לוס אנג'לס גאלאקסי בליגת ה-MLS ולהיות האישה הראשונה שתשחק כדורגל מקצועני עם גברים.”

8 פרסומות, נשים ותפיסות חברתיות

3 מערכי שיעור בני 45 דקות כל אחד לבית הספר היסודי ולחטיבת הביניים.

מערך 1: מה "מוכרות לנו" הפרסומות או: "עובדים עלינו בעיניים" (45 דקות)

מטרות

להתבונן בפרסומות במבט ביקורתי: כיצד הן "עובדות" עלינו. לזהות מסרים גלויים ומסרים סמויים בפרסומות.

מהלך

המורה תבקש מהתלמידות/ים לחשוב ולהיזכר בפרסומת שראו או שמעו: בשלטים, בטלוויזיה, בקולנוע, ברדיו. מספר תלמידות/ים ישתפו בפרסומות שנזכרו בהן.

שאלות לדיון :

- ★ איזה מוצר הפרסומת מפרסמת ?
- ★ איך היא מפרסמת את המוצר?
- ★ האם תרצו לקנות את המוצר? למה?
- ★ למה לדעתכם/ם זכרתם/ם את הפרסומת?

הדגש בדיון הוא על עוצמת השפעתן של הפרסומות עלינו: בשל השכיחות והתדירות שלהן בכל אמצעי התקשורת, ובשל "התכסיסים" ודרכי הפיתוי המגוונות שלהן שפועלות על כל החושים: השימוש בסלבס, בדימויים נחשקים, בתמונות, במוסיקה, בסיפור.

צפייה בסרטון הפרסומת לינסטיי (מתוך אתר יוטיוב).

שאלות לדיון על הסרטון:

- ★ מה הפרסומת מוכרת?
- ★ איך היא משכנעת אותנו לקנות את המוצר? מה היא מבטיחה לנו?
- ★ מה הקשר בין "הסיפור שהפרסומת מספרת" לבין המוצר שהיא מוכרת?

יש שני מושגים מרכזיים כאשר אנו עוסקות/ים בניתוח של פרסומות: **מסר גלוי/ישיר** - המוצר, מה שברור לנו שהפרסומת מנסה למכור. **מסר סמוי/עקיף** - מה שמשמע מהפרסומת, הקישור שהפרסומת עושה בין המוצר לתכונות מסוימות שאינן קשורות אליו. "הסיפור" שהפרסומת מספרת לנו על המוצר ושכדאי לנו לקנות אותו, כי כך נוכל להיות... (מוצלחות/ים, קוליות/ים, חכמות/ים, יפות/ים, עשירות/ים.....וכו').

התלמידות/ים יעבדו בזוגות:

כל זוג יקבל תמונת פרסומת אחת וינתח את הפרסומת בעזרת דף שאלות: מסרים גלויים וסמויים בפרסומות. (נספח).

ניתן לקיים שיעור מתוקשב, כך שכל זוג יעבוד במחשב או טאבלט.

להלן קישורים למספר דוגמאות של פרסומות אפשריות לניתוח:

אפשר לתת דוגמא ולנתח פרסומת אחת או שתיים ביחד בכיתה.

1. פרסומת לבגדי הילדים של "קסטרו"

המסר הסמוי: אם תלבשו את הבגדים של קסטרו תהיו קוליות/ים ומגניבות/ים.

דגשים: איך נראים הבנים לעומת הבת, הרישול של הבנים לעומת המוקפדות של הבת, למי יש כלי נגינה ולמי לא, למה בת אחת וכמה בנים? מה לדעתכם/ן התפקיד של הילדה בלהקה?

מה המשמעות של הכיתוב "הילדים של קסטרו"? ההשתייכות ל"משפחה" שהיא מותג, כמות כלי הנגינה שקיימת בפרסומת, מיהם הילדים: לאיזה מגזר, עדה, מעמד כלכלי הם משתייכים.

2. פרסומת לבושם "Dior"

המסר הסמוי: אם תקנה את הבושם הזה תהיה גבר מצליח, עשיר, חתיך, ועם אישה (כלשהי) שמחכה לך...

דגשים: הלבוש המחויט, איש עסקים (ניתן להשוות לתמונה הבאה – מה יכול להיות המקצוע שלו? מה המקצוע שלה??), המראה המוקפד של הגבר: איך נראה גבר מצליח?, לאיזה מעמד חברתי הוא משתייך?

3. פרסומת לגיינס "Calvin Klein"

המסר הסמוי: אם תלבשי את הגיינס הזה תהיי חתיכה ונחשקת כמו ברוק שילדס.

דגשים: הרזון, החשיפה של הגוף, הרגליים הארוכות, התנוחה שהיא בעליל לא נוחה – מי הולכת או יושבת ככה? האם בכלל אפשרי ללבוש גיינס ולשבת בתנוחה הזאת? אפשר לנסות את זה בכיתה.

פרסומות נוספות שאפשר להציע לתלמידות/ים:

"Dior" בושם	"לאומי קארד"	"תנובה"
"L'oreal" מסקרה	דגני מיקספלקס	"קנקה קולה"
		"מזגן" תדיראן

התלמידות/ים ישתפו במליאה - מהם המסרים הסמויים שגילו בפרסומות.

שאלות לדיון :

☆ איך נראה העולם לפי הפרסומות שראיתן/ם ?

☆ מה מעניין אנשים ונשים בעולם? מה הם/ן רוצות/ים? מה הן/ם צריכות/ים?

☆ מה נחשב יפה? מה נחשב מצליח? מה נחשב מגניב? המורה תכתוב את תשובות התלמידות/ים על הלוח.

☆ האם זו תמונת העולם האמתית? או היחידה?

☆ מדוע הפרסומות מציגות לנו עולם כזה? מי מרוויח מזה? מי מפסיד מזה?

☆ למה חשוב שנהיה מודעות/ים להשפעה של הפרסומות עלינו?

דגשים בדיון

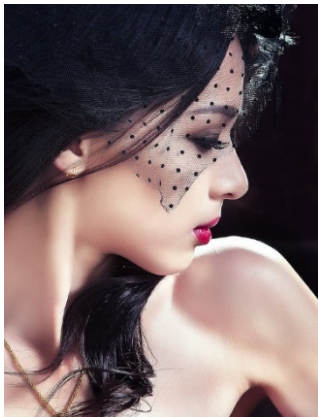
1. הפרסומות נועדות כדי לשכנע את קהל היעד לקנות ולצרוך עוד ועוד, אבל הפרסומות מוכרות הרבה יותר מאשר מוצרים, הן גם מוכרות תמונת עולם אידיאלית: עולם מושלם שבו כל צרכינו הפיזיים והרגשיים מסופקים באמצעות רכישת המוצר.
2. הפרסומות מוכרות את הקשר בין המוצר לתכונה נחשקת: אם יש לי מוצר כזה - אני יפה או עשירה או מקובלת. ואם אהיה יפה, עשירה ומקובלת, אז אהיה מצליחה ומאושרת! הדימוי העצמי שלנו והדימוי אותו אנחנו רוצים לשדר לחברה הסובבת אותנו, תלוי במוצרים שאנו בוחרות/ים לרכוש - אם יש לי את מה שמוכרים בפרסומת, אז אני נחשבת יותר. המוצר הופך למותג שהוא סמל סטטוס: אם יש לך אייפון - את/ה שווה יותר.
3. מי מרוויח מזה? החברות המפרסמות, ובמבט רחב יותר - בעלי ההון, שמחזיקים במניות של המותגים. מי מפסיד מזה? הציבור הרחב שקודם כל קונה הרבה יותר ממה שצריך ומבזבז כסף. וחשוב מכך - מכיוון שהפרסומות מוכרות גם תמונת עולם אידיאלית ולא מציאותית, בהשוואה אליה, המציאות שלנו תצא תמיד נפסדת.

מערך 2: דימויי נשים וגברים בפרסומות (45 דקות)

מטרות

להעלות למודעות את אי השוויון המגדרי כפי שהוא מוצג בפרסומות. לפתח מבט ביקורתי על האופן שבו הפרסומות מבנות דימויים של נשים וגברים.

הכנת מראש

- ★ יש להביא עיתונים שונים עם פרסומות שונות לעיון ולניתוח. אפשר לבקש מראש מהתלמידות/ים להביא מהבית ולאסוף כמות גדולה של עיתונים.
- ★ אפשרות נוספת היא להחליט לשמור את תוצרי העבודה של התלמידות/ים, ואז יש צורך להביא מראש גם בריסטולים עליהם יוכלו התלמידות/ים להדביק את הפרסומות שמצאו ואת הממצאים שרשמו.
- ★ אפשר גם להעביר את השיעור כשיעור מתוקשב ולהשתמש במכשירים חכמים, מחשבים או טאבלטים למציאת סרטוני פרסומות ותמונות של פרסומות.

מהלך

המורה תאמר לתלמידות/ים: "דמיינו שאתן/ם מגיעות/ים מכוכב הלכת "אינמגדרלקסי". בכוכב הלכת שלכן/ם אין מגדר - אין גברים ונשים, כולם אותו דבר. אתן/ם יוצאות/ים במשלחת לכדור הארץ, לחקור מה זה גברים ונשים, המטרה שלכן/ם היא ללמוד רק מפרסומות מה זה גברים ונשים".

1. התלמידות/ים יעבדו בזוגות או בשלושות. כל זוג/שלושה יקבלו טבלה לניתוח פרסומות וכן 2-3 עיתונים עם פרסומות. אפשר כאמור לעבוד גם עם מכשירים חכמים.
2. התלמידות/ים יתבוננו בתמונות הפרסומות או הסרטונים, יבחרו 5-6 פרסומות לניתוח וירשמו בטבלה כל מה שניתן לומר על נשים ועל גברים מתוך הפרסומות.

3. אפשר לבחור פרסומות שהן רק עם גברים או רק עם נשים, וגם פרסומות מעורבות שבהן גם גברים וגם נשים, ולבחון את ההבדלים בייצוג שלהם באותה הפרסומת.

דוגמא לטבלת ניתוח (נספח):

גברים	נשים	
יפים, בהירים, חסונים, גבוהים	יפות, בלונדיניות, רזות, גבוהות	מראה
חליפות, בגדי ספורט, גיינס	בגדים צמודים, חשופים, נוצצים	לבוש
רציני, מחייך, בטוח בעצמו,	מחייכת, מטרדת, עייפה, מפתה	הבעת פנים
נואם, רואה טלוויזיה מביט קדימה, רץ, נוהג	מחבקת, עושה קניות, מנקה, שוכבת, עומדת בלי לעשות כלום,	מה עושה
מקצועי, מומחה, קליל, מרגיע, חזק,	נודניקית, מדברת הרבה, רגשנית, מבולבלת, מפתה	תכונות
רופא, איש עסקים, ספורטאי,	אין מקצוע מוגדר (דוגמנית וזהו), אמא, מוכרת, קונה,	מקצועות / תפקידים בבית או בחוץ
בגדים, מכונית, מכשירי חשמל, בושם	בגדים, גלידה, חומרי ניקיון, בושם, אוכל לתינוקות	המוצר בפרסומת

הצעות לסרטונים ולתמונות לניתוח:

"כאל"	פרסומת לנעלי טו גו
דגני "Crunch"	אטימו – בושם לאישה
פרסומת למים מינרליים	מונט בלאנק – בושם לגבר
פרסומת לסרט הדבקה	"עוף טוב"
פרסומת לסמילאק	"לאומי קארד"
פרסומת לקפה נמס של "עלית"	אבקת כביסה "קולון"
	בושם "Power"

התלמידות/ים יתכנסו חזרה במליאה.

כל זוג/שלושה ישתפו בממצאים שעלו מתוך הפרסומות בנוגע לגברים ולנשים, והמורה תרשום בטבלה מסכמת על הלוח.

שאלות לדיון :

- ★ מהם המסרים הסמויים שעולים מתוך הפרסומות שראיתן/ם לגבי נשים? (לגבי התפקיד שלהן בחברה, התכונות שלהן, הדימוי של האישה האידיאלית)
- ★ מהם המסרים הסמויים שעולים מתוך הפרסומות שראיתן/ם לגבי גברים? (לגבי התפקיד שלהם בחברה, התכונות שלהם, הדימוי של הגבר האידיאלי)

- ★ אילו מוצרים מפרסמים גברים ואילו מוצרים מפרסמות נשים? האם מצאתן/ם הבדל? מה אפשר ללמוד מכך על תפקידן/ם בחברה בחברה ?
- ★ מה דעתכן/ם על הדימויים של נשים ושל גברים בפרסומות? האם זה משקף את המציאות?
- ★ האם ואיך הפרסומות יכולות להשפיע על מה שאנחנו חושבות וחושבים על נשים ועל גברים? האם הדימויים שבפרסומות עושים שירות טוב לנשים ולגברים?
- ★ מה הייתן/ם אומרות/ים לבני האדם בכדור הארץ בנוגע ליחס לגברים ולנשים? האם הייתן/ם מציעות/ים להם לשנות משהו ביחס לגברים ולנשים? מה הייתן/ם מציעים/ות בתחום של הפרסומות?

מערך שלישי: יופי א-מיתי (45 דקות)

מטרות

לבקר את אידיאל היופי המוצג בפרסומות ואת תעשיית היופי. להציע אלטרנטיבות לפרסום שאינו סטריאוטיפי.

מהלך

המורה תחלק את הכיתה לקבוצות בנות 4 תלמידות/ים בקבוצה. כל קבוצה תקבל דפי ציור וצבעים. הקבוצות יתבקשו לצייר את 'אידיאל היופי הגברי' ואת 'אידיאל היופי הנשי'. הקבוצות יציגו את הציורים שציירו במליאה ויסבירו מה ציירו, ומדוע בחרו לצייר כך.

שאלות לדיון:

- ★ מי קבע את אידיאל היופי? למה זה כך?
  - ★ האם אנחנו מסכימות/ים עם זה?
  - ★ מה או מי משפיע עלינו שנחשוב שמישהו אחד יפה ומישהו אחר לא?
- חשוב להזכיר את השיעורים הקודמים שעסקו בפרסומות ובכוח השפעתן. אפשר להדגים שוב במספר פרסומות הממחישות את אידיאל היופי הנשי והגברי שמובנה בכלי התקשורת.
- ★ אם אתן/ם משוות/ים את הציורים שלכן/ם לפרסומות שראינו, איך נראים הגברים בפרסומות? איך נראות הנשים? האם כך נראות/ים נשים וגברים שאתן/ם פוגשות/ים בחיי היומיום?
  - ★ איך נראות/ים רוב הנשים והגברים שאנחנו פוגשות/ים במציאות?
- הפרסומות מעצבות את מושגי היופי שלנו לגבי גברים ונשים. הן אומרות לנו איך אנחנו צריכות/ים להראות: יפות/ים, בהירות/ים, חלקות/ים, בלי פצעים, בלי קמטים, בלי פגמים, בלי כל מוגבלות פיזית, רזות/ים, גברים שריריים, נשים חטובות ומיניות. וזה מתחיל כבר מגיל צעיר.

[פרסומת לבושם גברים – "זיזוף"](#)

[פרסומת לבושם – "מונט בלאנק"](#)

[פרסומת לבגדי תינוקות – "שילב"](#)

★ מי לדעתכם/ מרוויח ממודל היופי שמוצג בפרסומות?

אידיאל היופי הוא לא מציאות. כדי להראות כמו בפרסומות אנו זקוקות/ים לעזרתם של מוצרי איפור וקוסמטיקה, של מכוני כושר, של מכונים להסרת שיער, לרשתות האופנה ... תעשיית היופי מוכרת לנו את אידיאל היופי ואומרת לנו שאם נקנה את השמפו, והבושם, והבגדים וכו' נהייה יפות ויפים כמו בפרסומות, וכך מפתים אותנו לקנות עוד ועוד מוצרים: איפור, הלבשה, תכשירי טיפוח, ולהוציא הרבה כסף על המוצרים של תעשיית היופי.

★ איך משפיע אידיאל היופי שבפרסומות על גברים ונשים?

אידיאל היופי הבלתי מושג הזה משפיע על הביטחון העצמי של גברים אך בעיקר של נשים ויוצר רגשי נחיתות. הוא גם משפיע על ההתייחסות החברתית לנשים ולגברים שלא עונות ועונים על הקריטריונים של אידיאל היופי. וגם משפיע על איזה בני ובנות זוג נחפש. נערות ונשים צעירות שמתעקשות להשיג את אידיאל היופי הזה פוגעות בעצמן ומרעיבות את עצמן לעתים עד מוות או עושות ניתוחים פלסטיים. נערות מתאפרות מגיל צעיר, ויש כאלו שלא יוצאות מהבית אם אינן נראות מושלמות. בחורים צעירים מרימים משקולות, ולוקחים סטרוואידים המזיקים לגופם כדי לנפח את השרירים.

צפייה [בסרטון על אידיאל היופי](#) עד הדקה 1.08 (מאתר יוטיוב)

מה לדעתכם/ חושבת הילדה שבפרסומת על כל הדימויים שהיא רואה? צפייה בהמשך הסרטון, בו מוצג השימוש בפוטושופ ובתוכנות גרפיות לעיצוב המראה כך שנשים וגברים ייראו כמו בפרסומות, גם אם אינן/ם נראות ונראים כך במציאות.

מה הקשר בין הדמות שבהתחלה לבין הדמות שבפרסומת? מה אתן/ם מרגישות/ים כשאתן/ם רואות/ים את זה?

ניתן להראות גם את [קישור זה](#), (מאתר וואלה, סלבס) שבו נראות כוכבות הוליווד ללא איפור (שימו לב לכיתוב הפוגעני שמתחת לתמונות).

סיכום - אז מה אפשר לעשות?

המורה תסכם יחד עם התלמידות/ים את מה שלמדו על הפרסומות:

מסרים סמויים, דימויים סטריאוטיפיים של נשים ושל גברים, אידיאל היופי הבלתי מושג.

מה יכולות להיות האלטרנטיבות לתיקון המצב הקיים?

חרם צרכנים, ייצור פרסומות אלטרנטיביות, כתיבת מכתבים למפרסמים או לבעלי חברות ועוד.

לדוגמא מהכתבה: ['יוצא יוזמת חרם על חברות עם פרסומות שוביניסטיות'](#), דנה ווילר-פולק, מאתר הארץ - חרם צרכנים שיזמה ויצ'ו.

עבודת המשך אפשרית בקבוצות, בבית או בשיעורים הבאים:

כל קבוצה תקבל/תבחר מוצר צריכה כלשהו, תצייר פרסומת אלטרנטיבית, תצלם סרטון פרסומת אלטרנטיבי או תכתוב תסריט לסרטון כזה.

לסיום, ניתן להראות לתלמידות/ים פרסומות וסרטונים שמציגים שוויון מגדרי ודימויי יופי מגוונים.

[פרסומת אם בת לסבון "דאב"](#)

[פרסומת תלתלים כשיער לגיטימי לסבון "דאב"](#)

[פרסומת הורות שווה לחיתולי "לייף" של "סופרפארם"](#)

[פרסומת אלויז: מה זה אומר לעשות משהו כמו בת?](#)

[פרסומת של חברת הצעצועים גולדיבוקס](#)

מסרים גלויים וסמויים בפרסומות

מה רוצים שנקנה (המסר הגלוי)?

מי מככב/ת בפרסומת?

איך הוא/היא/הם נראה?

מה הם/ן לובשים/ות?

מה הרושם שהם יוצרים/ות?

מה המסר הסמוי בפרסומת? מה הפרסומת רוצה שנחשוב?

גברים	נשים	
		מראה
		לבוש
		הבעת פנים
		מה עושה
		תכונות
		מקצועות / תפקידים בבית או בחוץ
		המוצר בפרסומת

מערך לחטיבת הביניים ולתיכון. שיעור כפול (90 דקות). [למערך מצורפת מצגת](#)

חלק 1: מבוא (10 דקות)

[שקופית 1] – מה לדעתכן/ם הקשר בין התמונות?

אחרי שהתלמידות/ים עונות/ים תשובות משעשעות למדי, אפשר לספר להן/ם את שני הסיפורים הבאים:

1. **תפוח האדמה** – תפוח האדמה, כידוע, לא היה מוכר באירופה עד לגילוייה של יבשת אמריקה. [וכשפרידריך השני](#) (1786-1712) רצה להכניס את תפוח האדמה לחקלאות של פרוסיה, הוא נתקל בבעיות קשות מאד. פרידריך השני הבין שלא כדאי להסתמך רק על חיטה ולחם כמקור תזונה, אלא חשוב לגוון ולהכניס סוג נוסף של חקלאות. למה? כדי שאם חס וחלילה תיפגע החיטה יהיה גידול אחר שיזין את העם. אבל החקלאים היו חשדנים מאד כלפי תפוח האדמה, הם חשבו שהוא נראה רע, שאין בו שום דבר טוב ושהוא לא טעים – ואיך בכלל אוכלים אותו? בהתחלה ניסה פרידריך לכפות עליהם את תפוח האדמה והודיע שכולם חייבים לגדל אותו, ואם לא יענשו. מספרים שהיו שהוצאו להורג כי סירבו. אבל שום דבר לא עזר. לכן החליט פרידריך לשנות גישה. הוא החליט שמעתה והלאה תפוח האדמה הוא מזון מלכותי, שרק לבני משפחת המלוכה מותר לאכול אותו. הוא גידל בחלקה מיוחדת בארמון שלו את תפוחי האדמה לבית המלוכה ודאג להציב מסביב לחלקה שומרים שיגנו מפני גנבים. אבל לשומרים הוא אמר בסוד שאם מישהו מגיע לגנוב אז שיאפשרו לו. במילים אחרות, הוא הפך את תפוח האדמה למעדן מלכים. וזה כן עבד. היום לתפוח האדמה תפקיד מרכזי בתפריט הגרמני.
2. **רעלה** - [מוסטפא כמאל אטאטורק](#) (1881-1938), נשיאה הראשון של טורקיה המודרנית משנת 1923, רצה במסגרת תהליכי המודרניזציה שהביא לתורכיה להפסיק גם את מנהג הרעלות המסתירות את הפנים של נשים. הוא האמין בשחרור האישה. אבל הוא ידע שאם יכפה את האיסור יהיו צרות ואנשים ימצאו דרכים להמשיך לעטות רעלה או להכריח נשים אחרות לעשות זאת. הוא נקט בגישה אחרת, הוא הודיע שמעתה והלאה כל הזונות בתורכיה חייבות לעטות על ראשיהן רעלה בעודן ברחוב. במילים אחרות, הוא גרם לכך שהרעלה סימנה אישה מופקרת, אישה למכירה. וזה עבד.

מה המשותף לשני הסיפורים? ☆

שני המנהיגים הללו הבינו שלא תמיד אפשר לשנות מציאות באופן ישיר, לפעמים צריך לעשות זאת על ידי שינוי התפיסה, התודעה. השינוי במציאות יגיע לאחר מכן. הם מיתגו את מה שהם רצו לשנות בצורה חדשה. תפוח אדמה הפך למעדן מלכים והרעלה הפכה להיות סימן לאישה מופקרת. הם שינו את הדימוי, הם סיפרו סיפור חדש.

איזו תופעה בחיינו עובדת בדיוק על העיקרון הזה? ☆

פרסומות.

כשהשוק מוצף במוצרים, סוגים שונים ומרובים של אותו הדבר, צריך לשכנע את הצרכנים/ניות שכדאי להם/לרכוש מוצרים ספציפיים. צריך לפתוח. תרבות הקפיטליזם הצרכני מעודדת צריכה של מוצרים ושירותים כערך מרכזי. זו תרבות בה "אני צורך/ת משמע אני קיים/ת", אני ממתג/ת את עצמי באמצעות מה שאני צורך/ת. כלומר, הדימוי העצמי שלנו והדימוי אותו אנחנו רוצות/ים לשדר לחברה הסובבת אותנו, תלוי הרבה גם במוצרים שאנו בוחרות/ים לרכוש. זו תרבות שבה הצרכנות נעשית ההגדרה העצמית שלנו.

[שקופית 2] אני צורך משמע אני קיים

אתה רוצה להיות נחשק, אז תקנה לך את המכונית הזו.... (פרסומת למכונית)

אתה רוצה להיות נחשקת, אז תריחי כמו... (פרסומת לבושם)

אתה רוצה להראות מצליח, אז תענוד את... (פרסומת לשעון)

אתה רוצה להיות מסתורית וחושנית, אז תשתי את...או תנעלי את הנעלים.... (פרסומת ליינ)

באמצעות הפרסומות מחדירים לנו תפיסה חדשה בנוגע למוצר. ממתגים אותו. המוצר, המותג, הופך לסמל סטאטוס, כלומר סמל מעמד חברתי, כלכלי, תרבותי. המותגים מסמנים לאיזו קבוצה בחברה המשתמשת בהם שייך/ת. נוצר ביקוש למוצרים הללו, לא כי באמת צריך אותם אלא בגלל הרצון להשתייך למעמד שהם מצביעים עליו.

הפרסומות עוזרות לנו לעצב את ההגדרה העצמית שלנו.

איך הפרסומות עושות זאת? ☆

הן מייצרות שפה חזותית של דימויים, images.

הדימויים הללו מעצבים לנו ערכים, נורמות התנהגות, תפיסות שלנו על אהבה, משפחה ומיניות.

הם מגדירים לנו מי אנחנו ומי אנחנו צריכות/ים או רוצות/ים להיות.

הדימויים הללו מהירים, מצטברים ופועלים על התת מודע שלנו. כפי שרנס קריין, עורך לשעבר של המגזין – Advertising Age טען: רק 8% מהמסר של הפרסומת נקלט על ידי המודע. שאר 92% מפעילים ופועלים עמוק בתוך תת-המודע שלנו.

עוצמתן של פרסומות הוא בכך שהן מציפות אותנו מכל עבר (ברחוב, בתחנות האוטובוס, על האוטובוסים, בטלוויזיה, ברדיו, בעיתונים, באצטדיוני ספורט, באינטרנט וכו'). הן יוצרות סביבה המקיפה אותנו, אקלים תרבותי והן כל-כך מוכרות לנו, שאנחנו אף פעם לא מקדישות/ים להן מחשבה.

אבל אם נתחיל להתבונן בהן לעומק נגלה דברים אחרים לגמרי ונוכל להתחיל לחשוב באופן עצמאי על התרבות שלנו ולהבין אותה טוב יותר.

חלק 2: מודל היופי (15 דקות)

בחלק הזה אנחנו נתמקד באופן שבו הפרסומות מחדירות לנו תפיסות מעוותות של נשיות, גבריות, מין ויחסים מגדריים. כיצד הפרסומות מעצבות לנו את האופן שבו אנחנו תופסות/ים מושגים אלו ואילו השלכות יש לכך על חיינו האישיים.

★ מה הדבר הראשון שפרסומות אומרות לנו לגבי גברים ונשים?
הן אומרות לנו איך אנחנו צריכות וצריכים להיראות.

[שקופית 3] – איך אנחנו צריכות וצריכים להיראות
אנחנו צריכות/ים להיראות יפות/ים. כל כך יפות/ים, כך שלא יהיו לנו קמטים, שלא יהיו כלל וכלל שומנים מיותרים, שהשיניים שלנו תהיינה ישרות ולבנות, שהשיער שלנו יהיה מבריק ומלא חיים. ורצוי גם שנהיה בלונדיניות/ים וכחוליות/ות עיניים. מודל היופי הרווח ביותר כיום בעולם הוא זה של האדם הלבן, הבהיר. אבל אנחנו לא רק פנים יפות אנחנו גם גוף, והפרסומות מגדירות לנו גם מה הוא גוף יפה:

[שקופית 4] – מהו הגוף הגברי היפה?

הוא קודם כל גוף צעיר (פרסומת)
בעל גבריות בולטת (פרסומת)
הוא צריך להיות חלק (ואם הוא לא ככה באופן טבעי צריך לדאוג לכך) (פרסומת)
והוא כמובן צריך להיות חזק ושרירי (פרסומת)

[שקופית 5] – מהו הגוף הנשי היפה?

הוא קודם כל רזה מאוד (פרסומת)
אפילו שברירי (פרסומת)
וכמובן חלק לחלוטין (פרסומת)
ורצוי גם מבריק (פרסומת)

דיון: מי קובע/ת את הסטנדרטים הללו של יופי?

★ האם זהו היופי האבסולוטי המוחלט, המודל היחידי של גוף יפה? האם גם אתן/ם חושבות/ים שזה מה שמגדיר גוף יפה?

★ האם מאז ומתמיד, בכל תרבות ובכל תקופה, המראה הזה נחשב ליפה?

כמו כל דבר בתרבות האנושית גם מושג היופי נתון לשינוי תמידי. בואו נראה כמה דוגמאות:

[שקופיות 6, 7] – יופי בתקופות אחרות

יונס מאורבינו, טיצ'יאן, 1538

אפרודיטה, המאה ה-3 לפנה"ס

עירומה מתרחצת, רנואר, 1888

שלוש הגרציות, רובנס, 1639

מודל היופי, אם כן, משתנה בהתאם לתקופה ולתרבות. בתקופות בהן נשים מלאות נחשבו לעשירות יותר (כי יש להם כסף לקנות מזון משמין), בריאות יותר ופוריות יותר, הן גם נחשבו ליפות ולנחשקות יותר. גם עור לבן ולא שזוף נחשב ליפה יותר, להבדיל מהיום, שכן הוא העיד על כך שהגבר או האישה הבהירים/ות הם/ן עשירים/ות ואינם/ן צריכים/ות לעבוד בחוץ, בשמש.

☆ מי לדעתכן/ם מרוויח ממודל היופי העכשווי?

מודל היופי של ימינו הוא לא רק שונה מזה של העבר אלא הוא גם בלתי ניתן להשגה. אף אחד ואף אחת לא יכול/ה להיראות ככה באופן טבעי, גם לא הדוגמנים והדוגמניות. על מנת שנראה ככה אנו זקוקות/ים לעזרתם של מוצרי איפור וקוסמטיקה, של מכוני כושר, של מכונים להסרת שיער, של אופנה – וכל אלה עולים לנו המון כסף!!!

דוגמנית העל של שנות ה-90, סינדי קרופורד, אמרה פעם: "הייתי רוצה להיראות כמו סינדי קרופורד".

☆ למה היא מתכוונת?

חשוב לזכור, שגם אחרי שהוצאנו המון כסף על מנת לעצב את עצמנו על פי מודל היופי הזה, אנחנו לעולם לא נראה כמו בפרסומת. הסיבה לכך היא פשוטה, השימוש בפוטושופ ובטכנולוגיות גרפיות אחרות המשנות באופן דרסטי את האופן שבו הדוגמן או הדוגמנית נראים/ות.

[שקופית 8] – צפיה בסרטון (מאתר יוטיוב)

צפייה בקטע המראה את נפלאות הפוטושופ בפרסומות.

דיון: מה כל כך מסוכן בדימויי היופי הבלתי-מושג הזה? המחקרים מראים שאידיאל היופי הבלתי מושג הזה משפיע על הביטחון העצמי של גברים אך בעיקר של נשים ויוצר רגשי נחיתות. הוא גם משפיע על האופן שבו גברים ונשים תופסים את בני/בנות הזוג שלהם/ן או איזה בן/בת זוג הן/הם מחפשות/ים. נערות ונשים צעירות המתעקשות להשיג את אידיאל היופי הזה פוגעות בעצמן ומרעיבות את עצמן לעתים עד מוות. בחורים צעירים מרימים משקולות, שותים משקאות חלבון לוקחים סטרואידים המזיקים לגופם בשביל לנפח את השרירים.

חלק 3: חפצון נשים (20 דקות)

בכדי למכור חפצים הפרסומות משתמשות בגוף האישה בעיקר, אם כי גם בגבר, כחפץ בפני עצמו. מה שמכונה אובייקטיביזציה של הגוף.

★ מה היא אובייקטיביזציה, או בעברית "חפצון"?

התייחסות לזולת כאל חפץ לצורך השגת מטרה אחרת, תוך התעלמות מאישיותו, מתודעתו, מרצונותיו ומצרכיו. היחס לעבדים הוא דוגמה מובהקת לאובייקטיביזציה של האדם – מתייחסים לעבד כאל מכשיר עבודה ותו לא. אובייקטיביזציה מינית – היא התייחסות לזולת כאמצעי להשגת הנאה מינית. האדם/האישה הופך/ת להיות כלי להשגת סיפוק מיני.

[שקופית 9] – בואו נראה דוגמאות:

האישה כנתח בשר ([פרסומת](#))

האישה כחפץ על השיש במטבח שאפשר לעשות אתו הכל (שימו לב שצבע השמלה שלה הוא כצבע החפצים האחרים) ([פרסומת](#))

האישה כקונסולת משחק שבעזרת הגיימטיק אפשר לתפעל אותה (הכיתוב: תמשיך לחלום על עולם טוב יותר). ([פרסומת](#))

סרטון באנגלית על חיפצון נשים. [קישור](#)

★ כיצד החפצון של נשים בפרסומות משפיע עלינו כחברה?

אנחנו עלולות/ים להתייחס לאנשים בכלל ולנשים בפרט כאל חפץ. אם נשים הן חפץ אפשר לעשות איתן מה שרוצים, כי אין להן רגשות או שהרגשות שלהן לא חשובים. ברגע שאנחנו עושות/ים דה-הומוניזציה לאדם/אישה, כלומר שוללות/ים ממנו את האנושיות שבו/ה, אנחנו בעצם מכינות/ים את הקרקע ליחס אליהם כלפיו/ה.

[שקופית 10] – חלקי גוף

אותה מגמה באה לידי ביטוי באופן שבו הגוף של האישה מחולק/מבותר בפרסומות. פעמים רבות מוצג הגוף ללא הראש, או מוצג רק חלק מסוים בגוף, וכך שוב נשללת מהאישה האנושיות שלה, ונעשית לה רדוקציה לאיבר.

בושם גברים (פרסומת)
אלכוהול (פרסומת)
אופנת נשים (פרסומת)

דיון:

- ★ מה אתן/ם חושבות/ים על הרדוקציה הזו, על החפצון הזה?
- ★ האם אתן/ם מרגישות/ים שהיא משפיעה גם על חיי היומיום שלכן/ם בבית הספר ומחוצה לו? אם כן, איך?

[שקופית 11] – עירום לא חיוני

ריהאנה מפרסמת את הבושם שלה – למה היא בוחרת להיות ערומה? (פרסומת)
חליפה לגבר של החברה ההולנדית – Suit Supply. מה עושה שם האישה עם החזה החשוף? (פרסומת)
חטיף צ'יפס - מה הקשר בינו ובין האישה בלבוש המינימלי? (פרסומת)

חלק מדמויות הנשים המופיעות בפרסומות, מופיעות לעיתים כשהן עירומות. אנחנו ניתקל בהרבה יותר נשים עירומות מגברים עירומים, ופעמים רבות העירום הזה הוא לא-חיוני, כי הוא לא בא לפרסם מוצר שמצריך עירום.

★ אם עירום מוכר, בעיקר עירום נשי, איך זה עלול להשפיע על ההתנהגות שלנו ביומיום?

זה מרגיל אותנו להשתמש בגוף שלנו כדי להשיג דברים שאנחנו רוצות/ים, בין אם באיום (הגוף הגברי החזק והגדול) ובין אם בפיתוי. זה גורם לנשים לחשוב שאם הן יהיו סקסיות ויחשפו את גופן הן תהיינה אהובות, מוצלחות, פופולאריות. וגברים חושבים שאם הם יהיו חזקים פיזית, גדולים ושריריים, הם יוכלו באמצעות המראה שלהם להשיג את כל מה שהם רוצים. ומעל לכל, זה גורם לנו לחשוב מה א/נשים רוצים/ות לראות ולא מה מתאים ונכון לנו.

חלק 4: שפת גוף (15 דקות)

שפת הגוף של נשים בפרסומת היא פעמים רבות מטופשת, פגיעה, חלשה. בעוד ששפת הגוף של גברים היא לרוב בטוחה בעצמה, אקטיבית, אסרטיבית ונכונה לפעולה.

[שקופית 12] – שפת גוף

אפנת דיזל (פרסומת)
אפנת דולצ'יה גבאנה (פרסומת)

★ מה משדרת שפת הגוף של הגברים בפרסומת של דולצ'יה גבאנה? ומה משדרת שפת הגוף של האישה בפרסומת של דיזל?

דוגמה נוספת – שתי פרסומת לתחתונים של קלווין קליין:

קלווין קליין לגבר (פרסומת)
קלווין קליין לאישה (פרסומת)

★ אותו המוצר רק שפת הגוף שונה – מה משדרת שפת הגוף של הגבר? מה משדרת שפת הגוף של האישה?

דיון:

★ מה המסר ששפות גוף שונות אלו מנסות להפנים אצלנו?

★ מה הדימויים הללו אומרים על נשיות וגבריות? כיצד זה משפיע עלינו בחיי היומיום?

[שקופית 13] – נשים כילדות – ילדות כנשים

נעלי נשים (פרסומת)

אישה במראה של בובה (פרסומת)

פעמים רבות הנשים פשוט מצטלמות כמו ילדות קטנות, ביישניות, מפוחדות.

★ למה הדימוי של אישה כילדה הוא פוגעני? מה המסר של תנוחות אלו?

הקפיצה מכאן להפיכתן של ילדות קטנות לאובייקט מיני היא מאד קטנה.

מגזין ווג (פרסומת)

הלבשה תחתונה לילדות (פרסומת)

חיתולי האגיס (פרסומת)

★ מה הסכנה בהפיכתן של ילדות לסקסיות ולנשיות? איך זה משפיע על חיי היומיום שלנו?

חלק 5: אלימות בפרסומות (15 דקות)

ישנן פרסומת הפועלות באמצעות פרובוקציה, פנייה ליצרם האפלים ביותר שלנו או דווקא זעזוע על-מנת לעורר סקרנות ולמשוך תשומת לב.

[שקופית 14] – אלימות נגד נשים

גוצי (פרסומת)

דיור (פרסומת)

ורסציה (פרסומת)

דולציה גבאנה (פרסומת)

בגדי נשים וגברים (פרסומת)

דיון:

דימויים המופיעים בסרטים ובפרסומות מעצבים את הפנטזיות המיניות שלנו.

★ איזו סכנה קיימת בפנטזיות הללו? מדוע אנחנו מתפלאות/ים ומזדעזעות/ים מידיעות בעיתון על אונס קבוצתי, אלימות נגד נשים, הטרדות מיניות, אם אלו הדימויים שמציפים אותנו ומעודדים אותנו להיות צרכניות/ים?

[שקופית 15] – מה קורה כשמתחלפים בתפקידים?

צפייה בסרטון (dailymotion) בו מחליפים את התפקידים שממלאים נשים וגברים בפרסומות

חלק 6: סיכום (15 דקות)

★ כיצד אנחנו יכולות/ים לדאוג לכך שהפרסומות לא יכתבו לנו את דימוי הגוף שלנו ואת היחסים המגדריים?

חשיבה ביקורתית ופקיחת עיניים. אנחנו חייבות/ים להטיל ספק במסרים ובדימויים הללו שמציפים אותנו ולא לקבל אותם כמובן מאליו.

★ מה אנחנו יכולות/ים לעשות בכדי לגרום לחברות מסחריות לשנות את המסרים שלהם בפרסומות?

להחרים מוצרים של חברות שמשתמשות בפרסומת שלהן בגוף נשי או גברי בצורה פוגענית ומסוכנת. להפיץ, בעזרת הרשתות החברתיות שלכן/ם ושיחות עם המשפחה והחברים, פרסומות הראויות לגינוי ולקרוא לחרם. לכתוב או ליצור קשר עם חברות ולנסות להביא לידי ידיעתן את הנזק שהפרסומת שלהן גורמת.

★ מה אנחנו יכולות/ים לעשות כאשר אנחנו עדות/ים להתנהגות פוגענית, כמו הטרדה מינית, הערות פוגעניות, יחס לא מכבד וחפזון?

להתערב כאשר אחד החברים או החברות שלכן/ם מעירה הערות פוגעניות, ולהביע את דעתכן/ם. אם לא תגיבו, אתן/ם שותפות/ים לאמירה. ליידע את המורות/ים, ההורים או כל מבוגר/ת אחר/ת אם מגיע אליכן/ם מידע בנוגע לאלימות מינית שהתרחשה בסביבה החברתית שלכם. זו אינה הלשנה, זו הצלה.

13 רק אופנה?

כריכת רגליים או רגלי לטוס הוא מנהג שהיה נפוץ בסין עד ראשית המאה ה-20. בו קשרו את רגליהן של ילדות צעירות (בגילאי 7-4), על מנת למנוע את גדילתן, ולהעניק להן מראה שנחשב לאידיאל של יופי. כריכת בד סביב הרגל כשהיא מכווצת הביאה לשבירת העצמות, ושמירת גודלה של הרגל כך שלא יעלה על 10 - 15 ס"מ. כריכה זו ניוונה, עיוותה ועיקמה את כפות הרגליים והביאה לשיתוקן. בראשיתו מנהג זה היה נפוץ רק בקרב החברה הגבוהה ונחשב לסמל סטאטוס, שכן אישה שרגליה נקשרו לא יכלה לעבוד בעבודות פיזיות (וכמעט לא יכלה לזוז היות שקשירת הרגליים וכריכתן הביאה לניוון של כפות הרגליים), ולכן רק מעמדות גבוהים יכלו להרשות לעצמם מנהג זה. בהמשך, המנהג התפשט גם למעמדות הנמוכים יותר. עם הקמת הרפובליקה הסינית בשנת 1912 הממשלה הכריזה על ביטול המנהג והורתה לנשים להוריד את הכריכות. הורדת הכריכות גררה כאבים פיזיים ונפשיים וכן הלם תרבותי בעקבות המראה של רגל מעוותת. (מתוך הויקיפדיה)

האם הנעל נפלה לסינדרלה כי הייתה לא נוחה והפריעה לה לרוץ? ואם הייתה נועלת נעליים נוחות, איך היה נראה אז הסיפור?

הבגדים שאנחנו לובשות ולובשים אינם רק אמצעי לכיסוי הגוף, יש להם משמעויות חברתיות ותרבותיות: בגדים שמשו מאז ומעולם כאמצעי זיהוי להבחין בין עמים, דתות ומעמדות, כך למשל בני מעמדות גבוהים לבשו תמיד בגדים שונים מאלו של בני המעמדות הנמוכים. בגדים שמשו ומשמשים גם היום גם כאמצעי זיהוי מגדרי. האם עצרתן/ם פעם לשאול מדוע בעצם? לשם מה נדרשת ההבחנה המגדרית בלבוש? ומה יקרה אם נתבלבל ולא נהיה בטוחות/ים מיהו גבר ומיהי אישה?

ההבחנה המגדרית בלבוש של גברים ושל נשים אינה חפה ממשמעויות ומהשלכות על מצבן ומקומן של נשים בעולם. במהלך ההיסטוריה היו לא מעט פריטי לבוש, במיוחד במערב, שהגבילו את מרחב התנועה של נשים, והצרו את צעדיהן, כמו המחוך או שמלות נוקשות וכבדות. נשים לבשו מכנסיים רחבים באסיה במשך אלפי שנים, אך התחילו ללבוש מכנסיים באירופה רק בתחילת

המאה ה-20, ומי שהעזה ללבוש אותם ספגה ביקורת קשה. שחרור האישה, שחרר את הנשים גם מלא מעט מגבלות בלבוש, לא במקרה נקשר המאבק הפמיניסטי לישיפת חזיות. היום יש יותר אפשרויות פתוחות בפני נשים, אך האם נשים משוחררות היום מתכתיבי האופנה? מהן המגבלות שחלות עליהן גם היום? ומה לגבי הגברים? האם הם יכולים ללבוש מה שהם רוצים?

שריפת החזיות

מיתוס נפוץ הקשור לחזיות, הוא שהפמיניזם דוגל בשריפת חזיות, כאקט של התנערות מהתדמית הנשית הכרוכה בחזייה. מקור המיתוס הוא בהפגנת נשים נגד תחרות מיס אמריקה שהתרחשה ב 1968, באטלנטיק סיטי שבניו ג'רזי, ארצות הברית. שיא ההפגנה היה כשמחוך לאולם התחרות הוצב מכל, לתוכו הושלכו חפצים שונים שסימלו, בעיני המפגינות, את האפליה נגד נשים. בין החפצים השונים שכללו גליונות פלייבוי, נעלי עקב וכדומה, הושלכו גם חזיות. ההפגנה זכתה לחשיפה תקשורתית עצומה, ואחד העיתונים למחרת פרסם את הכותרת "הנשים המשוחררות שרפו החזיות", תוך התעלמות מהעובדה שהדבר נעשה כאקט סימבולי, ושהחזיות היו חלק מחפצים שונים (מתוך הויקיפדיה).

מהלך השיעור (למערך מצורפת מצגת)

נביא לכיתה מגזינים ועיתונים, ונבקש מכל זוג תלמידות/ים להדביק על בריסטול תמונה של גבר ותמונה של אישה. נתבונן בתמונות:

האם אפשר להבחין בין גברים ונשים בציורים? מה מבחין ביניהם? מה לובשים גברים ומה לובשות נשים? האם כל אישה נראית כך? האם כל גבר?

נשרטט טבלה על הלוח – בטור אחד נכתוב 'גברים' ובטור השני: 'נשים'. נבקש מהתלמידות/ים לבוא אל הלוח ולהשלים פריטי לבוש שונים בטבלה. במידת הצורך נוכל להוסיף גם נעלי עקב ומחוך (ואולי גם שיער ארוך ושיער קצר). נתבונן בטבלה יחד עם התלמידות/ים:

אלן דג'נרס היא קומיקאית, שחקנית ומנחת טלוויזיה אמריקאית פופולארית וזוכת פרסים. דג'נרס יצאה מהארון כלסבית ב-1997 וזמן קצר אח"כ גם הדמות שלה בסדרה ששיחקה (שנקראה על שמה – אלן) יצאה גם היא מהארון בפרק מיוחד ש-46 מיליון איש ואישה צפו בו. דג'נרס נוהגת ללבוש פריטי לבוש שנחשבים גבריים: עניבות, ווסטים, חליפות מכנסיים גבריות.

אילו בגדים משותפים לנשים ולגברים? אילו פריטי לבוש מבדילים ביניהם?

מדוע זה כך לדעתכן? מדוע גברים לא לובשים שמלות? מדוע נשים נועלות נעלי עקב?

נקרין את שקופיות 1-4

האם אלו גברים או נשים? מה הם/ן לובשות/ים? מה מסמלים הבגדים השונים?

נקרין את שקופיות 5-10

מה ניתן ללמוד מן הבגד על התפיסה של נשים ושל גברים בתרבות? מהו הדימוי על גברים שעולה מהלבוש שלהם? מהו הדימוי על נשים שעולה מהלבוש שלהן? מה מרגישות/ים מי שלובשות/ים את הבגדים?

נחלק את הכיתה ל-5 קבוצות: כל קבוצה תגדיל נושא למחקר: מכנסיים, שמלה, חצאית, מחוך, נעלי עקב, כל קבוצה תקבל גם מקורות לקריאה (נספחים), ובריסטול וצבעים להכנת פוסטר. בתום קריאת המקורות, תכין כל קבוצה פוסטר שיכלול: ציור או תמונה של פריט הלבוש, למי נועד, מאפיינים בולטים שלו, מידע מעניין לגביו, ההשפעה של פריט זה על הלובשות/ים אותו.

בתום העבודה בקבוצות יתלו הקבוצות את תוצריהן על הקיר או על הלוח, וכל קבוצה תציג לכיתה את הפוסטר שלה. נוכל להוסיף מידע לגבי מנהג כריכת הרגליים בסין, ולהראות תמונה (שקף 11)

נערוך דיון סביב השאלות:

למה יש הבדלים בלבוש של גברים ונשים? האם זו רק אופנה? האם נשים היום יותר משוחררות בלבוש יותר מבעבר? מי יותר מוגבל בלבוש נשים או גברים? מה יקרה אם נשים ילבושו בגדי גברים? (שקף 12 – אלן דג'נרס) ומה יקרה אם גברים ילבושו בגדי נשים? (שקף 13 – קונצייטה וורסט) מדוע לדעתכן/ם זה נחשב בעיית י יותר?

נציע לתלמידות/ים לכתוב או לצייר תחת הכותרת: מה הייתן/ם רוצות/ים לשנות באופנה של היום? ונערוך תערוכה של תוצרי התלמידות/ים.

נסיים בתחרות הליכה מהירה או ריצה בנעלי עקב או על קצות האצבעות, אפשר גם בחצאיות צמודות או בדים הדוקים לרגליים.

[קונצייטה וורסט](#) הוא שם

הבמה של דראג קווין אוסטריית בשם תומאס "טום" ניווירט.

קונצייטה זכתה בתחרות האירוויזיון 2014 שנערכה בקופנהגן. היא מופיעה כאישה ג'נדרקווירית, ויש לה זקן מלא בצבע שחור. פירוש שמה הוא משחק מילים לגבי זהות גברית ונשית בספרדית ובגרמנית.

מקורות לעבודה בקבוצות

מכנסיים: מקור 1

...עד תחילת המאה העשרים נשים לא לבשו מכנסיים ומי שכן בחרו ללבוש אותם נחשבו "מופרעות". נשמע מופרך לחלוטין ואפילו מקומם, נכון? אל תתעצבנו יותר מדי, כי בתחילת המאה העשרים החלה מהפכה ונשים החלו ללבוש מכנסיים כשהן היו עוסקות בספורט. צעד קטן לארון וצעד גדול לפמיניזם! באותה תקופה החלה לצמוח מעצבת אופנה בשם קוקו שאנל, שיצרה שמלות וחליפות לנשים מבדים משוחררים, צבעוניים וקצרים. אלה היו חדשניים בתקופה שבה מחוכים, שמלות ארוכות ובדים קשיחים היו פריטי חובה בארונה של כל אישה. שאנל נחשבה כבר אז לפורצת דרך, ובמלחמת העולם השנייה היא הטביעה רשמית את חותמה האופנתי והתרחש צעד נוסף אל עבר השחרור מהשמלה - כיוון שהגברים נלחמו במלחמה, הנשים נאלצו לצאת מהבית ולעבוד בעבודות שעד כה איישו גברים ולכן נדרשו ללבוש מכנסיי עבודה (כי מי תלבוש שמלה כשהיא סוללת כביש?!). שאנל ניצלה את המצב ושילבה בקולקציה שלה מכנסי נשים אלגנטיים, דבר שקרה בפעם הראשונה בהיסטוריה ועורר פרובוקציה..."

מתוך ['לכבוד יום האישה הבין לאומי: מה הקשר בין פמיניזם לבין עולם האופנה?'](#), נועם גורביץ', אתר ראש 1.

מכנסיים: מקור 2

על הקשר שבין לחימה לאופנה

"לפי טענתו של הביולוג האבולוציוני פיטר טורצ'ין מאוניברסיטת קונטיקט, יש קשר הדוק בין לבישת מכנסיים לרכיבה על סוסים: מספר דוגמאות היסטוריות מראות שעמים אימצו גרסה כלשהי של מכנסיים בסמוך להפיכתם של סוסים לאמצעי תחבורה או לחימה רווח. הרומאים עשו זאת לאחר שנלחמו בחניבעל ואנשיו לובשי המכנסיים; שבטים אינדיאנים לבשו סוג של חצאיות עד שהאדם הלבן הגיע רכוב על סוס; והסמוראים ביפן לא לבשו את הקימונו המסורתי, אלא מכנסיים רחבים..."

הלבוש הנשי האירופאי השתכלל בינתיים למחוכים עוצרי נשימה, חצאיות כבדות להחריד ועוד מיני עינויים, עד שבסוף המאה התשע עשרה החל קמפיין לעידוד "לבוש הגיוני". בעקבות כך פשט בשנת 1851 שיגעון ה"בלומרז", מכנסיים רחבים שנקראו על שם אמליה בלומר שאימצה אותם. הבלומרז הפכו לסמל של זכויות נשים ונראה שהפעם גם לאופניים היה חלק בכך, באופן דומה להשפעתם של הסוסים בזמנם: הפופולאריות שלהם עודדה נשים להשליך את המחוכים ולהחליף את החצאיות הארוכות."

מתוך ['מי לובשת את המכנסיים: על הקשר שבין לחימה לאופנה'](#), מיכל שליו, אתר אלכסון.

שאלה – מקור 1

במשך מאות בשנים היה תפקידה של השמלה לכסות חלקים מסוימים בגוף האישה למען הצניעות ולהבליט חלקים אחרים - למען המשיכה המינית. כדי לטשטש את צורת הגוף הנשי, היו השמלות נלבשות על שכבות של שמלות תחתוניות. לשיא במגמה זו הגיעה אופנת הלבוש בתקופה הויקטוריאנית. צניעותה ושמרנותה המופלגות של המלכה ויקטוריה הכתיבו את אופנת החישוקים, שהרחיקו את השמלה ככל האפשר מן הגוף עצמו. על כך הוסיפו עוד כרית להבלטת הצד האחורי ושריינו היטב את הגוף במחוך מהודק. שמלות חישוק כאלה דרשו מטרים רבים של אריג, שהיו בהישג ידם של העשירים בלבד. נשים שאמצעיהן לא הספיקו לכך הסתפקו באריגים זולים יותר ובהיקף קטן יותר של השמלה, אך כללי הצניעות היו חייבים להישמר.

בשנות ה-30 שנות ה-60 של המאה ה-20 קיבלה השמלה תווים מוגדרים יותר, חגורה, קפלים וכו', אך שוב, השינוי החד הגיע עם מלחמת העולם השנייה. נשים יצאו לעבודה, במפעלי תחמושת ובמקומות אחרים, נשים שעד אז ישבו בבית החליפו את הגברים המגויסים בעבודות, שנחשבו קודם לכן לגבריות בלבד. נשים התגייסו לצבא ולבשו מדים. היה מחסור באריגים ובחומרי גלם לטקסטיל. השמלה הנשית נדרשה להתאים את עצמה לתנאים החדשים, ואכן עשתה זאת. השמלות התקצרו עד לברכיים או מעט מעבר להן והכילו כמות אריג מינימלית. הנשים לא היו עוד אלמנט קישוטי בחברה, שיכלה להרשות לעצמה קישוטים כאלה, אלא שותפות שוות לחיים ולעבודה. בשנות ה-50, כששוב אפשר היה להשיג אריגים לתפירה והאישה יכלה לחזור הביתה לגדל את הילדים ולנהל את משק הבית, חזרה שוב מגמת השמלות הרחבות ושופעות האריג, אך שלא כבתקופה הויקטוריאנית, שמלות אלה הגיעו עד מעבר לברכיים והתנפפו בחופשיות עתירת קפלים מעל תחתיות מוקשות בעמילן. את המותניים הצרים הבלטו עכשיו חגורות הדוקות והחלק העליון היה צנוע במידה סבירה.

בשנות ה-60 נכנסה לאופנה השמלה הצרה, הצמודה לגוף, והופיעו שמלות השק, שהיו, כשמן, חסרות צורה ברורה וכיסו את הגוף מן הצוואר עד הברכיים ללא תווים מוגדרים, חגורות במותניים (לפעמים בחבל). בסוף העשור הזה הופיעה שמלת המיני, אם באורך של סנטימטרים ספורים מעל הברך, ואם באורך, שכיסה בדוחק את מה שהכרחי לכסות. שמלות המיני היו לעתים לא יותר מטוניקות, שאפשר היה ללבוש גם מעל מכנסיים או חצאית. הרגל הנשית נחשפה עכשיו לכל אורכה, מצב שעד אז היה אפשרי רק על שפת הים. במקביל לשמלות המיני, הופיע גם המקסי, ולצד נערות חשופות רגליים אפשר היה לראות נשים ונערות בשמלות ארוכות עד הקרסול.

בסוף שנות ה-60' וראשית שנות ה-70 התחילו המכנסיים לכבוש להם מקום כבוד במלתחה הנשית. מבגד פנאי של צעירות בלבד החלו להסתנן אל ארונות הבגדים של נשים בכל הגילים, שלבשו אותם בכל שעה ולכל מקום. מקומות עבודה, שקודם לכן אסרו על לבישת מכנסיים לנשים, נאלצו להשלים עם קיומם. מסעדות יוקרה, אולמות קונצרטים ואירועים זוהרים, בכולם נראו עוד ועוד נשים בחליפות מכנסיים הדורות, מחוייטות כחליפות גברים או רכות וזוהרות כבגדי ערב באריגי קטיפה ושיפון. החידוש הזה בא, כמובן, על חשבון השמלה, שנדחקה יותר ויותר הצידה והייתה, במשך השנים, ללבוש צנוע ליראות שמיים או לתלבושת חגיגית ומפוארת במיוחד - שמלת נשף או שמלת כלה, למשל...בתחילת המאה ה-21 השמלות חזרו לאופנה.

מתוך הערך 'שמלה', אתר ויקיפדיה

שאלה - מקור 2

מגיל אפס מכוונת החברה את הילוד לגדול להיות מה שמצפים ממנו על פי מינו. ראשית הוא מסומן צבעונית – ורוד לילדה (רגשית, חמה והפכפכה) ותכלת לילד (שקול, יציב ומאופק). אנחנו, הורים מודעים ומתקדמים שכמונו, כמובן שנצא נגד החלוקה הפשטנית הזו. אבל שימו לב – בדרך כלל הקדמה הזאת הולכת בכיוון אחד בלבד; הורים רבים ילבישו בנות בתכלת. מעט מאוד מהם ילבישו בנים בורוד. בהמשך יתגברו המאפיינים המגזירים אופנתית את ההיררכיה בין המינים. החליפה הגברית מבליטה כתפיים חסונות ומטשטשת את קוי המתאר של הגוף. השמלה הנשית מדגישה קיום עגולים, היא נצמדת לחזה ולאגן ומאפשרת זיהוי גופני ברור ומדויק. בסופו של דבר, האופנה ניסחה את הקריטריונים לגבי מודלים גבריים ונשיים, תוך דיכוטומיה ברורה – חוזק ויציבות גברית, לעומת רכות ועדינות נשית. לאורך ההיסטוריה הגבילה אופנת הנשים את הגוף – צמידי מתכת לצוואר, רעלה, נעלי עקב, שמלות צמודות ומחוכים. לעומתה, אופנת הגברים הקפידה תמיד על חופש תנועה. וגם כשחצאית הקרינולינה הנפוחה הפכה למיני קצרצר, המסר נשאר כשהיה – אובייקט פאסיבי שתכליתו לשמח את עיני המתבונן (הגברי) ולהצר את צעדיה של הקולבית המשמחת. כשאשה מאמצת מאפייני לבוש גבריים, היא מעידה על עלייה בדרגה על ידי ניכוס הערכים המובחנים של המעמד השלט. לעומת זאת, גבר שיאמץ אלמנטים מן האופנה הנשית, יהפוך במרבית המקרים לבדיחה. חברתית, התכונות "הגבריות" המשויכות לבגד, הן מבחינת מצרך מבוקש לנשים הלוקחות חלק בעולם הקריירה המודרני. בעוד התכונות "הנשיות" של הבגד, עדיין נתפסות כעלבון לגבריות של הלוּבש.

מתוך: ['גברים בחצאית'](#), ארז עמירן, אתר סלונה

חצאית - מקור 1

בשנות ה-50 של המאה ה-19 שבו נשות האצולה והחברה הגבוהה ללבוש חצאיות מנופחות כאשר הראשונות בסגנון זה היו מבד קשיח. בהמשך עם גדילת היקף השמלות וגודלן לא הצליח הבד הקשיח לשאת את משקלן, ונדרש שלד מתכת על מנת לשמור על צורתה של החצאית. שלדים אלה היו בתחילת הדרך עשויים חישוב. עץ או עצמות לוויתן גמישות. שמה של חצאית זו נקרא קרינולינה. גודלן של הקרינוליות הגיע לשיאו בשנות ה-60 של המאה ה-19, וצורתן התפתחה בשנים שלאחר מכן כאשר במקום חישוב עגול נוצרה שימלת הקרינולט לה חלק מנופח רק בחלקה האחורי של השמלה. שמלת הקרינולינה ספגה ביקורת כבר בשנות ה-50 של המאה ה-19. הקושי ללבוש את השמלה והקושי ולהתנייד עימה (לעבור מבעד לדלתות או להיכנס ולצאת מכרכרות) היוו מקור לביקורת ולעג. לשבת הפורטינים באנגליה מתחו ביקורת על השמלה הכולאת את האישה מחד, והבלתי צנועה מאידך (כאשר האישה ישבה או נפלה השמלה המנופחת הראתה את תחתוניותיה). עשרות נשים גם מתו כתוצאה משריפה בחצאית התחתית שלהן. מתוך הערך 'קרינולינה', אתר ויקיפדיה.

חצאית מקור 2

גברים דווקא כן לובשים חצאיות. הקילט בסקוטלנד, הפאסטנלה בבלקן, הלאבה-לאבה בפולינזיה, האקאמה ביפן והגו בבוטאן - כולן חצאיות. אפילו הגלביה בסיני היא בעצם שמלה. אין ספק שחצאיות ושמלות מלכו בכיפה במשך אלפי שנים, גם באירופה. הבגד הראשון אולי היה עלה תאנה, אך שיקולים פרקטיים גרמו לאנשים לזנוח אותו לטובת החצאית בשלב די מוקדם. המצרים הקדמונים לבשו חצאיות, וכמותם גם היוונים והרומים. זה פשוט, זה טבעי, זה מאוורר - למה שמישהו ירצה ללבוש משהו אחר? התשובה, במילה אחת, היא "סוסים". סוסים שימשו כאמצעי לחימה כבר לפני 5,000 שנה. זוכרת את רכב הברזל מהתנ"ך? נחשי מי משך אותו. אך רק בסביבות המאה השישית לפסה"ג הבינו הנוודים בערבות אסיה הנרחבות את היתרון הטקטי העצום שטמון ברכיבה על הסוס עצמו. ואת זה לא מומלץ לעשות עם חצאית. התגלית הזו הולידה את חילות הפרשים והכניסה לשימוש קבוע פריט לבוש שמגן על פלג הגוף התחתון גם ברגליים פשוטות: המכנסיים. היוונים עוטי החצאיות הרבו ללגלג על בגדי הרכיבה המגוחכים של יריביהם הפרסים ("תקענו אותם בישבניהם עטוי השק, בפה ובעין", כתב המחזאי אריסטופאנס), והרומאים המוקדמים החשיבו אותם למנהג ברברי. אבל הרומאים היו מעשיים. הפרשים שלהם היו לובשים מכנסיים קצרים מתחת לחצאית, נגד השפשפת, וכשהאימפריה התרחבה לאזורים קרים יותר חיילים מחלו על כבודם לטובת מכנסי צמר ארוכים. ומה שהלך בצבא הפך לאופנה באזרחות. ואולי כאן נמצאים שורשי הסטיגמה. מכנסיים זה דבר של חיילים. גברים קשוחים שהורגים גברים קשוחים אחרים. עדיין, במשך זמן רב המשיכו גברים ללבוש חצאיות ושמלות מעל המכנסיים. רק במאתיים השנה האחרונות חלה התמתנות כללית באופנת הגברים, והחצאיות הצבעוניות נזנחו לטובת מכנסיים סולידיים, אבל זו רק אופנה חולפת. במאה הייט נשים שלבו מכנסיים עוררו סקנדל, ורק בשנות השבעים של המאה ה-20 המכנסיים נכנסו רשמית לארון הבגדים הנשי. בעתיד אולי נבין שבגדים הם עניין שימושי ואסתטי, ולא עניין מגדרי ומעמדי. ואולי סתם נחליף את טאבו החצאית בטאבו אחר, מוזר עוד יותר. כך או כך, אני כבר לא יכול לחכות. מתוך 'מדוע גברים לא לובשים חצאיות?', בלדד השוחי, אתר כלכליסט

מחזור – מקור 1

מחוך הוא פריט הלבשה תחתונה עשוי מחומר קשיח, אשר נקשר סביב הבטן והגב. בעבר המחוך האופנתי שימש כפריט אופנה ודרך לעצב את הגוף בדומה למטרות הדיאטה בימינו. בעזרת לבישה יום יומית של מחוך ניתן להצר את המתניים ולהקטין את הקיבולת של הקיבה בדומה לתוצאות ניתוח הצרת קיבה. בשל היות המחוך האופנתי פריט אופנה, הוא החליף במהלך השנים את צורתו וגזרתו. עם התקדמות הטכניקה, התפתחו גם טכניקות הקשירה של המחוך. כבר במאה ה-18 הזהירו רופאים מפני ההשפעות המזיקות של מחוכי התקופה, שאם נלבשו בגיל צעיר מדי יכלו לפגום במבנה העצמות וכאשר הודקו יתר על המידה מעכו את האיברים הפנימיים. אלא שקובעות צו האופנה התעלמו בגלוי מאזהרות אלה, ואפילו ילדים קטנים הולבשו בבגדים הדוקים וקשיחים. נערות הולבשו במחוכי חזה כבר מגיל 12 או 14, וכל זאת תוך התעלמות מהעיוותים שנגרמו למבנה השלד, שנתפסו כתוצאה רצויה דווקא, במיוחד משום שהקלו על לבישת המחוך בהמשך החיים. נשים התעלפו פעמים רבות בשל מחוכים מהודקים מידי, ואף נהגו לשאת עמן מלחי הרחה לאישוש חברותיהן לצרה, אך היחס החברתי לכך היה יחס רומנטי, של רצייה חברתית, כאל הדגמה של שבריריות ועדינות הנערצת של הנשים. ביקורת על נזקי המחוך נמשכה במהלך המאה ה-19, ואף התעצמה ברוח תנועת שוויון הזכויות לנשים. במחצית המאה כבר נעשו ניסיונות ראשונים לעצב אופנה נשית נטולת מחוך, אך רק בשנים 1913–1915, עם התגברות התנועה הפמיניסטית וההשתלבות הגוברת של נשים בשוק העבודה בעקבות פריצת מלחמת העולם הראשונה, יצאו המחוכים כליל מן האופנה. מתוך הערך ['מחוך'](#), אתר ויקיפדיה.

מחזור – מקור 2

בנובמבר 1914, בדיוק לפני 100 שנה, יצא בארצות הברית הפטנט לחזייה המודרנית הראשונה. החזייה, ששנים לאחר מכן הפכה שריפתה למיתוס במאבק הפמיניסטי לשוויון זכויות, גרמה לנשות העולם לשחרר אנחת רווחה, תרתי משמע, שכן היא שחררה אותן מאותו פריט יסוד חונט שליווה את המלתחה הנשית מאז המאה ה-16 - המחוך. דווקא בחודשים האחרונים, בחסותן של כמה סלבריטאיות, המחוך עושה קאמבק: הפעם לא כאביזר אופנתי או כפריט הלבשה תחתונה, אלא על תקן כלי עזר בדיאטת הכוכבים החדשה. גם התופעה הזאת, כמו הרבה אחרות, התחילה אצל בנות משפחת קרדשיאן. לפני כשבוע העלתה הקרדשיאן הראשית, קים, לחשבון האינסטגרם שלה תמונות כשלמותניה מחוך של חברת What a Waist שאותו כינתה "האובססיה החדשה שלי". אין זו הפעם הראשונה שקים מעלה תמונה עם אביזר "אימון המותניים" הזה, וגם קלואי, אחותה, וסלבריטאיות נוספות כגון ג'סיקה אלבה הצהירו על שימוש בו. בפוקס ניוז דיווחו כי בשנה האחרונה הוכפלו החיפושים בגוגל הקשורים להידוק מותניים, והביטוי "דיאטת המחוך" הציף את המרחבים הווירטואליים. שימוש במחוכים כאמצעי חיטוב הוא רעיון עתיק ומופיע אפילו בספר השיאים של גינס (אתיל גרנגר היתה בעלת המותניים הצרים ביותר בהיסטוריה המתועדת, בהיקף של 33 ס"מ). עוד ב־2012 פרסם "הניו יורק טיימס" כתבה שעסקה ב־ Faja - תופעת השימוש במחוכים כקיצור דרך להשגת מראה "שעון חול" בקרב צעירות לטיניות. נסיינות שדיווחו על תוצאות טובות של "דיאטת המחוך" הודו כי ייתכן שזה קשור לעובדה הפשוטה שכאשר את חנוטה במחוך, האכילה הופכת למשימה קשה, אך המומחים, בכל אופן, ספקנים. הם מסכימים כי המחוך אולי יגרום למשתמש להרגיש שהן מרזות - אך הוא לא באמת מצמצם שומנים. המחוך ההדוק, מעצם כך שהוא לוחץ על הקיבה, אכן עשוי להשפיע על כמויות המזון שהמשתמש צורכת, והחומרים שמהם הוא עשוי אכן עשויים להגביר הזעה ולגרום לאיבוד נוזלים, אבל אלו יביאו ל"הרזיה מדומה" בלבד ויהיו זמניים. המחוך אמנם מספק תמיכה לגוף, אבל היא כזו שמחלישה את השרירים, ואילו שימוש קבוע וממושך בו עלול לגרום לתזוזות של איברים פנימיים, לשיבוש הנשימה ולהתעלפויות. מתוך ['צר לי'](#), תמרה וולמן, אתר כלכליסט.

נעלי עקב – מקור 1

נעלי עקב הן נעליים, המשמשות בעיקר נשים, שבהן עקב הרגל מונח גבוה מאצבעות הרגל באמצעות עקב מוגבה בנעל. הליכה ממושכת בנעל עם עקבים גבוהים לעתים איננה נוחה ומטרחה העיקרית היא לשוות לרגל האישה מראה מפתה ונשי יותר. הרעיון מאחורי צורת עיצוב זו הוא אשליית חוש הראייה על מנת לגרום למתבונן לחשוב שהרגל ארוכה ורזה יותר. מאחר שהעקב גבוה מהרצפה אורך הרגל בין האגן וקצות האצבעות גדל, ולכן הרגל נראית ארוכה יותר ופרופורציונלית צרה יותר. שינוי חזותי נוסף הוא גובה האישה: מאחר שגוף האדם נשען על עקב הרגל, אורך עקב הנעל מתווסף לגובה הנעלת. ככל שהעקב גבוה יותר כך גם משתנה יציבת הגוף בצורה שמבליטה את החזה והאגן שנחשבים כאיברים נשיים. נעילת נעלי עקב משנה את יציבות הגוף ולכן משתנה גם צורת ההליכה. גוף האישה והחזה נוטים קדימה, הכתפיים והאגן נוטים אחורה והברכיים מכופפות במקצת. כתוצאה מכך נופל עומס רב יותר על השרירים ועלול לגרום לכאבי גב וברכיים. למרות הפגיעה הבריאותית והעובדה שחלק מנעליים אלה אינן נוחות להליכה, נשים רבות מעדיפות לנעול נעלי עקב מטעמי אופנה. מתוך הערך ['נעלי עקב'](#), מאתר ויקיפדיה

נעלי עקב – מקור 2

מתברר שהמקור של נעלי העקב בכלל גברי: במשך מאות שנים הן שימשו פרשים בפרס וסביבתה, ומפרס פשטו גם לרחבי אירופה. כן, נעלי עקב, כפי שחשה לא פעם כל מי שנועלת אותן, כלל לא עוצבו להליכה, אלא לרכיבה על סוסים. משפשטה האופנה גם אל מעמדות נמוכים יותר, הגיבו האריסטוקרטים בהגבהת העקב - וכך נולדו העקבים הגבוהים. הם היו מאוד לא פרקטיים ברחובות הבוציים של אירופה של המאה ה-17 - אבל זה היה סוד קסמם: הם העידו על מעמד פריביליגי של מי שאינו צריך לעבוד לפרנסתו או אפילו ללכת כברת דרך. מלך צרפת לואי ה-14, שגובהו היה 1.63 מטר, הוסיף עוד 10 סנטימטרים בעזרת עקבים אדומים, שעליהם ציירו לא פעם סצינות קרב. האופנה פשטה גם אל מעבר לתעלה: צ'רלס השני מלך אנגליה אמנם התנשא לגובה של 1.85 מטר, אבל זה לא מנע ממנו לדגמן לדיוקן שבו הוא נראה בעקבים אדומים.

אבל לא רק מלכים חשקו בלהיט הזה. באותה תקופה נטו נשים לחקות אופנה גברית: בשנות ה-30 של המאה ה-17 היו נשים שקיצרו את שיערן, עישנו מקטרת, הוסיפו ללבושן כותפות, חבשו כובעים גבריים - וגם נעלו נעלי עקב כמו גברים. מאז ועד סוף אותה מאה שררה אופנת יוניסקס בעולם ההנעלה האירופית, אך אז חל שינוי נוסף. עקבי נעליהם של הגברים הונמכו ונעשו מרובעים ומסיביים יותר, ואילו אלה של הנשים (העשירות) נעשו גבוהים, דקיקים ורעועים יותר. קדמת הנעל הנשית גם הוצרה, כדי שכאשר תציץ מן השמלה תיראה הרגל קטנה ועדינה.

זו כבר היתה המאה ה-18 ועידן הנאורות הביא עמו את קידוש הרציונליות והפונקציונליות. אופנת הגברים נעשתה פרקטית והם נטשו את שלל הקישוטים - תכשיטים, צבעים נוצצים ובדים מבריקים - לטובת מראה אחיד, כהה וחמור סבר. גברים הרי היו רציונליים ונשים קפריזיות ונטולות היגיון. נעלי עקב היו אפוא חלק מלבושן הלא-פרקטי. כך אירע שבעוד שההבדל המעמדי בין גברים בתחום הלבוש היטשטש - ההבדל בין המינים גדל. עד שנת 1740 הפסיקו גברים לנעול נעלי עקב, וכעבור כ-50 שנה, אחרי המהפכה הצרפתית, הן יצאו מהאופנה גם אצל הנשים. שובן אל התמונה קשור לשני חידושים של אמצע המאה ה-19: הצילום והפורנוגרפיה המודרנית, שקשרו דימויים של אופנה ושל נשים. צלמים צרפתים צילמו נשים עירומות בעקבים גבוהים, וכך כנראה נוצר הדימוי הארוטי של העקבים הגבוהים.

בניגוד לעמדה הפמיניסטית הקלאסית, שלפיה עקבים נועדו להחליש נשים בכך שהם מגבילים את תנועתן, מערערים את יציבות עמידתן ומכאיבים להן - נשים הנועלות כיום נעלי עקב, בהן פמיניסטיות, מספרות כי תוספת הגובה מספקת להן תחושה של כוח. אם כך הדבר, ואמנם ייווצר קישור תרבותי בין עקבים גבוהים לכוח - ייתכן שגברים עוד יחזרו לאמץ אותם.

מתוך ['שמאל-ימין בעקבים גבוהים'](#), צפי סער, אתר הארץ.

והגדת לביתך – מערך לקראת פסח

בכל שנה בליל הסדר אנחנו קוראים וקוראות את ההגדה של פסח. האם התעכבנו אי פעם לשאול על מי מספרים לנו בהגדה, וגם על מי או לא מספרים לנו? מיהן הדמויות הנעדרות מההגדה? למי מתייחסים אותם משפטים השגורים על פינו:

”בכל דור ודור חייב אדם...”

”והגדת לבנך ביום ההוא...”

וגם: ”בארבעה בנים דיברה התורה...”

ועוד משפטים רבים אחרים?

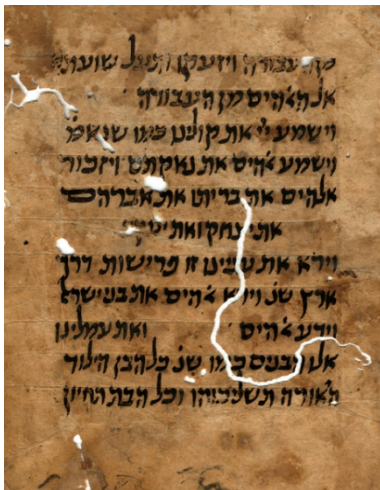
ניתן לעסוק בהיבטים שונים של ההגדה ולבחון אותה ממגוון נקודות מבט. בשיעור זה בחרנו להרכיב את המשקפיים המגדריות, דרכן גילינו שההגדה של פסח מסופרת מנקודת מבט גברית. היא מספרת לנו על גברים – על משה שנשלח על ידי אלוהים לשחרר את בני ישראל משעבוד לפרעה במצרים. ראינו גם שההגדה כוללת דברי חכמים ורבנים, גברים כולם, שמפרשים ודורשים בסיפור יציאת מצרים. ונכחנו עוד שההגדה לא רק מספרת על גברים, היא גם פונה רק אליהם: היא מנוסחת כולה בלשון זכר, ומנחה כל אב להמשיך ולהעביר את סיפור יציאת מצרים לבנו.

ואיפה הנשים? הנשים אינן נזכרות בהגדה, ונראה כאילו לא היה להן חלק בסיפור יציאת מצרים. האמנם כך?

מטרתו של שיעור זה היא לחקור ולבדוק מה היה חלקן של הנשים בסיפור יציאת מצרים, ולספר את החלקים שלא מסופרים לנו בהגדה. בד בבד מטרת השיעור היא לשאול שאלות על השוליות של ייצוג הנשים בהגדה כמו גם בטקסטים מכוננים רבים אחרים. השיעור מתאים לתלמידי הכיתות הגבוהות בביה"ס היסודי, לתלמידי חטיבות הביניים והתיכון. ניתן ללמדו בשיעורי תנ"ך ובשיעורי שפה לקראת חג הפסח. השיעור מתבסס על קריאת פסוקים מספר שמות, והתלמידות/ים נדרשות/ים להפעיל בשיעור מיומנויות של הפקת משמעות מטקסט תנכ"י.

הכנות לקראת השיעור

- ★ יש להכין מראש 12-15 הגדות של פסח – בנוסח ספרד, תימן, אשכנז ואם יש נוסחים נוספים שרלוונטיים
- ★ למגוון התרבותי בכיתה. (אפשר לבקש מהתלמידים/ות להביא מהבית).
- ★ ארבעה קטעי מקור מספר שמות (מצורפים בהמשך מערך זה) מצולמים כמספר התלמידות/ים בכיתה.
- ★ מדבקות צבעוניות בארבעה צבעים כמספר התלמידים/ות בכיתה (מכל צבע צריך רבע מסך התלמידים/ות).
- ★ דפי שאלות: י'מה מספרים לנו על הקטע, וכרטיסיות: י'הנחיות ללימוד בקבוצה (מופיעים בנספחים).

דף מתוך **הגדת פסח** שנשמר בגניזת קהיר. מתוך אתר ויקיפדיה.

מהלך השיעור (שיעור כפול לכיתות ה'י-יב' 90 דקות)

חלק ראשון: עיון בהגדה (20 דקות)

בכל שנה בליל הסדר אנחנו קוראות/ים את ההגדה.

היזכרו בסיפור שמסופר לנו בהגדה, על מה מספר הסיפור? מיהן הדמויות המרכזיות בסיפור?

המורה תכתוב על הלוח את התשובות של התלמידות/ים, מבלי לתקן טעויות או להקפיד על רצף כרונולוגי.

האם יש נשים בסיפור? מיהן? מה אנחנו יודעות/ים עליהן?

המורה תשקף לתלמידות/ים את מיעוט הידע על הנשים בהגדה.

בשלב הבא, התלמידות/ים יתארגנו בקבוצות של 4 תלמידות/ים בכל קבוצה.

המורה תחלק לכל קבוצה הגדות בנוסחים שונים. המשתתפות/ים בקבוצה

יתבקשו לקרוא קריאת רפרוף את ההגדה, ולאתר בה דמויות נשים. לאחר

שיציגו את ממצאיהן/ם יחזרו הקבוצות למליאה.

דיון במליאה:

האם מוזכרות נשים בהגדה? מה התפקיד של הנשים בסיפור? (האם הן דמויות ראשיות או משניות?) למה לדעתכן/ם כמעט שלא מוזכרות נשים בסיפור?

איך כתובה ההגדה? האם בלשון זכר או בלשון נקבה?

איך לדעתכן/ם מרגישות נשים כשהניסוח הוא כזה?

חלק שני: לאורך א' הנשים בסיפור ההגדה (25 דקות)

הסיפור של יציאת מצרים מסופר לראשונה בתנ"ך בספר שמות. בספר שמות פרק א' עד פסוק כב' ניתן הרקע לסיפור: בני ישראל התרבו מאוד במצרים, המלך פרעה חשש שיהפכו לאויביהם של המצרים, ולכן העביד אותם בפרך. אך הם המשיכו והתרבו.

פרעה ניסה להכחיד את בני ישראל בגזירתו - כָּל-הַבְּנֵי הַיְלֹוד, הַיְאָרְה תִּשְׁלַיְכֶהוּ, וְכָל-הַבִּתּוֹת, תִּחַיֶּינּוּ.

התלמידות/ים ימשיכו לעבוד בקבוצות בהן עבדו במתכונת מקוצרת של גייקסו: כל קבוצה תקבל קטע מקור אחד שמתאר את פועלן של הנשים בסיפור יציאת מצרים, ותתמחה בהבנתו. (קטעי המקור מופיעים [בנספחים](#)).

כל קטע מקור יסומן במדבקה בצבע אחר, וגם חברי/ות הקבוצה שיתמחו בו יקבלו מדבקה באותו הצבע.

(ניתן ליצור 2 קבוצות התמחות לכל קטע, בהתאם למספר התלמידים/ות בכיתה).

דוגמא לחלוקת הכיתה לקבוצות עבודה:

שער הגדה לפסח, תוניס, 1920, מתוך אתר הספרייה הלאומית.

קבוצה א' – קטע 1 ירוק	קבוצה ג' – קטע 2 צהוב	קבוצה ה' – קטע 3 אדום	קבוצה ז' – קטע 4 כחול
קבוצה ב' – קטע 1 ירוק	קבוצה ד' – קטע 2 צהוב	קבוצה ו' – קטע 3 אדום	קבוצה ח' – קטע 4 כחול

בנוסף, תקבל כל קבוצה גם דף שאלות: 'מה מספרים לנו בקטעי?', ותצטרך לענות על השאלות המופיעות בו. לתלמידות/ים יוסבר מראש, שכל אחת ואחד מהן/ם יהיו אחראיים בהמשך ללמד אחרים את מה שלמדו בקבוצה. (מופיע [בנספחים](#)).

חלק שלישי: לימוד בקבוצות מעורבות (30 דקות)

לאחר שכל קבוצה קראה את קטע המקור שלה וענתה על השאלות, המורה תיצור קבוצות חדשות מעורבות. בכל קבוצה יהיו 2 נציגים מכל אחת מהקבוצות הקודמות (ניתן לוודא זאת באמצעות המדבקות הצבעוניות. בכל קבוצה אמורים להיות נציגים בארבעת הצבעים). כל קבוצה תתבקש ללמוד ביחד את ארבעת קטעי המקור בעזרת כל הנציגות/ים שבקבוצה. כל קבוצה תקבל כרטיס 'הנחיות ללימוד בקבוצה'. (מופיע [בנספחים](#)) המורה תגדיר זמן מוקצב ללימוד של כל אחד מהקטעים. התלמידים/ות יעבדו בסבב על כל 4 קטעי המקור. בכל אחד מהסבבים הנציגים של הקבוצה שלמדה את קטע המקור ינהלו את הלימוד בקבוצה וידאגו לכך שהקטע מובן לכולם/ן.

חלק רביעי: דיון במליאה (15 דקות)

התלמידים/ות יחזרו למליאה.

המורה תקרא שני ציטוטים קצרים לתלמידות/ים:

1. "דרש רבי עקיבא בזכות נשים צדקניות יצאו ישראל ממצרים" (יל"ש תהילים רמז תשצה).
2. "גבורתן של נשים מקצוות מנוגדים של החברה, נשים ששיתפו פעולה תוך חצית גבולות לאום, דת, מעמד והשכלה כמעט ואינו מסופר. התנגדותן לדיקטטור, סירובן לציית לחוקין, ועבודתן החשאית לאורך שנים, הצמיחה את המנהיג שהוביל את העם מעבדות לחרות. המרד הראשון כנגד פרעה הונהג על ידי נשים. סיפורן המופלא של הנשים העבריות והמצריות שהימרו את פי המלך ופעלו בשיתוף פעולה חוצה גבולות מעמד, דת, לאום והשכלה כדי להציל חיים של ילד קטן, בן עבדים זר, מן הראוי היה שיוספר בכל שולחן ליל סדר" (ד"ר חגית גור, "מרד הנשים" אתר העוקץ).

דיון במליאה:

- ★ האם אתן/ם מסכימות/ים עם אמירות אלו?
- ★ למה לדעתכן/ם המקום של נשים אלו בהגדה שוליה באילו עוד הקשרים אתן/ם ממעטים ללמוד על דמויות של נשים? למשל בספרי היסטוריה, אזרחות, מדעים, ספרות...
- ★ האם זה בהכרח אומר שלא היתה להן תרומה בתחומים הללו?
- ★ כיצד ניתן לדעתכן/ם לתקן את המצב?

דגשים בשיעור:

שפרה ופועה, שתי המיילדות, העזו לסרב לפקודת המלך ולהתייצב כנגדו, ולא הרגו את הבנים של העבריות, כפי שציווה עליהן.

זהו מעשה חורג מגדר הרגיל! שתי נשים ממעמד נמוך, התעמתו פנים אל פנים עם פרעה, ומסרו לו באומץ את אבחנתן על תהליך הלידה העצמאי של הנשים העבריות. נשים אקטיביסטיות וסרבניות אלו, מרדו במלך ולא צייתו לפקודתו!!! במעשה זה הצילו שפרה ופועה מאות או אלפי תינוקות זכרים מבני ישראל. וכך יכלו בני ישראל להמשיך ולהתרבות ולהפוך לעם.

עוד על שפרה ופועה, הסרבניות הראשונות בתנ"ך, במאמרה של ד"ר חגית גור "**מרד הנשים**" מאתר ה'עוקץ' וכן במאמר: "**הנשים של שפת היאור**", של פרופ' מרים גיליס קרליבך מאתר אוניברסיטת בר-אילן.

"משה נמשה מן היאור בידי בת פרעה" - פרסקו מבית הכנסת בדורה אירופוס, סוריה. מאתר ויקיפדיה

בת פרעה המצרית, ששמה אינו מופיע כלל במקרא היא דמות מכרעת בסיפור יציאת מצרים: בת פרעה ירדה לרחוץ על היאור, ואז גילתה את התיבה, היא שלחה את אמתה לקחת את התיבה, וכשפתחה אותה גילתה בה תינוק. היא הבינה שזהו ילד עברי, וחמלה עליו. בת פרעה מרדה בגזירת אביה והצילה את הילד, אף שהיה זר!!! בת פרעה היא אקטיבית מאוד כפי שניכר בריבוי הפעלים בתיאור מעשיה. ריבוי פעלים בתנ"ך נועד להעצים את משמעות הכתוב: ותרד, ותרא, ותשלח, ותיקחיה, ותפתח, ותראהו, ותחמול...

כותבת פרופ' גיליס: "בת פרעה פעלה ממניע כפול: מתוך רחמים על ילד חסר ישע הנמצא בסכנת מוות, כלומר מניע הומאני-מוסרי מחד גיסא, ומניע מרדני-לוחמני נגד אביה האכזר כהחלטה עצמאית ונועזת מאידך גיסא".

בת פרעה גם הגדילה לעשות כששמעה בעצתה של מרים, והביאה את אמו של משה להניקו, דווקא היא - בתו המצרית של העריץ האכזר, היא אמו המאמצת והחומלת של הילד, שבאומץ לבה ובתושייתה מצילה אותו ומצילה עם שלם שאיננו עמה!

וכך כותבת ד"ר גילי זיוון על בת פרעה: "...אחד המפתחות להבנת התנהגותה של בת פרעה הוא הפועל "ותחמול" שבו מתאר הכתוב את יחסה לילד הבוכה... חמלה זו כה עמוקה, עד שהיא פותחת בליבה חדר נוסף לילד הזר שהפך להיות בשר מבשרה, עד כדי כך ש"ויהי לה כבן". היא אינה מטשטשת את ההבחנה בינה לבינו "ותאמר מילדי העברים זה..." מן היותה בתו של פרעה לא חוסמת את יכולתה לחוש את האחר הרחוק כל כך מעולמה שלה... סיפורה של בת פרעה החומלת הוא אם כן אב טיפוס לחמלה מן הסוג הזה. חמלה הנובעת מיכולת הזדהות עם 'אחר', שהוא שונה החומלת בכל פרמטר אפשרי (במגדר, בלאום, בגיל, ובסטאטוס...). מסתבר כי התואר "בת פרעה" עובר היפוך מעניין: מ"הבת של", הבת הצייתנית הנתונה למרות אביה וחסרת שם וקול משלה עוברת בת פרעה מהפך אישיותי כזה עד שהתואר "בת פרעה" אינו משקף אלא עובדה ביולוגית בלבד. הנסיכה מורדת בכל מה שמסמל שלטון אביה.... היא מנצלת את מעמדה בארמון המלך כ"בת פרעה" ולא רק מאמצת את התינוק הזר אלא היא גם מכשירה אותו בלא יודעין לתפקידו המדיני העתידי כנציג עם

העבדים שיכנס ויצא בארמון המלך וינהל מו"מ עמו. בת פרעה היא האישה הראשונה שלימדה אותנו את סוד החמלה". מתוך המאמר: "[מבת פרעה אני לומדת את סוד החמלה](#)", (מאתר 'מרכז הרצוג').

'משה בתיבה עם בת פרעה', גוסטב דורה, 1866, מאתר ויקיפדיה

אמו של משה ואחותו (שרק מאוחר יותר בסיפור המקראי ייודעו שמותיהן: יוכבד ומרים). פעלו גם הן באומץ רב וסרבו לפקודת המלך: אמו של משה, לא צייתה לצוו המלך, היא הצפינה את בנה במשך שלושה חודשים, ולא השליכה אותו לניאור, אלא הניחה אותו על שפת הניאור, ואחותו של משה, השגיחה עליו מרחוק. מרים בעלת התושייה מציעה לבת פרעה להביא לה מינקת, ומביאה לא אחרת מאשר את יוכבד, אמו של הילד. בת פרעה משיבה לאם את ילדה כדי שתניקו, ואף מציעה לה שכר.

כל הנשים האלו האקטיביות והחזקות, פעלו יחד בשיתוף פעולה מופלא מעבר לפערי לאום, דת ומעמד. כולן יחד נרתמו להציל את התינוק שיגדל להיות המנהיג העתידי של בני ישראל.

הצעה למשימת השבוע:

למי מבין כל הנשים בסיפור יציאת מצרים הייתן/ם מעניקות/ים פרס על גבורתה? ✨
כתבו פסקת טיעון.

בן שאול – מה מספרים לנו בקטע?

- ★ מהו האירוע המתואר בקטע?
- ★ מי הן הדמויות המתוארות בקטע?
- ★ מהם יחסי הכוחות בין הדמויות?
- ★ מה אנחנו יודעות/ים על דמויות הנשים שבקטע?
- ★ כיצד הן מתוארות?
- ★ איזה מידע חסר לנו עליהן?
- ★ כתבו את רגשותיהן של דמויות הנשים, את מחשבותיהן, את הקונפליקטים שלהן
- ★ מה דעתכן/ם על התנהגותן של הנשים?
- ★ מה חידש לכן/ם הקטע?
- ★ מה לדעתכן/ם הייתה התרומה של מעשה זה ליציאת מצרים?
- ★ מה דעתכן/ם על המעשה המתואר בקטע?

קטע מקור ו (שמות פרק א')

”וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם, לְמַיְלֵדַת הָעִבְרִיִּית, אֲשֶׁר שָׂם הָאֵחָת שֵׁפָרָה, וְשֵׁם הַשְּׁנִיית פּוּעָה. וַיֹּאמֶר, בְּיָלְדָךְן אֶת-הָעִבְרִיִּית, וּרְאִיתָן, עַל-הָאֲבָנִים: אִם-בֵּן הוּא וְהַמְתָּן אֹתוֹ, וְאִם-בַּת הוּא וְחָיָה. וַיִּתְּרָאן הַמַּיְלֵדַת, אֶת-הָאֱלֹהִים, וְלֹא עָשׂוּ, כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מֶלֶךְ מִצְרַיִם; וַתַּחֲיֶינָהּ אֶת-הַיָּלָדִים. וַיִּקְרָא מֶלֶךְ-מִצְרַיִם, לְמַיְלֵדַת, וַיֹּאמֶר לָהּ, מִדּוּעַ עָשִׂיתָן הַדָּבָר הַזֶּה; וַתַּחֲיֶינָהּ, אֶת-הַיָּלָדִים. וַתֹּאמְרֶן הַמַּיְלֵדַת אֶל-פְּרָעָה, כִּי לֹא כֹנָשִׁים הַמִּצְרִיִּית הָעִבְרִיִּית: כִּי-חַיּוֹת הֵנָּה, בְּטָרָם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמַּיְלֵדַת וְיָלְדוּ. כִּי וַיִּיטַב אֲלֵהֶם, לְמַיְלֵדַת; וַיִּרְבַּ הָעָם וַיַּעֲצֶמוּ, מְאֹד.”

”אם משה”, אלכסיי טיראנוב, 1842, מאתר ויקיפדיה

קטע מקור 2 (שמות פרק ב')

”א וַיֵּלֶךְ אִישׁ, מִבֵּית לְוִי; וַיִּקַּח, אֶת-בֵּת-לְוִי. ב. וַתַּהַר הָאִשָּׁה, וַתֵּלֶד בֶּן; וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא, וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים. ג. וְלֹא-זָכְלָה עוֹד, הַצִּפְיָנוּ, וַתִּקַּח-לוֹ תַבַּת גֹּמָא, וַתַּחְמְרָה בַּחֲמֶר וּבְזָפֹת; וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד, וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל-שֵׁפֶת הַיָּאֵר. ד. וַתַּתְּצַב אֶחָתוֹ, מֵרְחֹק, לְדַעָה, מִה-יַעֲשֶׂה לוֹ.”

קטע מקור 3 (שמות פרק ב')

”ה. וַתֵּרָד בֵּת-פְּרַעֲהַ לְרַחֵץ עַל-הַיָּאֵר, וְנִעְרַתֶּיהָ הִלְכַת עַל-גַּד הַיָּאֵר; וַתֵּרָא אֶת-הַתַּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף, וַתִּשְׁלַח אֶת-אֶמְתָּהּ וַתִּקְחָהּ. ו. וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ אֶת-הַיֶּלֶד, וְהִנֵּה-נֶעַר בְּכַה; וַתַּחְמַל עָלָיו--וַתֹּאמֶר, מִיֶּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה.”

קטע מקור 4 (שמות פרק ב')

”ז. וַתֹּאמֶר אֶחָתוֹ, אֶל-בֵּת-פְּרַעֲהַ, הַאֵלֶךְ וְקִרְאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקָת, מִן הָעִבְרִית; וַתִּיַנֵּק לָךְ, אֶת-הַיֶּלֶד. ח. וַתֹּאמֶר-לָהּ בֵּת-פְּרַעֲהַ, לְכִי; וַתֵּלֶךְ, הָעַלְמָה, וַתִּקְרָא, אֶת-אִם הַיֶּלֶד. ט. וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת-פְּרַעֲהַ, הִילִיכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינִקְהוּ לִי, וְאֲנִי, אֶתֶּן אֶת-שְׂכָרְךָ; וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד, וַתִּנְיִקְהוּ. י. וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וַתִּבְאֶהוּ לְבֵת-פְּרַעֲהַ, וַיְהִי-לָהּ, לְבֵן; וַתִּקְרָא שְׁמוֹ, מֹשֶׁה, וַתֹּאמֶר, כִּי מִן-הַמַּיִם מִשִּׁיתָהוּ.”

הנחיות ללימוד בקבוצה

1. קראו בקול את הקטע.
2. הסבירו את המשמעות של כל משפט.
3. תארו את דמות האישה או הנשים שבקטע.
4. דונו בקבוצה, והגיעו למסקנות לגבי תרומתה/ן של האישה זאת או נשים אלו לסיפור יציאת מצרים.

‘רות דָּבָרָה קָה - מְזִילַת רוּת בְּהִיבַט הַמְגֵדְרִי

הקריאה במגילת רות מעלה לדיון סוגיות חברתיות רבות כמו היחס לזרים ולגרים, מעמדן הכלכלי והחברתי של אלמנות, ודאגה לנזקקים. סוגיות מגדריות תופסות בה גם הן מקום משמעותי, כפי שצפוי ממגילה הקרויה על שם אישה, אשר שתי הגיבורות המרכזיות בה הן נשים: רות ונעמי. במערך שיעור זה בחרנו להביא את ההיבט המגדרי לתלמידות/ים, ולדון עמן/ם במצבן של נשים בתקופת המקרא, כפי שהוא עולה ממגילת רות. **פיתחה את השיעור: אילנית דנינו, מורה לתנ"ך בתיכון 'קדמה' בירושלים.**

המורה תפתח בשיעור הכנה שמטרתו לתווך לתלמידות/ים את סיפור העלילה שבמגילה. בשיעור זה חשוב שהתלמידות/ים יבינו את מצבן החברתי והכלכלי של נעמי ורות בראשית הסיפור. המורה תספר לתלמידות/ים או תקרא יחד עמן/ם את תקציר העלילה.

תקציר סיפור המגילה

היה רעב בארץ, אלימלך עם אשתו נעמי ובניו מחלון וכליון עברו לארץ מואב. הבנים נישאו שם לרות ולעורפה, אולם אז אלימלך ושני בניו מתו. נעמי נשארה אלמנה והחליטה לחזור לארץ, היא בקשה מכלותיה שישבו לעמן, ערפה נפרדה ממנה אבל רות התעקשה להישאר איתה (רות דבקה בה), ושתייהן הגיעו יחד לארץ. לנעמי היה קרוב ממשפחת אלימלך ששמו בועז. רות הציעה שתלך ללקט שבלים מהשדה של בועז, ומי יודע אולי תמצא חן בעיניו. בועז אכן מבחין בה ופורס את חסותו עליה, הוא אומר לה שתלקט רק בשדה שלו ושההיר את הנערים שלא יגעו בה. הוא מציע לה לאכול ומצווה להתחשב בה. היא מביאה את מה שאספה לנעמי, ומספרת על מיטיבה. נעמי שולחת אותה אל בועז בלילה כדי שיגאל אותה, כלומר: כקרוב משפחה של בעלה שמת, יהפוך אותה לאשתו ולאם ילדיו, וכך יישמר שם בעלה המנוח. בועז אכן נותן לה את הבטחתו שאם אין קרוב ממנו, הרי שהוא יגאל אותה. ובעז (אחרי שהוא מניא את הקרוב האחר מכוונותיו) גואל את רות בטקס שעורך, ולוקח אותה לאישה והיא הרתה לו בן.

משימות הבנה מומלצות בשיעור ההכנה:

1. התלמידות/ים ישרטטו את העץ המשפחתי של הדמויות בפרק א'.
2. התלמידות/ים יתארו את המסע שעשתה המשפחה ואת סיבותיו.

מהלך השיעור (שיעור כפול)

פתיחה במליאה: המורה תבקש מהתלמידות/ים לצייר את רות שהכירו אותה ואת סיפורה בשיעור הקודם. התלמידות/ים יציגו את ציוריהם/ן והמורה תערוך דיון קצר סביב השאלות:

איך ציירת/ן את רות? איך היא נראית? אם ציירו אותה יפה, לשאול מדוע ציירו אותה כך, האם מוזכר שהיא יפה? (כדאי לחזור לטקסט ולראות שבשום מקום במגילה לא מוזכר שהיא יפה). האם כך דמיינתם אותה? מדוע? האם הייתה צריכה להיות יפה כדי שבועז יחשוק בה? או אולי כדי שהנערים יגעו בה? מדוע יופי נחשב לתכונה כל כך משמעותית אצל נשים? האם היו לרות תכונות אחרות? (מסירות ונאמנות, חריצות, אקטיביות, אומץ, מניפולטיביות...)

עבודה בקבוצות:

המורה תחלק את הכיתה ל- 4 קבוצות, כל קבוצה תקבל נושא אחר ללימוד מתוך המגילה:

אחוות נשים, הטרדה מינית, רות ובוועז, גאולה (האישה כקניין)

כל קבוצה תקבל דף עם הפסוקים הרלוונטיים לנושא (לחילופין בכיתות הגבוהות ניתן לתת את הפרק המתאים כולו, ולהנחות את התלמידות/ים לחפש בו בעצמם את הפסוקים הרלוונטיים לפי הנושא, ולסמן אותם בטקסט). מומלץ לחלק את הפסוקים בין חברות/י הקבוצה, כך שכל אחת ואחד או כל זוג יעבדו על פסוק אחר. בנוסף תקבל כל קבוצה סט של שאלות לניתוח, תמונות, וגם טקסט שאיננו מקראי, שיסייע לה בהבנת הנושא. (החומרים לקבוצות - בהמשך מערך זה). בסיום העבודה בקבוצות נקיים הצגת תוצרים במליאה, ולסיום נערוך דיון מסכם במליאה.

(המשימות לכל קבוצה מפורטות בעמודים הבאים. כל קבוצה תקבל את העמודים הרלוונטיים לה).

[קבוצה 1 – אחוות נשים](#)

[קבוצה 2 – הטרדה מינית](#)

[קבוצה 3 – רות ובוועז](#)

[קבוצה 4 – גאולה \(האישה כקניין\)](#)

בסיום העבודה בקבוצות, כל קבוצה תציג בפני הכיתה את הנושא שחקרה, את ממצאיה ואת מסקנותיה לגבי מצבן של נשים באותה תקופה.

דיון מסכם במליאה

המורה תערוך דיון בכיתה סביב השאלות:

★ האם הסיפור של מגילת רות הוא "סיפור הצלחה?"

★ אם רות היתה גבר? איך היה נראה הסיפור?

★ מה שונה ומה דומה בין מצבן של נשים אז והיום?

קבוצה 1 - אלוות נשים: רות ונעמי

1. סמנו את הפסוקים והמילים שעוסקים בקשר שבין רות ונעמי:

"ותאמר נעמי, לשתי כלתיה, לכהן שבנה, אשה לבית אמה; יעשה (יעש) הנה עמכם חסד, באשר עשיתם עם-המתים ועמדי. ט ותן יהנה, לכם, ומצאן מנוחה, אשה בית אישה; ותשק להו, ותשאנה קולן ותבכינה. י ותאמרנה לה: כי-אתך נשוב, לעמד. יא ותאמר נעמי שבנה בנתי, למה תלכנה עמי: העוד-לי בנים במעי, והיו לכם לאנשים. יב שבנה בנתי לכן, פי זקנתי מהיות לאיש: פי אמרתי, יש-לי תקוה--גם הייתי הלילה לאיש, וגם ילדתי בנים. יג הלהו תשבנה, עד אשר יגדלו, הלהו תעגנה, לבלתי היות לאיש; אל בנתי, פי-מר-לי מאד מכם--כי-יצאה בי, ד-יהנה. יד ותשנה קולן, ותבכינה עוד; ותשק ערפה לחמותה, ורות דבקה בה. טו ותאמר, הנה שבה במתד, אל-עמה, ואל-אלהיה; שובי, אחרי יבמתד. טז ותאמר רות אל-תפגע-בי, לעזבך לשוב מאחריך: פי אל-אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אליו--עמד עמי, ואלהיך אלהי. יז באשר תמותי אמות, ושם אקבר; כה יעשה הנה לי, וכה יוסיף--כי המות, יפריד ביני ובינך. יח ותרא, כי-מתאמצת היא לקחת אתה; ותחדל, לדבר אליה." (רות פרק א' פס' ח' י"ט).

2. תארו את הקשר שבין שתי הנשים.
3. הסבירו את משמעות המילים "רות דבקה בה"? מדוע לדעתכן/ם רות דבקה בנעמי?
4. בבראשית פרק ב' פסוק כד כתוב:
"על-כן, יעזב איש, את-אביו, ואת-אמו; וידבק באשתו, והיו לבשר אחד."
כיצד תורם הפסוק להבנתכן/ם את המשמעות של הקשר בין רות ונעמי?
5. לפניכן/ם 2 ציורים של רות ונעמי (תמונה 1 ותמונה 2): מהם הרגשות השונים שמביע כל ציור?

תמונה 2 – "נעמי מפצירה ברות וזילפה לחזור למאב", 1795, ויליאם בלייק

תמונה 1 - "רות ונעמי", Providence, 1900, Lithograph Company מאתר ויקיפדיה

6. התבוננו בצילום של עדי נס (תמונה 3): 'רות ונעמי', אילו נקודות מבט מוסיף הצילום?

תמונה 3 – 'רות ונעמי, מלקטות', עדי נס, 2006, מאתר ויקיפדיה

7. שאלה אישית: מה אני חושב/ת על בחירתה של רות?
8. קראו את הטקסט מתוך "עומדות על הסף – אורית אבנרי", כתבו על פי הטקסט – מה מיוחד ואף חריג בקשר שבין רות ונעמי? מה ניתן להבין מכך על מצבן של נשים בתקופת המקרא?

מתוך: עומדות על הסף – אורית אבנרי

... "יכולתן של שתי נשים ליצור מערכת יחסים חדשה המבוססת על סולידריות. חסד, חמלה, נאמנות ואהבה – התכונות המניעות את רות לדבוק בנעמי – אינן משמשות במקרא לתיאור יחס של אישה כלפי אישה אחרת. למעשה אחווה בין נשים היא תופעה שאינה מתועדת בסיפור המקראי, ואילו מיתוס היריבות בין נשים חוזר שוב ושוב. הסיפורים על נשים מכל קצוות החברה, מאימהות האומה דרך נשים מן ההמון ועד לזונות, שימרו את התחרות, הקנאה, המאבק והיריבות ביניהן: כך שרה, הגבירה העקרה, נאבקת בשפחתה הגר הפורייה; לאה, האישה הראשית, הדחוייה והפורייה, מתחרה ברחל, האישה השנייה, האהובה והעקרה, על לידת בנים זכרים ועל אהבת הבעל; מתח ישנו גם בין חנה העקרה והאהובה לפנינה השנואה והפורייה...

בסוף המגילה מצוי תיאור גלוי ומדויק יותר ליחסי רות ונעמי: "כי כלתך אשר אהבתך" אומרות השכנות לנעמי בבואן לאפיין את תחושות רות כלפיה, ובכך מגדירות את יחסה של רות אל נעמי כאהבה. זהו המקום היחיד במקרא שבו משמשת המילה "אהבה" לתיאור יחסים בין שתי נשים...

אם כן, במגילת רות אנו נדרשים להישיר מבט אל היחסים הנרקמים בין אישה לרעותה ולתת להם לראשונה ייצוג עצמאי: מה טיבה של מערכת היחסים האפשרית בין חמות לכלה, כאשר הבן החתן אינו עוד בין החיים? האם אפשר לראות בה כעין יחסים שבין אם לבת או יחסי נישואים? האם יש מקום להתקשרות נשית מחוץ למשולש הפטריארכלי שבמרכז עומד גבר? ומה שם יינתן להתקשרות מעין זו? בניתוח מגילת רות מן הזווית המגדרית עולה התובנה שאכן היא מספרת סיפור שונה וחריג שבו הנשים עומדות במרכז העלילה, והאירועים מתרחשים סביבן ובעבורן. הנשים הן גיבורות הסיפור ואינן נמצאות בשוליו". (אורית אבנרי, 'עומדות על הסף', מתוך אתר מכון שלום הרטמן).

9. סכמו בקיצור את מסקנותיכם על הקשר בין רות ונעמי ותכננו כיצד להציג אותן בכיתה.

קבוצה 2 – הטרדת איניות

1. קראו את הפסוקים הבאים הלקוחים מפרק ב', הסבירו את הפסוקים בקבוצה, וכתבו את הפירוש שלכן/ם למילים המודגשות.

וַיֹּאמֶר בְּעֵז אֶל-רוּת הַלֹּוא שְׁמַעַת בְּתִי, אֶל-תַּלְכִי לְלַקֵּט בְּשָׂדֵה אַחַר, וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי, מִנֶּה; וְכֹה תִדְבָּקִין, עִם-נַעֲרָתִי. ט עֵינֶיךָ בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר-יִקְצְרוּן, וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן--הַלֹּוא צִוִּיתִי אֶת-הַנְּעָרִים, לְבַלְתִּי נִגְעוֹךְ; (פס' ח' טו)
 וְתִקֵּם, לְלַקֵּט; וַיֵּצֵא בְּעֵז אֶת-נַעֲרָיו לֵאמֹר, גַּם בֵּין הָעֹמְרִים תִּלְקֹט--וְלֹא תִגְעִי מוֹה. טז וְגַם שָׁל-תִּשְׁלֹו לָהּ, מֶן-הַצִּבְתִּים; וַעֲזֹבְתֶם וְלַקֵּטָהּ, וְלֹא תִגְעִרוּ-בָהּ (פס' טו)
 וַתֹּאמֶר נְעָמִי, אֶל-רוּת פְּלִתָהּ: טוֹב בְּתִי, כִּי תִצְאִי עִם-נַעֲרוֹתַי, וְלֹא יִפְגְּעוּ-בְךָ, בְּשָׂדֵה אַחַר (פס' כב')

2. כל ההדגשות הן איסורים: מה היה צריך לאסור ומדוע? מה ניתן ללמוד מהאיסורים על היחס לנשים באותה תקופה?

3. התבוננו בציור (תמונה 1), כתבו במילים שלכן/ם את השיחה שמתנהלת בין הדמויות. מה לדעתכן/ם מרגישה רות?

תמונה 1 – 'סצנה מהתנ"ך, רות מלקטת קציר חיטה', 1900, גבהארד פוגל, מאתר ויקיפדיה

4. קראו את קטע המאמר המצורף, וכתבו מהו לדעתכן/ם הקשר בין מעמדות חברתיים-כלכליים להטרדה מינית? נמקו את תשובתכן/ם.

מתוך: על הדמויות המשניות במגילת רות – יוסף רוט-רותם

נערות בועז

כך מכונות "הנערות", העובדות בשדהו של בועז, בפי המספר (ב 23). "הנערות" הללו, הן נשים, בגילאים שונים, המצויות בחסותו של בועז וחכות להגנתו. בסיפור עצמו הן מוזכרות ארבע פעמים: פעם בפיו של בועז המציע לרות: "יִכָּה תִּדְבְּקִין עִם נְעֻרָתִי" (ב 8); פעמים בפיה של נעמי: "...טוֹב בְּתִי כִי תִצְאִי עִם נְעֻרֹתָיו... (ב 22); "...וְעַתָּה הֲלֹא בְעַז מִדְּעַתְּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת נְעֻרֹתָיו..." (ג 2); ופעם בפיו של המספר: "...וְתִדְבֹּק בְּנְעֻרוֹת בְּעַז לְלִקֵּט עַד כָּלֹת קִצִּיר הַשְּׂעִרִים וְקִצִּיר הַחֲטִיִּם..." (ב 23). למרות אזכורן האינטנסיבי, יחסית, אין אנו יודעים עליהן פרטים. הן מופיעות כדמות קולקטיבית חסרת-פנים. המושג "נערה" במקרא אינו מציין דווקא את גילה של אישה. לעתים קרובות הביטוי בא לציין מעמד חברתי. כך עולה גם מן המגילה עצמה. רות, המתייחסת אל הצעתו של בועז: "יִכָּה תִּדְבְּקִין עִם נְעֻרָתִי" (ב 8) משיבה: "...אֲמָצָא חֹן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי כִּי נַחֲמָתֶנִי וְכִי דַבְּרַתְּ עַל לֵב שִׁפְחָתְךָ וְאֵנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שִׁפְחָתֶיךָ" (ב 13). רות מבינה את המושג נערה, לפחות בתקופה הראשונה לבואה אל בית לחם, כמושג מעמדי. נערה עשויה, אפוא, להיות אישה בגיל הארבעים לחייה, ואף מבוגרת ממנה, המצויה בחסותו של אדם בעל מעמד חברתי (ב 5), כלכלי ופוליטי גבוה ומוכר. נערות בועז נועדו, כדמות קולקטיבית, ליצור אטמוספירה סיפורית, ולשמש "עדים" דוממים להתרחשויות. אך הן נועדו גם לשמש נקודת ציון, מעין עוגן סיפורי, שממנה ניתן ללמוד, להבין ולהכיר קונבנציות התנהגותיות מקובלות, ואת נושא המעמדות וההתייחסות המעמדית בחברה הבית-לחמית. למשל, מדברי בועז אל רות: "...הֲלֹא צִיַּתִּי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נִגְעֶךָ..." (ב 9) למדים ש"נערה" הייתה נתונה להטרדות מיניות, ושהטרדות מיניות אלה היו בבחינת קונבנציה התנהגותית מקובלת. נערי בועז, בסיפור, הם האנשים החיים בחסותו של בועז, ושייכים, בדומה למונח הזה אצל נחמיה, ל"צבא הפרטי" הנאמן של בועז. יש להניח שחלקם, אולי אפילו רובם, עוסק, בשעת הצורך, גם בקציר. על שתי נורמות התנהגותיות אנו שומעים מפיו של בועז עצמו. א. " וַיֵּצֵא בְעַז אֶת נְעָרָיו לְאֹמֵר גַּם בֵּין הָעֹמְרִים תִּלְקֹט וְלֹא תִכְלִימוּהָ... וְלֹא תִגְעְרוּ בָהּ" (ב 15-16). הנערים בשדה נהגו להתגרות במלקטות, בשל היותן נשים, להעליבן, לבזותן, ולביישן, ולעתים קרובות לגעור בהן בשל סיבה זו או אחרת. ב. "...הֲלֹא צִיַּתִּי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נִגְעֶךָ..." (ב 9). הטרדה מינית זו הייתה נורמה מקובלת בכל שדות בית לחם, וכנראה גם בכל השדות בארץ ישראל ובארצות השכנות לה, והייתה מקובלת גם על בועז. שאם לא כן, לא ניתן להבין את דברי בועז: "הֲלֹא צִיַּתִּי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נִגְעֶךָ" (שם, שם), שהיא, כמשתמע, הוראה יוצאת דופן. (יוסף רוט-רותם, "על הדמויות המשניות במגילת רות", בית מקרא, מט/ג (תשס"ד), זמין לקריאה ממאגר [JSTOR](https://www.jstor.org/stable/4386441) (לאחר הזדהות)).

5. תכננו כיצד תציגו בפני הכיתה את מצבן של הנשים בתקופת המקרא כפי שעולה מכאן.

למורה: ניתן לקשר לתופעה הרחבה של הטרדה מינית גם בימינו.

קבוצה 3 – רות ובוועז

1. קראו את הקטע הבא מתוך פרק ג':

"ותאמר לה, נעמי חמותה: בתי, הלא אבקש-לך מנוח אשר ייטב-לך. ב ועתה, הלא בעז מדעתנו, אשר היית, את-נערוֹתֵי; והנה-הוא, זרה את-גֵרְךָ השְׁעָרִים--הַלְיָלָה. ג וְרַחֲמָתְךָ וְסִכָּתְךָ, וְשִׁמְתְךָ שְׂמַלְתְךָ (שְׁמַלְתֵיךָ) עֲלֵיךָ--וַיִּרְדְּתִי (וַיִּרְדָּתְךָ) הַגֵּר; אֶל-תְּנַדְעֵי לְאִישׁ, עַד כִּלְתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתוֹת. ד וַיְהִי בְשָׁכְבוֹ, וַיִּדְעַתְךָ אֶת-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב-שָׁם, וּבָאת וְגַלִּית מְרֻגְלֵתִי, וּשְׁכַבְתִּי (וְשָׁכַבְתְּ); וְהוּא יִגִּיד לְךָ, אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין. ה ותאמר, אליה: כל אשר-תאמרי (אלי), אֲעֲשֶׂה. ו ותרד, הגר; ותעש, ככל אשר-צוּתָה חֲמוֹתְךָ. ז וַיֹּאכֵל בְּעֵז וַיִּשְׁתְּ, וַיֵּיטֵב לָבוֹ, וַיָּבֵא, לְשָׁכַב בְּקֶצֶה הָעֲרָמָה; וַתָּבֵא בָלֵט, וַתִּגַּל מְרֻגְלֵתִי וַתִּשְׁכַּב. ח וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה, וַיִּחַרְד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת; וְהִנֵּה אִשָּׁה, שֹׁכֶבֶת מְרֻגְלֵתִי. ט וַיֹּאמֶר, מִי-אַתְּ; וַתֹּאמֶר, רות אֲמֵתְךָ, וּפְרִשְׁתְּ כַנָּפַי עַל-אַמְתְּךָ, כִּי גֵאֵל אֶתָּה."

2. תנו שם לקטע.

3. התבוננו בשני הציורים (תמונה 1 ותמונה 2), מה מוסיפה כל תמונה?

תמונה 2 – 'רות תופסת מחסה תחת גלימתו של בוועז', תחריט עץ, wellcome library, מאתר ויקיפדיה

תמונה 1 – 'רות ובוועז', 1870, פרידריק ביזל, מאתר ויקיפדיה

4. מדוע שלחה נעמי את רות לבועז? מה עמדתכן/ם כלפי מהלך זה של נעמי ושל רות?

5. המחיצו את הקטע לפני הכיתה, אילו היה מתרחש בימינו.

6. השוו את הסיפור של רות לסיפור סינדרלה – מהן נקודות הדמיון בין הסיפורים?

7. קראו את הטקסט המצורף, המחברת טוענת כי רות ונעמי הן שתי נשים שלקחו את גורלן בידיהן. הסבירו קביעה זו, והביעו את עמדתכם/ן לגביה.

מתוך: לוקחות גורלן בידיהן - יפה ברלוביץ

"סיפור רות הוא למעשה סיפור הישרדותן של נשים. נשים אלה בעלות חשיבה עצמאית, תושייה וזקיפות קומה, מפוכחות לדעת שאין הן יכולות להמשיך ולהתקיים בצורה מכובדת, אם לא תפעלנה על פי הקודים החברתיים המקובלים, דהיינו, הקודים הגבריים. הלא נעמי, גם אם היא שייכת למעמד הגבוה (ה"אפרתי" ככתוב), אין היא יכולה, ללא גבר, להחזיר לה את רכושה בבית לחם; ואילו רות, ללא גבר, היא ישות מופקרת, המותרת לכל "נער" בשדה להיטפל אליה, ולולא בועז שאוסר על כך, מועד גופה לרכוש הכלל.

לפיכך המסקנה הבלתי נמנעת לגביהן היא, שאם ברצונן לשמור על זקיפות קומתן כנשים, ויחד עם זאת להתקיים, עליהן לגייס או לתמרן גורם גברי שיקדם את מטרותיהן...".

המרכיב העלילתי המזין את עיקר הדרמה הוא מרכיב האינטריגה (התחבולה), שהרי בחברה שהחוקים שלה שוללים כל זכות מהאישה, חייבת האישה לעקוף את החוק ולהתחכם לו, כדי להמשיך ולשרוד...

בכל שלבי התהליך הזה, מרתק את תשומת הלב שיתוף הפעולה ההרמוני שבין הנשים. כאמור, שתיהן נשים יוזמות פועלות, אבל עם זאת לא מתפתחת ביניהן כל תחרות או התנגשות. הכל מתנהל מתוך הסכמה, כשהאחת משלימה את רעותה, דהיינו, כאשר האחת תופסת מנהיגות – השנייה נשמעת לה, ולהפך, כך שלא נוצרת אף פעם סיטואציה של ויכוח ביניהן: רות מחליטה לצאת אל השדות הזרים לפרנסתן – נעמי מעודדת אותה; נעמי מתכננת את סצנת הפיתוי של בועז – רות נענית לה...

בין שתי הנשים שורר גילוי לב (רות מדווחת לנעמי על מעשיה בשדה, לרבות התייחדותה עם בועז), ומעורבות נוגעת ללב (תדריך ההכנה הפרטני של נעמי: "ורחצת", "וסכת בשמן", "ושמת שמלותיך", "וירדת הגורן", "וידעת את המקום", "ובאת וגילית מרגלותיו", "ושכבת")... (יפה ברלוביץ, 'לוקחות גורלן בידיהן', מתוך אתר האגודה הישראלית לחקר לימודים פמיניסטיים ולימודי מגדר).

8. תכננו כיצד תציגו בפני הכיתה את מצבן של הנשים בתקופת המקרא כפי שעולה מכאן.

קבוצה 4 – הגאולה

מגילת רות מזכירה וקושרת בין שני מנהגים שהיו נהוגים בתקופה זו: הייבום ו'גאולת הקרקע'.
1. הסבירו במילים שלכן/ם את שני המנהגים, מה הדמיון ביניהם?

מנהג גאולת הקרקעות:

כִּי-נָמוּת אֶחֶיד, וְיָמַר מֵאַחֲזָתוֹ--וְבָא גֹאֵל, הִקְרַב אֵלָיו, וְגָאֵל, אֶת מִמְכַר אֶחָיו (ויקרא כ"ה, פס' כה')

מנהג הייבום:

כִּי-יָשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו, וַיָּמָת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין-לוֹ--לֹא-תִהְיֶה אִשְׁת-הַיָּמָת הַחוּצָה, לְאִישׁ זָר: יִבְרָמָה זָבָא עֲלֶיהָ, וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְרָמָה. וְהָיָה, הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד--יָקוּם, עַל-שֵׁם אֶחָיו הַיָּמָת; וְלֹא-יִנְחָלְתוּ, וְלֹא-יִכָּרֵת שֵׁם- (דברים כ"ה פס' ה'-ו')

2. מדוע לדעתכם/ן נוצרו מנהגים אלו, מה אתם חושבים עליהם?

3. קראו את הקטע הבא מתוך פרק ד':

וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְזִקְנִים וְכָל-הָעָם, עֲדִים אַתֶּם הַיּוֹם, כִּי קָנִיתִי אֶת-כָּל-אֲשֶׁר לְאַלְמִלְךָ, וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר לְכַלְיוֹן וּמַחְלוֹן-- מִיָּד, נָעַמִי. י וְגַם אֶת-רוֹת הַמֵּאֲבִיָּה אִשְׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה, לְהַקִּים שֵׁם-הַיָּמָת עַל-נַחְלָתוֹ, וְלֹא-יִכָּרֵת שֵׁם- הַיָּמָת מֵעַם אֶחָיו, וַיִּמְשַׁעַר מִקוֹמוֹ: (רות פרק ד' פס' ט"ז-י')

4. מהי המשמעות של המעשה של בעז?

5. מה לדעתכן/ם הרגישה רות בעקבות מעשה זה?

6. מהי דעתכן/ם על הטקס שערך בעז? קראו את הקטע המצורף, מהי עמדתה של אורית קמיר?

מתוך: על משפט וקולנוע, וניתוח פמיניסטי "משפט קולנועי מורחב" של מגילת רות לאור הסרט שושלת אנטוניה – אורית קמיר

"מגילת רות היא אחד הטקסטים המקראיים הקצרים והאהודים ביותר על רבים... בשונה כמעט מכל טקסט מקראי אחר, המגילה מגוללת סיפור פרטי, בינאישי, שמידותיו אנושיות, דמויותיו מעוררות אהדה וסופו טוב. הוא אינו כולל טרגדיות קיומיות הרות גורל, אסונות טבע, מלחמות עקובות מדם, מעשי זוועה...". קמיר ממשיכה וכותבת: "לכאורה לא ניתן אלא לשמוח בסיפור ולהתבשם מניחוחו. אולם גישה רווחת זו כרוכה בהתעלמות מסוגיות קשות שהן מרכזיות לעלילת המגילה ונעוצות בלבה. סוגיה קשה כזו היא מצוקתה החברתית הקיומית של האלמנה נטולת הילדים; מצוקה שהמגילה מציגה כגורם הדוחף את רות להציע עצמה לגבר מבוסס ולהפציר כי "יפרוש עליה כנף" ויקנה אותה לאישה. סוגיה קשה נוספת מעורר הטקס המשפטי שהמגילה מספרת כי התרחש בשער העיר: טקס קנייה של כל רכושן של האלמנות ביחד עם הבעלות על גופה ומיניותה של רות – הכול בניהולם של הגברים הקונים ובהיעדר של הנשים שרכושן וגופן נקנים." (אורית קמיר, 'על משפט וקולנוע, וניתוח פמיניסטי "משפט קולנועי מורחב" של מגילת רות לאור הסרט שושלת אנטוניה', מתוך עלי משפט ח' תש"ע, באתר המרכז האקדמי למשפט ועסקים ברמת גן).

7. ציירו או צלמו תמונה הממחישה את הטקס המתואר: מי נמצא בתמונה? מי לא נמצא בה?

8. מה אנו לומדות/ים מן המנהגים הללו, על מצבן ומעמדם של נשים בתקופה זו? האם גם בימינו יש התייחסות לנשים כאל קניין/רכוש?

9. תכננו כיצד תציגו את מסקנותיכן/ם בפני הכיתה.

<p>דבורה אמיצה, לוחמת, אסרטיבית, בטוחה בעצמה, לועגת לברק. במשפט המודגש – דבורה אומרת לברק שאישה תנצח במלחמה, ניתן להבין מכאן שזה פחות נחשב, ושדבורה מעליבה את ברק.</p>	<p>"ויאמר אליה ברק, אם-תלכי עמי והלכתי; ואם-לא תלכי עמי, לא אלך. ויתאמר הלך אלך עמך, אפס כי לא תהיה תפארתך על-הדרך אשר אתה הולך--כי ביד-אשה, ימכר יהוה את-סיסרא; ותקם דבורה ותלך עם-ברק, קדשה" (פסי' ח', ט')... "ותאמר דבורה אל-ברק קום, כי זה היום אשר נתן יהוה את-סיסרא בידך" (פסי' יד')</p>
---	---

בחלקו השני של הפרק אנו קוראים על סיפור **יעל וסיסרא** - יעל הורגת את סיסרא וכך מתממשת נבואתה של דבורה, שסיסרא ייפול ביד אישה: נקרא עם התלמידות/ים את הקטע ונסביר אותו:

"ויסיסרא, נס ברגליו, אל-אהל יעל, אשת חבר הקיני: כי שלום, בין גבין מלך-חצור, ובין, בית חבר הקיני. יח ותצא יעל, לקראת סיסרא, ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי, אל-תירא; ויסר אליה האהלה, ותכסהו בשמיכה. יט ויאמר אליה השקיני-נא מעט-מים, כי צמאתי; ותפתח את-נאוד החלב, ותשקהו--ותכסהו. כ ויאמר אליה, עמד פתח האהל; והיה אם-איש יבא ושאלך, ואמר היש-פה איש--ואמרת אין. כא ותקח יעל אשת-חבר את-יתד האהל ותשם את-המקבת בידה, ותבוא אליו בלאט, ותתקע את-היתד ברקתו, ותצנח בארץ; והוא-נרדם ויעף, וימת. כב והנה ברק, רדף את-סיסרא, ותצא יעל לקראתו, ותאמר לו לך ואראך את-האיש אשר-אתה מבקש; ויבא אליה--והנה סיסרא נפל מת, והיתד ברקתו".

גיימס טיסו, המאה ה-19, "יעל הורגת את סיסרא", מאתר [ויקיפדיה](#)

לאחר שהתלמידות/ים הכירו את הסיפור ואת הדמויות המרכזיות, נוכל להביא בפניהן/ם את שירת דבורה.

שירת דבורה – שופטים פרק ה'

שירת דבורה חושפת בפנינו כמה היבטים על תפקידהן השונים של נשים במלחמות בתקופת המקרא, במערך זה בחרנו להתמקד בהיבטים אלו בלבד, אך כל מורה תוכל כמובן להרחיב ולהתייחס כרצונה גם להיבטים האחרים של השירה.

המהלך (שיעור כפול)

נפתח בסרטון על דבורה הנביאה מתוך "[היהודים באים](#)". (קישור לאתר יוטיוב). נערוך דיון קצר סביב השאלות:

- ☆ איך זה היה לדעתכן/ם להיות אישה מנהיגה בתקופת התנ"ך?
- ☆ מה עולה בסרטון? ומה אתן/ם חושבות/ים? ואיך זה היום?

'שירת דבורה', גוסטב דורה, 1866 מאתר [zeno.org](#)

נחלק את הכיתה ל-4 קבוצות, כל קבוצה תתמחה בנושא אחר ותחקור היבט אחר של ההשתתפות של נשים במלחמה, ואחר כך תציג אותו לכיתה כולה.
 כל קבוצה תקבל את הפסוקים הרלוונטיים לנושא שלה מתוך שירת דבורה, הפניות נוספות לקריאה וכרטיסייה עם שאלות. (כל אלו מצורפים כנספח).
 נדגיש כי **שם הנושא** לא יינתן מראש לחברות/י הקבוצה, מתן השם לנושא הוא חלק מהעבודה בקבוצה.

קבוצה 1

קבוצה זו תחקור את ההיבט של **שירת נשים במלחמות** - נשים שרות ומהללות על ניצחונות ומקוננות על תבוסות.

קבוצה 2

קבוצה זו תחקור את ההיבט של **נשים שהכריעו מלחמות באופן פעיל**: דבורה שהובילה את המלחמה בצבא סיסרא, יעל שהרגה את סיסרא, ובמלחמה אחרת - אישה שהרגה את אבימלך.

קבוצה 3

קבוצה זו תחקור את ההיבט של **נשים כשלל מלחמה**. בתום העבודה בקבוצות, תשתף כל קבוצה את הכיתה כולה: הקבוצה תציג את הנושא שחקרה, מה גילתה לגבי הקשר שבין נשים ומלחמה, ומה עלה בקבוצה ביחס לנושא זה. במהלך ההצגה של כל קבוצה ימלאו כל התלמידות/ים באופן אישי תרשים לסיכום אישי (המצורף כנספח), וישלימו את התמונה של מקומן של נשים במלחמות בתקופת התנ"ך.

קבוצה 4

קבוצה זו תחקור את ההיבט של נשים שהן **אימהות לחיילים במלחמה**.

השופטת **אסתר חיות**, נשיאת בית המשפט העליון מאתר ויקיפדיה

לסיום נערוך דיון סביב השאלות הבאות:

- ☆ אילו דילמות יכולות לעלות סביב השתתפותן של נשים במלחמות? בעבר ובימינו?
- ☆ האם נשים יכולות וצריכות להילחם כמו גברים ולהכריע מלחמות או לשמש כמעודדות או כמקוננות או לצפות לשובם של הגברים מהקרב?
- ☆ מדוע נשים נלקחו כשלל במלחמות? האם גם היום זה קורה?
- ☆ האם צריך לשמור על הנשים שלא יצאו למלחמה כדי שלא יהיו לשלל מלחמה?
- ☆ מה אנו חושבות/ים על דבורה כמנהיגה? איך אנחנו "שופטות/ים" אותה?
- ☆ האם כאישה מנהיגה היו בפניה אתגרים שונים?
- ☆ האם אנו מצפות/ים לאותה התנהגות או להתנהגות אחרת מנשים מנהיגות לעומת גברים מנהיגים?

למורות/ים: ניתן לפתח את הנושא לכיוונים נוספים ואקטואליים כמו:
 אונס נשים במלחמות בימינו. מהם האתגרים של שירות נשים בצבא כיום? האם יכולה להיות רמטכ"לית בצה"ל? נשים ושלום

לקריאה נוספת:

גיזי גלאוזאוס, "**רודפות שלום ומלחמה**" מאתר אלכסון

קבוצה 1

שאלות	הפניות נוספות	הפסוקים מתוך שירת דבורה
<p>1. מה המשותף לכל הפסוקים שקראתם?</p> <p>2. מה היה התפקיד של נשים במלחמות על פי פסוקים אלו? מה דעתכן/ם על תפקיד זה? האם דבורה מלאה אותו? כיצד לדעתכן/ם תופסת אותו דבורה? נמקו.</p> <p>3. תנו שם לקבוצה שלכם שישקף את התוכן שלה.</p>	<p>1. שמואל א', פרק י"ח, פס' ו-ז'</p> <p>2. שמואל א פרק כ"א פס' כד'</p> <p>3. שופטים פרק י"א, פס' לב'- לד'</p> <p>4. שמות ט"ו, פס' כ'-כא'</p>	<p>שופטים פרק ה' פס' א'-ד': "וַיִּתְּשֶׁר דְּבוּרָה, וַיִּבְרַק בֶּן-אֲבִינֵעָם, בַּיּוֹם הַהוּא, לְאִמֶּר. בַּבֶּרֶעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, בַּהֲתַנַּדֵּב עִם, בְּרָכוֹ, יְהוָה. ג שָׁמְעוּ מַלְכִים, הָאֲזִינוּ רִזְנִים: אֲנֹכִי, לִיהוָה אֲנֹכִי אֲשִׁירָה, אֲזַמֵּר, לִיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. שופטים פרק ה' פס' יב': עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי-שִׁיר</p>

קבוצה 2

שאלות	הפניות נוספות	הפסוקים מתוך שירת דבורה
<p>1. מה המשותף לפסוקים שקראתם?</p> <p>2. מה היה התפקיד של נשים במלחמות על פי פסוקים אלו? מה דעתכן/ם על תפקיד זה? האם דבורה מלאה אותו? כיצד לדעתכן/ם תופסת אותו דבורה? נמקו.</p> <p>3. תנו שם לקבוצה שלכם שישקף את התוכן שלה.</p>	<p>1. שופטים פרק ד', פס' ט'</p> <p>2. שופטים פרק ט', פס' נג'-נד'</p>	<p>שופטים פרק ה' פס' כד'-כח': "תְּבַרַךְ, מְנַשִּׁים--גַּעַל, אֲשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי: מְנַשִּׁים בְּאֶחָל, תְּבַרַךְ. כה מים שָׂאֵל, חֶלֶב נִתְּנָה; בָּסֶפֶל אֲדִירִים, הַקְרִיבָה חֲמָאָה. כו יָדָה לַיְתֵד תִּשְׁלַחְנָה, וַיְמִינָה לְהַלְמוֹת עֲמֹלִים; וְהַלְמָה סִיסְרָא מַחֲקָה רֵאשׁוֹ, וּמַחֲצָה וְחַלְפָה רִקְתּוֹ. כז בֵּין רַגְלֶיהָ, פָּרַע נָפֵל שָׁכָב: בֵּין רַגְלֶיהָ, פָּרַע נָפֵל, בְּאֲשֶׁר פָּרַע, שָׁם נָפֵל שְׂדוּד."</p>

קבוצה 3

שאלות	הפניות נוספות	הפסוקים מתוך שירת דבורה
<p>1. הסבירו את הפסוקים מתוך שירת דבורה.</p> <p>2. מה היה מקומן של נשים במלחמות לפי תיאור זה ולפי המקורות הנוספים שקראתן/ם? מה עמדתכן/ם בנושא?</p> <p>3. מהי לדעתכן/ם עמדתה של דבורה בנושא זה? ומה ניתן ללמוד מכך על דמותה?</p> <p>4. תנו שם לקבוצה שלכם שישקף את התוכן שלה.</p>	<p>1. קראו במאמרו של גבריאל כהן, 'היבטים פמיניסטיים בשירת דבורה' מאתר מט"ח (תחת האות ד')</p> <p>2. דברים כ"א, י"ד'</p>	<p>שופטים פרק ה' פס' ל': "הֲלֹא יִמְצְאוּ יַחֲלֹקוּ שָׁלַל, רַחֵם רַחֲמֵתִים לְרֵאשׁ גֹּבֵר שָׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא, שָׁלַל צְבָעִים רַקְמָה: צְבַע רַקְמֵתִים, לְצִוְאָרֵי שָׁלַל."</p>

קבוצה 4

שאלות	הפניות נוספות	הפסוקים מתוך שירת דבורה
<p>1. מה היה תפקידן של נשים במלחמות לפי תיאורה של אם סיסרא?</p> <p>2. מהו יחסה של דבורה לאם סיסרא? ומה ניתן ללמוד מכך על דמותה של דבורה?</p> <p>3. קראו את שני השירים המצורפים, כיצד נתפסת בהם דמותה של אם סיסרא? מה דעתכן/ם, האם ניתן להזדהות עם אישה מצבא האויב?</p> <p>4. תנו שם לקבוצה שלכם שישקף את התוכן שלה.</p>	<p>1. השיר 'אמו' – חיים גורי.</p> <p>2. השיר 'אם סיסרא': יוסי בכר וניסים סרוסי. ביצוע מיוטיוב</p>	<p>שופטים פרק ה' פס' כח'-כט': "בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּנָּבֵב אִם סִיסְרָא, בְּעַד הָאֲשָׁנָב: מַדּוּעַ, בְּשֵׁשׁ רֶכֶב לְבוֹא-- מַדּוּעַ אַחֲרוֹ, פְּעָמַי מִרְכָּבוֹתָיו."</p>

אמו - חיים גורי

לִפְנֵי שָׁנִים, בְּסוֹף שִׁירַת דְּבוֹרָה,
 שָׁמַעְתִּי אֶת דּוֹמִית רָכֵב סִיסְרָא אֲשֶׁר בּוֹשֵׁשׁ
 לְבוֹא,
 מִבֵּיט בְּאֵמוֹ שֶׁל סִיסְרָא הַנִּשְׁקָפֶת בַּחֲלוֹן,
 אֲשֶׁה שֶׁפֶס כְּסוֹף בְּשַׁעְרָה.
 שָׁלַל צְבָעִים רֶקְמָה,
 צָבַע רֶקְמָתִים לְצִוְאָרֵי שָׁלַל, רָאוּ הַנְּעֻרוֹת.
 אוֹתָהּ שָׁעָה שָׁכַב בְּאֶהָל כְּנַרְדָּם.
 נָדְדוּ רִיקוֹת מְאֹד.
 עַל סִנְטָרוֹ עֵקְבוֹת חֶלֶב, חֲמָאָה וְדָם.
 הַדּוֹמִיָּה לֹא נִשְׁבְּרָה אֶל הַסּוּסִים וְאֶל הַמְּרֻכָּבוֹת,
 גַּם הַנְּעֻרוֹת שֶׁתְּקוּ אַחַת אַחַת.
 שְׁתִּיקָתִי נִגְעָה בְּשִׁתִּיקָתוֹ.
 אַחַר זְמַן-מָה שֶׁקָּעָה הַשֶּׁמֶשׁ.
 אַחַר זְמַן-מָה כָּבוּ הַדְּמָדוּמִים.
 אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁקָּטָה הָאָרֶץ. אַרְבָּעִים שָׁנָה
 לֹא דָהְרוּ סוּסִים וּפְרָשִׁים מִתִּים לֹא נֶעְצוּ עֵינַי
 זְכוּכִית.
 אֲבָל הִיא מֵתָה, זְמַן קָצָר אַחַר מוֹת בְּנָהּ.

אם סיסרא

מילים: יוסי בכר
 לחן: ניסים סרוסי

מבעד לחלון תשקיף לה אם סיסרא
 פניה עצובים והיא כה בוכיה
 איכה הלך הבן, מדוע לא חזר?
 אמר שינצח, הן כך הוא לה אמר

והיא ידעה בלב של אמא
 שלא, שלא יחזור
 והיא קיוותה בלב של אמא
 שכבר שכבר יחזור

על אדן חלון ניצבת אם סיסרא
 ללב לא תאמין כי ינבא לה רע
 אולי כבר תם הקרב אם עודנו חי
 אמר שינצח, אך לא אמר מתי

מעבר למפתן שותקת אם סיסרא
 הבן לא יחזור כך השמועה אמרה
 מבט נשאה לאל ואין בו הבנה
 מדוע זה לקח גזל ממנה בנה?

הנושא:
מה גיליתי:
עמדתי בנושא:

הנושא:
מה גיליתי:
עמדתי בנושא:

נשים באלחמות בתקופת המקרא

הנושא:
מה גיליתי:
עמדתי בנושא:

הנושא:
מה גיליתי:
עמדתי בנושא:

אני המזרחית שאנא לא מכירים - עדי קיסר

למורה

איך נלמד שיר של משוררת מזרחית? האם ככל שיר שאנו מלמדות? האם עצם החשיפה לשירה מזרחית מספיקה? כבר ברור לנו שחוץ מביאליק ואלתרמן ולאה גולדברג, אנחנו רוצות שהתלמידות/ים יכירו גם את ארז ביטון, רועי חסן ועדי קיסר. אך האם זה מספיק לנו? או שאולי ננסה דרך השיר להביא את הזהות המזרחית ואת השסע המזרחי-אשכנזי אל קדמת הבמה, ולעורר בשיעור ספרות שיח שהוא חברתי ופוליטי לא פחות מאשר אמנותי ואסטטי. מערך שיעור בספרות לתיכון. ייעצה לכתובה: שלומית דרעי, מורה לספרות בתיכון 'קדמה' בירושלים.

לפני שנתחיל את השיעור נשאל את עצמנו כמה שאלות ביחס לשיר של עדי קיסר – השאלות הן מתוך 'מקלפת': קלפים עם אגינדה.

המשוררת עדי קיסר, מאתר ויקיפדיה

- ★ איך הסיפור משפיע עלי?
- ★ איך אני כגבר/ אישה/ ערבי/ ענייה/ אישה מזרחית/ אדם דתי/ ילדה/ לסבית קורא/ת את הסיפור?
- ★ איך מי שאני משפיע על איך אני מלמד/ת את הסיפור? על מה שאני בוחר/ת ללמד ממנו?
- ★ איך לדעתי הסיפור ישפיע על התלמידים והתלמידות שלי?
- ★ איך התלמידים והתלמידות שלי היו מספרים את הסיפור? כמה דומה/שונה מהמקור?

<p style="text-align: center; font-weight: bold;">22</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">התלמידים התלמידות שלי</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">?</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">?</p>	<p style="text-align: center; font-weight: bold;">25</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">ישפיע התלמידים והתלמידות שלי</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">?</p>	<p style="text-align: center; font-weight: bold;">3</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">הי שאני חשפיע</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">?</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">?</p>	<p style="text-align: center; font-weight: bold;">21</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">איך אני</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">קורא/ת</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">?</p>	<p style="text-align: center; font-weight: bold;">24</p> <p style="text-align: center; font-weight: bold;">הסיפור ישפיע עלי ?</p>
--	---	---	---	---

מהלך השיעור

נפתח את השיעור בצפייה בסרטון של עדי קיסר קוראת את השיר: "אני המזרחית" (מאתר יוטיוב) תלמידות ותלמידים ישתפו בתחושותיהם/ן על פי רצונם/ם:

מה הרגשתי? מה הפתיע אותי? עם מה הזדהיתי? מה עורר בי התנגדות?

נחלק את **הטקסט** (השיר מצורף בסוף המערך) לכל תלמידה ותלמיד. נבקש מהתלמידות/ים לסמן בטקסט - **למי פונה הדוברת. מיהם/ן הנמענים שלה.** כל תלמיד/ה יכתבו על דף **מהי לדעתן/ם הזהות של הנמענים בשיר?** ולבקשתנו ירימו כולן/ם ביחד את הדף, כך שכל התשובות יראו. ההנחה היא שרובם יכתבו 'אשכנזים'. נבקש מכמה תלמידות/ים להסביר מדוע כתבו כך.

מיהי לדעתכן/ם המזרחית שכן מכירים?

נכתוב על הלוח את התשובות של התלמידות/ים (התשובות לא חייבות להסתמך על הטקסט), נוכל לבחור אם להתייחס לתשובות, למשל על ידי הצבת סימני שאלה ליד כל תשובה.

לאחר מכן התלמידות/ים יעבדו בזוגות, ויסמנו בטקסט את הניגודים שהן/ם מזהות/ים בשיר. את הניגודים יארגנו בטבלה - ויתנו כותרות מתאימות לשני הטורים שבטבלה.

נציג על הלוח טבלה ריקה (אפשר להקרין אותה על הלוח, כך שניתן יהיה לכתוב בתוכה), כל זוג בתורו יבוא ללוח ויכתוב בטבלה ניגוד אחד שמצא בשיר. למשל:

שחור	לבן
פריפריה	מרכז
לב	שכל
כושית	בלונדינית

מספר זוגות יציגו את השמות שנתנו לשני הטורים, וינמקו את בחירתם.

אם הניגודים הבאים לא יעלו מהתלמידות/ים נוכל להוסיף אותם בעצמנו לטבלה: מזרחים-אשכנזים, גבר-אישה, ולשאל את התלמידות/ים האם ואיפה הניגודים האלה מופיעים לדעתן/ם בשיר. אף על פי שהמילה 'אשכנזים' אינה כתובה בשיר, היא כמובן נוכחת בו. הניגוד אישה-גבר אינו כתוב במפורש, אך בולט במיוחד בבית היחיד בשיר שבו הדוברת עוברת מדיבור בלשון רבים לנמעניה (מה תעשו לי?) לדיבור בלשון זכר יחיד (מה תעשה לי?). ניתן להתעכב על בית זה (משמאל) ולשאל מה החוויה שמתארת הדוברת? מהם יחסי הכוח שמתקיימים בבית זה? איך מוצג הגבר? איך מוצגת האישה? האם יש חשיבות לכך שהשיר נכתב כולו בלשון נקבה? ואם היינו משנות/ים ללשון זכר, האם המשמעות הייתה נשמרת או משתנה? מדוע? אילו עוד ניגודים נוכחים (או משתמעים) בבית זה?

נמשיך ונשאל:

מיהי "המזרחית שאתם לא מכירים"? מה מאפיין את הזהות שלה? (כאן נבקש להסתמך על הטקסט) כל זוג תלמידות/ים יקבל דף, במרכז הדף יציירו בני/בנות הזוג עיגול ובתוכו יכתבו: הדוברת. מן העיגול יוציאו חיצים/קרניים, ובכל אחד מהם יכתבו מאפיין אחר של הזהות של הדוברת בשיר. הזוגות יציגו את המאפיינים השונים.

כי אני המזרחית

שלא מפחדת ממך

לא בועדות קבלה

לא בראיונות עבודה

ולא בשדות תעופה

למרות שאתה שואל אותי

לא מעט שאלות

בעיניים מאשמות

מחפשות בי שאריות ערביות

לכמה זמן הגעת

וכמה כסף יש לך

לא פאת לכאן לעבד נכון?

לא פאת לכאן לעבד נכון?

מה תעשה לי?

נערוך דיון סביב השאלות הבאות:

- ★ מדוע לדעתכן/ם חשוב לדוברת להצהיר על זהותה המזרחית?
- ★ מהם המסרים שהיא רוצה להעביר בשיר?
- ★ מה מעורר השיר אצל קורא/ת מזרחי/ת? ומה מעורר השיר אצל קורא/ת אשכנזי/ת?

נקריא או נקרין תגובות של קוראים, [בקישור](#) (מאתר יוטיוב):
תגובה 1

נאתם גוערים
אם תפסיקי לדבר על זה
זה כבר לא יהיה קגים
אם תפסיקי לדבר על זה
זה כבר לא יהיה קגים
כי היום כלם מתחננים עם
כלם
שימו מוזיקה מזרחית
בחתנה
מזרחית עושה שמח

uri k 2 years ago

אכן, מלאת חן וכישרון!! אך מסתייג לחלוטין מדרך פעולתה ומהתוכן המוצג ביצירותיה. לא זו הדרך להעלות את קרנם של בני עדות המזרח! עברה בי תחושה לא נעימה של מסכנות היוצרת ועליבותה למרות כישרונותיה. היצירה הנפלאה ורבת החסד הבאה מארצות המזרח אינה צריכה גושפנקא ולגיטימציה מתרבות כזו או אחרת, היא

Read more

REPLY 3

View all 7 replies

תגובה 2

Ben Shapiro 7 months ago

בולשיט אחד גדול, די כבר להיות טיפשים, מנסים להיות אנטי גזענים ובעצם אתם גזענים נגד אשכנזים, אף אחד לא חושב כך דיי לבנות. אין שום גזענות בארץ ישראל נגד מזרחים ואין קיפוח בכלל. שטיות במיץ השמאל הורג אותנו מבפנים.

REPLY

תגובה 3 ([יתנו לי מוזיקה גבוהה: על ספרה החדש של עדי קיסר](#), אינס אליאס, אתר 'העוקץ')

"המלים שלה עוקצות, בועטות, פוגעות ישר בבטן, אבל יש בהן גם עדינות ורוך שמסתתרים בין השורות. קיסר מייצרת עולמות של אהבה, כאב וזיכרון. היא לא שוכחת, לא נותנת שישכחו ולא חוסכת את הביקורת שלה מהחברה בישראל. זאת שירת מחאה עם כל כך הרבה גאווה, שנותנת כוח להמשיך ולהילחם על המקום שלנו בעולם... עכשיו הגיע זמן שינוי. לא נוכל עוד להעלים עין, לא נוכל לאטום אוזניים. אנחנו יודעים מי אנחנו, לומדים את העבר שלנו בעצמנו, מחדשים את המסורות שלנו ואת התרבות שלנו. אנחנו כותבים במזרחית ותקועים לכם כמו עצם בגרון – "מה תעשו לי"?

מה אתם/ן חושבות/ים על התגובות? איך הייתן/ם אתן/ם מגיבות/ים לשיר? כיצד הדוברת בשיר מתייחסת למתנגדים לה? האם השיר מתאים לדעתכן/ם להיכלל בתכנית הלימודים?

נספר לתלמידות/ים על קבוצת ערס פואטיקה:

קיסר, שתפסה את ערבי השירה הישראלים כמתנשאים וזרים, החליטה בינואר 2013 לייסד ערב שירה לו קראה 'ערס פואטיקה' משחק מילים עם המושג 'ארס פואטיקה' כדי לכוון מקום בו תרגיש בנוח לשתף את יצירותיה). קיסר בחרה בכינוי הגנאי ערס על מנת לבצע ניכוס מחדש (אני) למושג זה ולהפוך אותו ממקור עלבון למקור גאווה. כוונתה הראשונית הייתה להפיק ערב שירה חד פעמי, אולם לאור התעניינות ופופולריות גוברת, החלה להפיק ערב זה אחת לחודש. קיסר טוענת כי הקאנון הספרותי הישראלי הוא אשכנזי-מערבי-גברי בעוד האמנות המזרחית והנשית נדחקות ומודרות מהקונצנזוס. ערבי ערס פואטיקה מהווים לדבריה מקום בו חברי

קבוצות השוליים בחברה הישראלית יכולים לבטא את שירתם בציבור. לטענתה, אירועי ערס פואטיקה הם פלטפורמה לשיח בנושאים פוליטיים-חברתיים כגון מגדר, זהות חברתית והשסע העדתי בישראל שהיה נעדר מעולם הספרות הישראלי ומהתרבות הישראלית בכלל. ערבי השירה כוללים גם חפלה מזרחית עם רקדניות בטן, מוזיקה מזרחית והקראת שירים של משוררים שונים בהם: רועי חסן, ישראל דדון, תהילה חכימי, מתי שמואלוף ושלומי חתוכה.

לסיום, נבקש מהתלמידות/ים לכתוב בעצמן/ם באופן אישי, טקסט קצר שנפתח במילים:

☆ אני ה_____ שאתם לא מכירים

התלמידות/ים יוזמנו גם לצלם סרטונים של עצמן/ם קוראים את הטקסט שכתבו.

לקריאה נוספת

אלון קציעה, (2011) אפשרות שלישית לשירה: עיונים בפואטיקה מזרחית, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב.
 'הקיסרית הגדולה של "ערס פואטיקה": עדי קיסר היא המשוררת המשפיעה והבולטת ביותר כיום בישראל', איל שגיא ביזאוי, מתוך אתר ה'ארץ'

אני המזרחית/ עדי קיסר מאתר 'הארץ'

בהוצאה עצמית	הייתי בוחרת	אני המזרחית
בכל פעם	אפרו תימן.	שאתם לא מכירים
שלקחו אותי	מה תעשו לי?	אני המזרחית
לספריה העירונית		שאתם לא מכירים
בכל פעם שבקשו	אל תגיד לי איך להיות מזרחית	שיודעת לדקלם
אל תקראי בחשך	גם אם קראת אדוארד סעיד	את כל השירים
יהרסו לך העינים	כי אני המזרחית	של זהר ארגוב
אז נצאתי לאור.	שלא מפחדת ממך	וקוראת אלבר קאמי
	לא בועדות קבלה	ובולגקוב
מה תעשו לי?	לא בראיונות עבודה	מערבבת הכל לאט לאט
	ולא בשדות תעופה	על אש קטנה
ואתם גוערים	למרות שאתה שואל אותי	חלב ובשר
אם תפסיקי לדבר על זה	לא מעט שאלות	שחר ולבן
זה כבר לא יהיה קים	בעינים מאשימות	האדים מרעילים
אם תפסיקי לדבר על זה	מחפשות בי שאריות ערביות	את השמים כחל לבן
זה כבר לא יהיה קים	לכמה זמן הגעת	שלקם.
פי היום כלם מתחתנים עם כלם	וכמה פסף יש לך	
שימו מוזיקה מזרחית בחתונה	לא באת לכאן לעבד נכון?	מה תעשו לי?
מזרחית עושה שמח	לא באת לכאן לעבד נכון?	
ובתוך הראש שלי		אני נושמת בעברית
אהובה עוזרי	מה תעשה לי?	קונה באנגלית
נותנת לי שוב את קולה		אוהבת בערבית
נותנת לי שוב את הקול	והנה אני עומדת במקדש השבע	כפרה על הסורכ
נותנת לי שוב את הכל	רחוק מהפרפריה הרעבה	מתבקנת במזרחית
ובתוך הראש שלי	ולמדתי לדבר אקדמית	
צלצולי פעמונים	לנסע בקו 25	The revolution will not be televised
"אמי אמי פתחי הדלת	ולמדד את המרחק	The revolution will not be televised
כל גופי רועד מקר	בין השכל ללב	
אמי אמי פתחי הדלת	רק כדי להבין	כי בטלויזיה יש רק פרסומות
על כתפי משא כבד."	את הדרך לבית שלי	של כל מיני בלונדיניות
	איפה שאמא ואבא	אולי בגלל זה קראו לי בבית ספר
* ארבע השורות האחרונות	אף פעם לא דחפו לי	בושית בהפסקות
לקוחות מהשיר "אמי אמי",	ספר לך	אני באמצע
מלים: אהובה עוזרי	אבל פרכו את הנשמה	לא לכאן ולא לכאן
	שלהם בשלי	אם הייתי צריכה לבחר